

Pragmatistinen estetiikka kaupallisten toimintojen arvottajana

Tanja Parkkonen

Estetiikan Pro gradu -tutkielma
Filosofian, historian, kulttuurin ja
taiteiden tutkimuksen laitos
Helsingin yliopisto
8.9.2015

Tiedekunta/Osasto □ Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos □ Institution – Department Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos	
Tekijä □□□ Författare – Author Tanja Parkkonen			
Työn nimi □□ Arbetets titel – Title Pragmatistinen estetiikka kaupallisten toimintojen arvottajana			
Oppiaine □ Läroämne – Subject Estetiikka			
Työn laji □□ Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika □□ Datum – Month and year Syyskuu 2015	Sivumäärä □□ Sidoantal – Number of pages 80
Tiivistelmä □□ Referat – Abstract			
<p>Pro gradu -tutkielmani tarkoitus on löytää suuntaviivoja pragmatistisen estetiikan teoriasta kaupallisten toimintojen arvottamiseen. Erilaisten tavoitteiden arvottaminen on lähtökohta päätettäessä, mitä tulisi saada aikaan, jotta kehitys kohti parempaa on mahdollista. Tutkielmani on näin melioristinen: tavoitteeni on löytää ihmisen arkielämää parantavien työkalujen ja menetelmien lähtökohtia.</p> <p>Tutkin kaupallisia toimintoja pragmatistisen estetiikan työkalujen avulla. Teen työn asettamalla käytännön kaupallisen toiminnan vuoropuheluun pragmatistisen estetiikan teorioiden ja maailmankuvan kanssa. Tutkielmani käsittelee näin kaupallisuutta yhtenä arjen estetiikan ilmiönä. Työni on soveltavaa estetiikka, jossa valitun lähtökohdan avulla etsin uusia näkökulmia kaupallisen toiminnan tutkimiseen. Toiminnan tutkimiselle yleensä on laajaa tarvetta. Ihmisen oleminen käsitetään yhä enemmän vuorovaikutuksena oman ympäristönsä kanssa, joten ihmisen elämän prosesseja tulee myös tutkia toiminnan lähtökohdista.</p> <p>Valitsen työhöni toiminnan arvottamisen lähtökohdaksi John Deweyn teorian mukaiset määritelmät vuorovaikutuksesta ja esteettisestä kokemuksesta. Teoksissaan <i>Art as Experience</i> (1934) sekä <i>Pyrkimys varmuuteen. Tutkimus tiedon ja toiminnan suhteesta</i> (1929) Dewey esittää ihmisen elämän rakentuvan jatkuvasta vuorovaikutuksesta oman ympäristönsä kanssa. Tästä vuorovaikutuksesta muodostuu perusta esteettiselle kokemukselle sekä arvon muodostukselle. Tutkin vuorovaikutuksesta muodostuvan esteettisen kokemuksen rakentumista sekä sitä, miten niistä johdetaan arvokasta toimintaa juuri kaupallisissa toiminnoissa.</p> <p>Kaupallisuuden merkitys osoittautuu työni edetessä haasteelliseksi. Termin selventäminen tuo esille, että kyse on kokonaisvaltaisesta ihmisen arjen estetiikkaan liittyvästä ilmiöstä. Löydän Deweyn ajatteluun perustuen selityksiä ja hyödyllisiä termejä kaupallisuuden ilmiölle. Tätä kautta esimerkiksi toiminnan mittaamisen merkitys osoittautuu oleelliseksi. Mittaaminen tulee käsittää taitona, jolla voimme muuttaa ajatteluamme kohti haluttua arvoa eli kyseessä on ajattelun opettelu eikä niinkään keino löytää lopullinen totuus.</p> <p>Kaupallisten toimintojen avulla voidaan rakentaa esteettisiä kokemuksia erilaisten tavoitteiden mukaisesti. Pragmatistisen estetiikan mukaan rytmi, energia ja toiminnan aiheuttama muutos ja sopiva särö ovat niitä tekijöitä, joita esteettisesti arvokkaasta toiminnasta löytyy. Näitä tekijöitä tulee aktiivisesti havaita ja rakentaa käsillä oleviin kaupallisiin toimintoihin. Tekijät mahdollistavat hyvän ja kauniin toiminnan pragmatistisen estetiikan mukaisesti. Toimintaa tulee myös voida mitata ottamalla nämä tekijät huomioon. Työni tuo esille abstraktien tekijöiden mittaamisen haasteellisuuden. Mittaamista ei kuitenkaan tule jättää tekemättä, koska kyseessä on taito, joka opettaa meitä vähitellen löytämään ajattelun kehittyessä yhä parempia menetelmiä toiminnan käsittelemiseen. Toiminnallisen maailman hahmottaminen yhä paremmin vaatii uudenlaisen ajattelun opettelua.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Arjen estetiikka, arvottaminen, esteettinen kokemus, estetisoituminen, kaupallisuus, pragmatismi, prosessi, toiminta			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

Johdanto	1
1. Maailma kaupallisen toiminnan mahdollisuutena	4
1.1 Havaittu maailma	5
1.2 Pragmatistinen estetiikka ja kaupallisuus	10
1.3 Meliorismi toiminnan tavoitteena	22
1.4 Kaupalliset prosessit ihmisen elämässä	27
2. Kaupallisten toimintojen estetisoituminen	41
3. Kaupallisen toiminnan arvottaminen ja mittaaminen	49
3.1 Arvottamisen ja mittaamisen perusteita	50
3.2 Esimerkkejä kaupallisten prosessien mittaamisesta	57
3.3 Arvottamisen haasteet kaupallisissa toiminnoissa	63
Lopuksi	72
Lähteet	79

Johdanto

Tutkin pragmatistisen estetiikan avulla kaupallisia toimintoja löytääkseni uusia näkökulmia niiden arvottamiseen. Erilaisten tavoitteiden arvottaminen on edellytys, jotta voimme päättää, mihin suuntaan ympäristöämme ja siihen liittyvää toimintaamme tulisi kehittää. Tarve ymmärtää toimintaa uusista näkökulmista on kasvanut, koska ihmisen oleminen ja elämä käsitetään yhä enemmän jatkuvana vuorovaikutuksena ympäristön kanssa ja osallistuvassa vuorovaikutuksessa kyse on juuri toiminnasta. Toiminnan merkityksen kasvu näkyy käytännössä kaupallisuuden piirissä esimerkiksi siinä, että palveluiden tärkeyttä painotetaan yhä enemmän. Jotta esimerkiksi erilaisia palveluun liittyviä toimintoja voidaan kehittää oikein, tulee pohjalla olla syvälinen ymmärrys hyvän toiminnan lähtökohdista. Työni tarkoitus on löytää suuntaviivoja toimintakeskeistä maailmaa eteenpäin kehittävälle tutkimukselle.

Toiminnan tutkimiselle yleensä on laajaa tarvetta. Elämme maailmassa, jossa esineiden ja objektien rinnalla toiminnan määrä on valtava. Toiminta on työtä, olemista, osallistumista ja kokemista. Esimerkiksi tuote ei ole olemassa yksin itsenäisenä objektina, vaan sen tuottamiseen tarvittavat erilaiset toiminnot ovat osa sitä. Tuotteiden kehittyessä myös niihin liittyvät toiminnot ovat epäilemättä monimutkaistuneet. Jossain vaiheessa tuote käsitettiin pelkkänä tuotannon tuloksena mutta tänä päivänä tilanne on kehittynyt pidemmälle. Tuote on muuntunut osaksi jonkin merkityksellisen asian toteuttamista. Käytännössä tavara voi olla osa prosessia, jonka tarkoitus on muodostaa ihmiselle vaikkapa jokin erityinen kokemus. Tuotteen olemus muuntuu näin ajateltuna konkreettisesta ja käsin kosketeltavasta asiasta moniulotteiseksi toiminnalliseksi ilmiöksi ja olioksi. Muutos ja kehitys näkyvät erityisesti tilanteissa, joissa perinteinen tuote digitoituu palvelutuotteeksi. Esimerkiksi musiikkia voidaan ladata suoraan soitettavaksi. Konkreettiset levyt tai muut välittävät tallenteet ovat häviämässä.

Työni etenee toimintakeskeisen maailman ehdoilla eräänlaisena vuoropuheluna pragmatistisen estetiikan ja kaupallisten toimintaprosessien välillä. Haen tutkielmaani teorian pragmatismista, joka yhtenä estetiikan suuntauksena keskittyy ihmisen arkielämän prosesseihin. Pragmatismi nimeää ihmisen elämän ja maailman ennen kaikkea toiminnaksi, liikkeeksi ja osallistumiseksi. Valitsen tämän lähtökohdan, sillä ihmisen elämään liittyviä ilmiöitä arvotettaessa on oleellista huomioida ihmisen vuorovaikutus oman ympäristönsä kanssa, koska kokemus kaikkineen muodostuu vuorovaikutuksesta. Työni tarkoitus ei ole olla tyhjentävä kirjoitus päivittäisestä elämästämme. Sen sijaan kysyn, voiko liike-elämän ja kaupankäynnin toimintoja arvottaa pragmatistisen teorian mukaisesti sekä millaisia hyvän toiminnan tekijöitä pragmatismi tuo kaupallisiin toimintoihin. Pragmatismien ja kaupallisuuden yhteensovittamisen ja sen kautta tapahtuvan analysoinnin avulla löydän tekijöitä, joista hyvä toiminta voi koostua.

Toimintojen arvottamisessa en lähde hakemaan eettistä ja moraalista perustetta. Varsinkin kaupallisessa toiminnassa tunnereaktiot rahan ja omistamisen tiimoilta ehkä jopa sumentavat ajattelua. Tarkoitukseni ei ole löytää oikeutusta kaupalliselle olemiselle ja tekemiselle. Tarkoitus on sen sijaan löytää tekijöitä, jotka määrittävät hyvää toimintaa niissä perustoiminnoissa, joihin lähes jokainen yhteiskunnan jäsen osallistuu. Näkökulmani on eettisen lähtökohdan sijasta melioristinen: jos ymmärtäisimme paremmin hyvän elämän lähtökohtia, voisimme muuttaa elämäämme parempaan suuntaan ja voisimme ehkä paremmin rakentaa ympäristömme juuri ihmisolennoille sopivaksi.

Rajaan tutkimuksen kohteen kaupallisten toimintojen avulla ihmisen itsensä rakentamaan maailmaan. Tähän rajaukseen on syynä kaupallisuuden merkityksen määrittämisen lisäksi tarkoitus käsitellä juuri ihmisen itsensä tapaa rakentaa olemistaan ja ympäristöään. Kaupallisuus sinänsä on nykyihmisen elämään laajasti vaikuttava ilmiö, joten sen lähtökohtien käsitteleminen on työssäni tärkeä työkalu päästäkseni eteenpäin toimintojen arvottamisen menetelmissä. Kaupankäynti voi yksinkertaisimmillaan olla vaihdantaa, jossa hyödykkeet ja maksuvälineet vaihtavat omistajaa, mutta kaupallisuudessa kyse voi olla kokonaisvaltaisesta osallistumisen ilmiöstä.

Nykymuotoisessa elämässä ihminen osallistuu yhteiskuntaan ja ympäristöönsä usein juuri kaupallisten prosessien myötä. Ostamme ruokaa, suojaa ja kokemuksia sekä varastomme omaisuuttamme ja muistojamme. Myymme työpanostamme, valmistamiamme tuotteita ja taitojamme. Nämä esimerkit ovat toki jatketta luonnonmukaisille prosesseille, mutta eroavat niistä olennaisesti juuri siinä, että niissä toiminnot ovat ihmisen oman rakentamisen tulosta. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että kaupallisissa toiminnoissa on mukana paljon erilaisia rituaaleja ja tapoja, joiden merkitys toimintoketjuissa voi olla oleellinen.

Teoksissaan *Art as Experience* (1934) ja *Pyrkimys varmuuteen. Tutkimus tiedon ja toiminnan suhteesta* (1929) John Dewey täsmentää mielestäni oleelliset hyvän kokemuksen rakentamiseen tarvittavat tekijät. Kyse on jokapäiväisestä vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa. Pragmatistisen estetiikan kehyksiin kuuluvat lisäksi muun muassa Wolfgang Welschin ja Yuriko Saiton ajatukset estetisoitumisesta. Mielestäni estetiikan merkitys tieteenalana muodostuu erityisen tärkeäksi juuri tutkimuksen tarpeiden siirtyessä tuotteesta toimintaan. Samalla tavalla kuin olemme estetiikan työkaluilla tutkineet tuotteen olomuotoa ja arvoa, voimme tutkia ihmisen elämään liittyvää hyvää, toimivaa ja kaunista toimintaa. Toiminnan tarkastelu on mielestäni luonnollinen seuraus tuotteiden arvojen luonteen tutkimisesta. Toimintojen olemuksen ymmärryksen lisääminen on tärkeää, jotta voimme kehittää tapojamme osallistua ympäristöön yhä paremmiksi. Näkisin, että asiat ja ilmiöt ihmisen elämässä estetisoituvat juuri näistä tarpeista ja syistä johtuen.

Toiminnan tutkiminen tarvitsee lähtökohtia ja taustaolettamuksia. Lähtökohta työssäni on käsitellä toimintokeskeistä maailmaa niillä työkaluilla, joita estetiikka tarjoaa. Estetiikan tieteenala on keskittynyt tutkimaan taideteoksia ja niihin liittyviä arvottamisen keinoja, joten työkalujen sopivuus ja ajoittainen sopimattomuus on otettava huomioon. Erottelu on pidettävä mielessä, koska toimintakeskeisesti koettu maailma on oletettavasti erilainen kuin on tuotekeskeinen. Toimintoja tutkittaessa tuotteen merkitys lähtökohtana on kuitenkin oleellinen. Tuote on saanut historian aikana monenlaisia nimiä ja niitä on tutkittu jo monesta näkökulmasta. Esimerkiksi taideteokset ovat saaneet nauttia erityisestä asemasta tässä kategoriassa. Ihminen

on myös pyrkinyt määrittämään hyvän taiteen kriteerejä. Tiedämme, ettei tämä ole onnistunut tyhjentävästi. Toiminnan kanssa olemme lopulta kenties samassa tilanteessa ja huomaamme, että hyvän toiminnan arvottaminen on haasteellista. En yritäkään väittää, ettei arvoja ole toiminnan yhteydessä jo tutkittu. Toiminta on etenkin moraalisen keskustelun ydin. Arkielämään liittyvää toimintaa arvotettaessa mielestäni oleellinen kysymys on kuitenkin siinä, hyödynnämmekö tutkimuksen kautta saatuja tuloksia päivittäisen elämän parantamiseksi.

Tavoitteeni ei ole tehdä syväluotaavaa tutkielmaa Deweyn, Welschin ja Saiton teorioista. Poimin mainittujen ajattelijoiden teoksista työhöni sopivat ajatukset ja teorialat. Otan lisäksi vapauden liittää työhöni myös edellä mainittujen tutkijoiden teorioiden ulkopuolelta ajatuksia ja ilmiöitä kuin mausteeksi. Poimin yksittäisiä ajatuksia ja näkökulmia, jotka oman näkemykseni mukaan sopivat kaupallisten toimintojen tarkasteluun. Tämä menetelmä voi kriittisesti ajateltuna johtaa omien mielipiteitteni yksipuoliseen vahvistamiseen valittujen esimerkkien avulla ja pragmatistisen estetiikan mahdollinen soveltumattomuus liike-elämän ilmiöihin voi jäädä huomaamatta. Näkisin kuitenkin, että tässä mielessä kritiikki on arvokasta, koska se johtaa mielenkiintoisiin keskusteluihin ja kehittää käsityksiämme toimintakeskeisestä maailmasta. Tavoitteeni on kysyä miten ja miksi. Nämä kysymykset jo itsessään mahdollistavat laajan keskustelun, johon jokainen voi osallistua omiin käsityksiinsä turvautuen.

1. Maailma kaupallisen toiminnan mahdollisuutena

Käsittelen arvottamisen perusteita pragmatistisen maailmankuvan ja sen keskeisten teorioiden kautta. Valittujen ajattelijoiden teorioiden ja niiden tulkintojen avulla hahmotan vallitsevan maailman toimintakeskeisyyttä. Ihminen on osa omaa maailmaansa oman ruumiinsa ja sen mahdollistamien havaintojen myötä. Maailma ei ole ensisijaisesti esineitä ja olioita, vaan maailma on verbi, koska maailmassa elävät oliot ovat kiinnittyneet siihen omalla aktiivisella toiminnallaan.

Toiminnallisuus ilmene Martin Heideggerilta lainaamassani kuvauksessa, jossa hän määrittää maailman maailmoivan:

Maailma ei ole pelkkä kokoelma käsiteltävissä olevia lukuisia tai lukemattomia, tunnettuja ja tuntemattomia olioita. Mutta se ei myöskään ole pelkästään mielen muodostama kehikko, joka lisätään käsiteltävissä olevan summaan. *Maailma maailmoi* ja se on olevampi kuin se, minkä voimme tavoittaa ja kuulla ja missä luulemme olevamme kuin kotonamme. Maailma ei ole koskaan edessämme mahdollisena havainnon kohteena. Maailma on aina se ei-kohteinen, jonka alaisia olemme niin kauan kuin syntymän ja kuoleman, siunauksen ja kirouksen polut pitävät meitä temmattuina olemiseen. (Heidegger 1998, 44.)

Heideggerin ajatuksessa oleellista on näkemys elämään osallistujan olemisesta keskellä sen tapahtumaa eikä vain kaiken sivulla olevana tarkkailijana. Toiminnan tulkitseminen vaatii juuri tällaista syvällistä ja omakohtaista ymmärrystä siitä, miten olemme osa maailmaa ja sen tapahtumia. Kyseessä on mahdollisesti kokonaan uuden ajattelutavan opettelu. Esinekeskeisen näkökulman vaihtaminen toimintakeskeisen maailman ymmärtämiseen ei ole helppo prosessi. Toiminnan kautta koetun maailman mahdollisesti hajallaan olevia osia tulee työstää ja solmia kokemuksellisesti yhteen. Oletukseni on, että näiden osien kautta pragmatistinen ja toiminnallinen maailmankuva konkretisoituu hyvän toiminnan lähtökohdaksi.

Tapaan käsittää maailma toimintana haen näkökulmia Pentti Määttäsen ja Richard Shustermanin teoksista. Määttäsen konkretisoi Deweyn ajatuksia osaksi päivittäistä elämää ja tätä kautta avaa hänen teoriaansa. Shustermanin käsittelemä ruumiillisuus ja somaestetiikka on myös otettava esille, koska ihminen toimii maailmassaan oman ruumiinsa kautta. Vain ruumiilla on mahdollisuus olla energiansa avulla osa maailmaa aktiivisen vuorovaikutuksen kautta.

1.1 Havaittu maailma

Ihmiselle maailma on se, johon hän itse osallistuu havaitsemalla ja kokemalla. Havaita ja kokea ovat verbejä, jotka tarkoittavat pohjimmiltaan vuorovaikutusta ympärillämme olevan maailman kanssa. Pragmatistisen näkemyksen mukaan ihmisen toiminnallista maailmaa voidaan käsitellä kahtena erilaisena ulottuvuutena, jotka

ovat luonnonmukainen ympäristö ja ihmisen rakentama kulttuuri. Ympäristö ja rakennettu kulttuuri ovat ihmistä ympäröivät kovat ja pehmeät tosiasiat. Kovat tosiasiat muodostuvat luonnon ja fysiikan laeista. Pehmeiden tosiasioiden joukkoon kuuluvat puolestaan sosiaaliset lait, tavat, kulttuuri, ajattelumme sekä ylipäätään koko yhteiskuntamme. Toimimme kovien ja pehmeiden tosiasioiden ehtojen mukaan. Pragmatismissa käsitys ihmisen olemisesta perustuu lähtökohtaisesti näihin perusolettamuksiin, jotka jakaantuvat vielä moniin taustaolettamuksiin ja käytännön sovelluksiin.

Esimerkiksi yhteiskunta on yksilön näkökulmasta olemassa aivan yhtä todellisenä kuin fyysinen ympäristö. Kuitenkin sosiaalinen todellisuus on olemassa vain inhimillisen toiminnan ylläpitäminä kulttuurisina käytäntöinä. Instituutiot rakentuvat, koska on olemassa vakiintuneita tapoja toimia tietyissä sosiaalisissa tilanteissa tietyllä tavalla. Kyseessä ovat erilaiset säännöt, joita noudatetaan ihmisten kesken. Lisäksi kovat ja pehmeät tosiasiat nivoutuvat yhteen. Luonnon ja kulttuurin yhteen nivoutuminen ilmenee siten, että symbolinen toiminta muuttaa kovien tosiasioiden maailmaa. Esimerkiksi ihmisen suhde todellisuuteen on yhä enemmän teknologian välittämää. (Määttänen 2009, 38, 150.)

Ihmisten tavat yhteiskunnassa ovat uskomuksia, joiden avulla voi ajatella, millainen maailma on eli millaisia toiminnan mahdollisuuksia kulloinkin havaittu tilanne avaa. Fyysinen ja sosiaalinen todellisuus myös rajoittavat olion mahdollisuuksia toimia. Toiminnan ehdot, mahdollisuudet ja rajoitteet koetaan yrityksen ja vastuksen kautta. Aktiivinen yrittäminen on toiminnallinen tapa havainnoida. Kyseessä on erilainen ja perustavampi tapa kuin pelkkä havaitseminen. Oleellista on huomata, että toiminnan kautta havaitseminen vaatii myös toiminnallista ympäristöä. Tapojen avulla ajattelemisen edellyttää yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta. Tämä tarkoittaa havaitsemisen ja toiminnan silmukkaa. (Määttänen 2009, 60, 95.)

”Toiminta on maailman tiedostamisen ja tulkitsemisen väline” (Määttänen 2012, 35). Näkisin tämän tarkoittavan käytännössä jopa sitä, että ihminen ei olisi ihminen ilman mahdollisuutta tehdä, liikkua ja toimia. Ihmisen osa on tehdä ja toiminnallaan

muuttaa maailmaa. Maailmaa tulkitaan osallistumalla siihen, koskettamalla sitä ja olemalla osa sitä. Olisi turha puhua ihmisolennosta tai ylipäätään oliosta, jollei hän olisi aktiivinen omassa olemassaolossaan. Elämää toteuttavissa prosesseissa ihminen on kaikin tavoin aktiivinen osallistuja. Elämä itsessään on osallistumista.

Määttänen toteaa lisäksi kokemuksen olevan havaitsemista laajempi käsite. Maailmassa toimiminen on maailman kokemista:

Kokemus on havaintokokemusta laajempi käsite; myös maailmassa toimiminen on maailman kokemista. Merkitykset ovat olemassa vakiintuneina tapoina ja käytäntöinä, eikä kokemuksesta riippumattomia merkityksiä ole olemassa. (Määttänen 2009, 110.)

Näin määriteltäessä havainnon ja kokemuksen käsitteet laajenevat oleellisesti. Kokemuksella ei ole mitään sellaista objektia, jota katsomme ja havaitsemme inhimillisistä aisteista ulkopuolisina. Esitin työni johdantoluvussa tuotokeskeisen maailman olevan erilainen kuin toimintakeskeisen ja vaativan erilaisia tutkimusmenetelmiä. Jaottelun ja käsittelytapojen erot voi ymmärtää hyvin juuri Määttäsen konkretisoiman havaintokokemuksen avulla. Tuotokeskeisessä ajattelussa käsitämme, että objekti tai tarvike on jotakin, jota katselemme, kuuntelemme ja kosketamme. Kyseessä on objekti, jonka ulkopuolella olemme ja jota havainnoimme etäisyyden takaa. Tilanne on täysin toinen toimintojen keskeltä katsottuna. Toiminnoissa olemme itse mukana aktiivisena osallistujana. Tuotteen tai minkä tahansa objektin on oltava osa toimintaamme, jotta voimme sen ylipäätään havaita.

Toimintakeskeisessä maailmassa osallistumme itsekin tuotteen elämään ja päinvaltoin. Koemme maailman ja ymmärrämme sen osia toimintamme kautta. Ulkopuolisten esineiden koskettelu sijasta teemme ja muovaamme maailmaa ja se muovaa vastavuoroisesti meitä. Osallistumme käytännössä tuotteen elämään ja olemiseen olemalla vuorovaikutuksessa sen kanssa. Käytännössä tuote osallistuu ihmisen elämän prosesseihin. Olemista ja elämää voidaan ajatella pidemmälle. Vaikka emme tekisikään mitään, tekemättömyyskin on maailmaan osallistumisen kokemusta. Oleminen ylipäätään on osallistumista ja toimintaa. Määttänen kiteyttää edellä kuvatun ajatuksen mielestäni hyvin: ”Maailma koostuu pikemminkin prosesseista kuin olioista, ominaisuuksista ja relaatioista” (Määttänen 2009, 98).

Toiminnan kautta koetussa maailmassa suurin mahdollinen varmuus ja yleisyys perustuvat viime kädessä ruumiillisen olemassaolomme pysyvyyteen, joka on luonnonlakien myötä toteutuvaa pysyvyyttä. Tämä pysyvyys on tapojen eli merkitysten ja uskomusten muodostamisen välttämätön edellytys. Ruumiillisuuden merkitys on pragmatismissa erityinen. Toiminta tuo toimijan osaksi tiedon kohdetta sekä sisäisen ja ulkoisen erottelu käy mahdottomaksi. On vain yksi todellisuus, jossa kokija on sisäpuolella. Hän on yhtenä osapuolena erilaisten vuorovaikutusten verkostossa. Tiedon kohteena ovat ne tulevat tilanteet, joihin on mahdollista päästä kulloinkin vallitsevasta tilanteesta mahdollisten toimintatapojen avulla. Tiedon kohteena on siis kahden koetun tilanteen eli vallitsevan ja tulevan suhde sekä tulevan tilanteen saavuttamiseen tarvittava toiminta. Kokemuksen kohteina ovat toiminnan objektiiviset ja melko pysyvät ehdot ja kokemisen välttämättömänä edellytyksenä on oma ruumiillinen olemassaolo. Suurin mahdollinen varmuus ja yleisyys perustuvat viime kädessä ruumiillisen olemassaolomme pysyvyyteen, joka on luonnonlakien myötä toteutuvaa. Tämä ruumiillinen pysyvyys on myös tapojen eli merkitysten ja uskomusten muodostumisen välttämätön edellytys. (Määttänen 2012, 35, 36, 61, 128.)

Pragmatistisen käsityksen mukaan ruumista ei ole erotettu ihmisen mielestä. Ei ole olemassa jakoa mieleen ja kehoon – ihminen on oma ruumiinsa. Ruumiin merkitystä pragmatismissa tutkii somaestetiikka, joka lähtee kaikessa liikkeelle ihmisen ruumiista ja sen mahdollistamista toiminnoista. Se tutkii, miten käytämme ruumistamme ja koemme sen kautta. Richard Shusterman painottaa teorian ja käytännön yhdistämistä. Termi ”soma” tarkoittaa elävää, tuntevaa ja aistivaa ruumista. Kyseessä siis ei ole pelkkä fyysinen ruumis, joka ymmärretään oliona ilman elämää ja aistimuksia. ”Estetiikalla” on termissä dualistinen tehtävä. Se kuvaa toisaalta soman hahmottavaa tehtävää maailmaa aistivana olentona ja toisaalta esteettisten arvojen arvostamista itsessä sekä muissa ihmisissä ja asioissa. Käytännössä minä havaitsen maailmaa ruumiini kautta sekä sisällä ruumiissani. Ruumiini välityksellä olen vuorovaikutuksessa maailman kanssa. Ilman ruumista minulla ei olisi havaintoja, toimintoja eikä edes ajatuksia. (Shusterman 2008, 1–4.)

Ilman ruumista maailma ei olisi mahdollinen sellaisena kuin sen ihmisinä koemme. Ruumiimme ei olisi mahdollinen ilman maailmaa. Käytämme mieltämme ja sieluumme ajatteluun, toivomiseen, päättämiseen ja hyveiden harjoittamiseen. Jos riisumme olemuksestamme kaiken tämän, jäljelle ei jää mitään. Itsemme käyttäminen ei siis ole ristiriidassa olemisen kanssa, vaan kyseessä on olemisen ja elämisen ehto. Ruumiin merkitystä voidaan havainnollistaa myös tuntemuksien kautta. Esimerkiksi ennakkoluulot eivät ole loogisen ajattelun tuloksia vaan kyseessä ovat syvät ruumiilliset tuntemukset. Ennakkoluulot ovat mielenkiintoinen ilmiö juuri ruumiin tuntemusten näkökulmasta. Ne esiintyvät ruumiin somaattisina tuntemuksina, joita on vaikea selvittää sanoin. Tällaiset tuntemukset sijaitsevat sanattomina ihmisen tietoisuuden ulkopuolella. Ennakkoluulot usein kielletään, koska emme ajatellen kykene ymmärtämään niiden olemassaoloa. Askel näiden tunteiden tunnistamiseen on somaattinen itsetutkiskelu. Se aktivoi koko ihmisen sekä maailmassa olevana subjektina että objektina. (Shusterman 2008, 5, 25, 98.)

Ihminen osallistuu maailmaan aktiivisesti ruumiinsa kautta. Samaan aikaan pehmeät tosiasiat antavat ihmisen maailmalle mielenkiintoisia mahdollisuuksia. Maailma on kuitenkin myös fyysinen ilmiö eli ulkopuolelta meille annettu ja näin valmis ja ihmisen tehtävä on sopeutua tähän annettuun ympäristöön mahdollisuuksiensa mukaan. Sopeutumisen lisäksi ihminen myös rakentaa maailmaansa jatkuvasti. Ihminen osallistuu vuorovaikutuksen kautta sekä fyysiseen että sosiaaliseen maailmaansa. Kokeminen voi tapahtua vaikkapa luonnossa liikkumalla. Käytännössä sosiaalisessa eli pehmeiden tosiasioiden maailmassa kokeminen tapahtuu samalla tavalla: ihminen kokee osallistumalla myös itsensä rakentamiin prosesseihin. Ihminen ennakoi tulevaa ja toiminnan mahdollisuuksia kuulostelemalla ruumiinsa ennakkoluuloja, aistimuksia ja ajatuksia. Ihmisen osa on sopeutua mutta myös osallistua aktiivisesti vuorovaikutuksen kautta. Näistä osallistumisen prosesseista löytyvät tässä tutkielmassa käsittelemäni kaupalliset toiminnot, joita konkretisoin vielä tarkemmin myöhemmin.

Käytännössä mitä tahansa toimintaprosessia voidaan tarkastella laajana kokonaisuutena tai se voidaan jakaa pieniin osa-alueisiin. Somaestetiikan tapa käsittää ihmisen ajattelua toi esille, että ruumiin tuntemukset vaikuttavat tulevan ennakointiin ja tahtotilaan sekä vaikuttavat toimintojen valintaan. Ennakkoluulot, tavoitteet sekä ruumiilliset kokemukset voidaan kaikki nimetä toiminnan ennakointikeinoiksi. Jos toimintoja halutaan arvottaa ja arvoa lopulta myös mitata kehityksen todentamiseksi, tulee ottaa huomioon somaestetiikan luonnehtima tavoitenäkökulma. Tavoitteisiin voi liittyä vahvojakin käsityksiä, jotka voidaan lopulta johtaa arvoihin, joita kohti ihminen toiminnallaan suuntaa. Käsitykset tavoitteista voivat olla ilmi-selviä ja helposti tulkittavia, mutta ne voivat olla myös piilotettuja ja vaikeita havaita. Ihminen toimii tavoitteen mukaisesti ehkä tietoisesti ymmärtämättä, miksi näin tekee.

Pragmatistisen maailmankuvan elementtien kautta siirryn tarkastelemaan tarkemmin toimintojen maailmaa. Esimerkiksi vuorovaikutus osoittautui oleelliseksi ilmi-öksi ihmisen havaitsemassa maailmassa. Toiminta maailmassa missä tahansa mielessä on pohjimmiltaan vuorovaikutusta ja osallistumista, joten perehdyn seuraavaksi tarkemmin vuorovaikutuksen ilmiöön pragmatistisen estetiikan näkökulmasta. Osallistumisen analysoinnin kautta on ehkä mahdollista löytää työkaluja toimintojen arvottamiseen.

1.2 Pragmatistinen estetiikka ja kaupallisuus

John Dewey (1859–1952) on yksi pragmatistisen estetiikan uranuurtajista. Tarkastellessaan taideteosta ja sen aikaansaamaa kokemusta hän on erottanut toiminnan ja fyysisen objektin erilleen toisistaan. Lisäksi hän on asettanut toiminnan kuvainnollisesti objektin yläpuolella – ilman toimintaa ei ole havaittua objektiakaan. Mielestäni hän on pystynyt ilmaisemaan syitä ja seurauksia tekemäänsä jaotteluun samalla, kun on katsonut maailmaa toimintana. Deweyn pohdinnassa taideteos on ikään kuin lähtökohta ja esimerkki tutkittaessa ihmisen kokemisen tapahtumaa. Taide toimii eräänlaisena laboratoriona Deweyn tutkiessa ihmisen tapaa havain-

noida ja kokea ympäröivää maailmaa. Ilman taiteen kielellä käsiteltyä kokemuksellista havaitsemista tuskin pystyisimme tutkimaan maailman kokemisen monisyistä ja vaativaa aluetta. Deweylle taideteos itsessäänkin on ensisijaisesti toimintaa, koska teos havaitaan ja teos myös itse tekee ja toimii havaitsemisen tapahtumassa (Dewey 2005, 168).

Ihmisen ympäristöä ja olemista ei voi käsitellä yksin fyysisten objektien kautta. Olento ei ole olemassa ympäristönsä sisällä vaan sen vuoksi, koska kyse on vuorovaikutuksesta (Dewey 2005, 12). Tästä voimme päätellä myös sen, että fyysisten kappaleiden vaikutus on läsnä vasta, kun ihminen on vuorovaikutuksessa niiden kanssa. Taideteos auttaa sovittamaan kokemisen merkitystä tähän jossain mielessä vaikeasti ymmärrettävään teoriaan. Tavoitteeni ymmärtää ihmisen vaikutusta elämänsä prosesseissa helpottuu Deweyn luoman taiteen kokemisen teorian avulla.

Dewey laajentaa toiminnan olemuksen aina ihmisen mieleen asti. Hän toteaa, että ihmisen mieli on toimintaa, koska se käsittelee kaiken tietoisien ja ilmaisevan niissä tilanteissa, joista löydämme itsemme (Dewey 2005, 274). Ihmisen havainnot, ympäröivä maailma ja sen oliot ovat toimintaa, mistä johtuen myös kaikki mielen kokemus on toimintaa. Dewey ilmaisee toiminnan kokonaisvaltaisuuden yksinkertaisesti sijoittamalla myös ihmisen itsensä sisälle omaan ympäristöönsä ja vuorovaikutukseen sen kanssa. Ympäristö voi olla sisällään oleville olioille toisinaan myös vaarallinen. Ihmisen yksittäisen toiminnan aloittaa ja sitä ajaa eteenpäin usein elämän perusasioihin liittyvä tarve. Esimerkiksi tarve ruokaan, juomaan tai vaikkapa raikkaaseen ilmaan aiheuttaa oliolle tilapäisen epätasapainotilan suhteessa ympäristöönsä. Epämiellyttävä tunne epätasapainosta vaatii toimimaan ja palauttamaan hyvän olon ja tasapainon takaisin. (Dewey 2005, 12–14.)

Käytännössä erilaiset elämisen tarpeet saavat aikaan sen, että olio yhä uudestaan ensin menettää ja sitten rakentaa uuden tasapainotilan ympäristönsä kanssa. Elämä itsessään rakentuu tästä vaihtelusta – epätasapainotilasta ja harmonian uudestaan saavuttamisesta. Tasapainotilan saavuttamisen tapa myös vaikuttaa olion elämän laatuun. Jos epätasapainotila on liian suuri ja pitkäkestoinen, olento kuolee. Sen

sijaan onnistunut tasapainon uudelleen saavuttaminen luo kestävämmän ja paremman tasapainon ympäristön kanssa eli olio voimistuu. Vuorovaikutuksen ja tasapainotilan onnistuneessa vuorottelussa elämä kasvaa ja voimistuu. Nämä biologiset itseäänselvyydet ovat kuitenkin enemmän kuin vain syömistä, juomista ja elämistä, koska myös esteettisen kokemuksen juuret ovat tässä tasapainon vuorottelussa. Vuorottelevan epätasapainon ja harmonian kautta muodostuu rytmi, joka on oleellinen esteettisessä kokemuksessa. Rytmä on liikettä, joka aiheuttaa jännitteen vielä saavuttamattomien tarpeiden ja tyydytyksen välille. Oleno tulee myös tietoiseksi tästä ympäristöstä erkaantumisen ja harmonian uudelleen saavuttamisen välillä olevasta rytmistä. Seurauksena on esimerkiksi tunne jonkin elämälle tärkeän asian puuttumisesta, joka on merkki tietoisuudelle jo tapahtuneesta ympäristöstä erkaantumisesta. (Dewey 2005, 12–14.)

Epätasapainon ja tasapainon rytmisessä vaihtelussa on myös tilanteita, joissa esteettistä kokemusta ei synny. Vuorottelevan liikkeen tulee kasvaa ja kulkea kohti täyttymystä voidakseen luoda esteettisen kokemuksen. Pelkästä tasaisesta ja yksitoikkoisesta vaihtelusta ei synny esteettistä kokemusta, koska liike ei kasva eikä kerrytä mitään. Myös liian pysyvästi saavutettu tasapaino luo tilanteen, jossa esteettinen kokemus jää saavuttamatta. Harmonian ollessa lopullinen on maailmakin lopullinen ja tyyni, koska pysyvä tasapaino ei enää vaadi ponnisteluja ja tarvetta ratkaista ongelmia ja kriisitilanteita elämän ja kuoleman välillä. (Dewey 2005, 16.)

Dewey käsittelee edellä esitetyn esteettisen kokemuksen olemusta taiteen avulla. Hänelle taidekin tarkoittaa tekemistä (Dewey 2005, 48). Hän selittää kokemuksen yleisesti vuorovaikutuksena. Samalla tavalla kokemus rakentuu myös taideteosten kohdalla. Taideteoksen muodostumisen prosessissa keskiössä on taiteilija ja hänen työnsä yhdessä materiaalin kanssa. Taiteilija saavuttaa teoksen muodon vaiheittain omalla työllään. Kuvanveistäjä, kirjailija ja maalari työstävät teokseen muodon täydentämällä teosta vähitellen. Työstäessään materiaalia taiteilija säilyttää jo tehdyn työn pysähtyen välillä tarkistamaan, mitä on siihen mennessä saavuttanut. Ilman tätä jatkuvaa pysähtymistä ja jo tehdyn seuranta teoksen kokonaisuus voisi särkyä.

Taiteellisessa työssä pysähtymisen ja jatkamisen rytmit antavat muodolle vaihtelevuutta, estävät yksitoikkoisuutta ja varmistavat sen, että jokaisella yksittäisellä teoksen synnyn vaiheella on mahdollisuus sopia jo aiemmin tehtyyn. Kokemus rytmisissä toimimisesta on tärkeä elementti tehtäessä taideteosta. Kyseessä on edellä mainittu täyttymystä kohti suuntaava liike. Kokeminen itsessään on rytmi samalla tavalla kuin on hengitys: kyseessä on vuorovaikutus ympäristöön sisään ja uloshengityksen kautta. (Dewey 2005, 58.)

Taiteen muoto on mahdollista saavuttaa vain edellä kuvatun rytmin kautta. Myös ihminen on osa ympäristönsä luonnetta eläessään sen sisällä ja rytmisissä, joten rytmin merkitystä ei voi yliarvioida. Esimerkiksi vuodenaikojen vaihtelu koskettaa jokaista ihmisyksilöä. Ympäristön muuttuvat elementit kuten auringon nousun ja las-
kun, sateen ja auringonpaisteen vaihtelut koskettavat kaikki suoraan ihmistä. (Dewey 2005, 153.)

Dewey jatkaa tutkiskelua vertaamalla taideteoksen syntyprosessia esineeseen, joka sellaisenaan ei ole taideteos. Taide-esineen ja taideteoksen ero muodostuu näkyväksi ja ymmärrettäväksi, kun tarkastellaan niiden valmistumisprosessia. Taide-esine tai tuote edustaa terminä fyysistä sekä mahdollista esinettä. Vasta taideteos on aktiivinen toimiessaan niin, että se koetaan taiteena. Vain teos tekee sen, mitä tuote voisi tehdä. Esteettinen kokemus ilmenee taideteoksessa, mikä käytännössä on taideteoksen todellisuus eli esineen havaitseminen teoksena. (Dewey 2005, 168.) Taideteoksessa fyysisen materiaalin tulee kulkea muutoksen tie tullakseen teokseksi. Materiaali vaatii muutoksessa edellä kuvatun kaltaista rytmistä työstöä. Käytännössä muutos tapahtuu samalla, kun taiteilija veistää marmoria ja levittää väripigmenttiä kankaalle. Samanlainen muutosprosessi on meneillään myös niin sanotuissa sisäisissä materiaaleissa, kun kuvat, havainnot, muistot ja tunteet muuntuvat teoksiksi. Vasta muutos voi luoda todellista ja ilmaisevaa taidetta. Tätä sisäistä muutosta ei usein havaita eikä tiedosteta. (Dewey 2005, 77, 78.) Taiteen avulla pääsemme vähitellen tutkimaan esteettisen kokemuksen ilmenemismuotoja myös päi-

vittäisessä elämässä. Voimme olettaa, että kokemus yleensä ihmisen elämässä rakentuu toiminnasta, jossa vuorovaikutus, osallistuminen, muutos ja rytmissä tekeminen ovat ehto kokemuksen syntymiselle.

Dewey avaa teoksen olemusta vuorovaikutteisen kokemuksen lisäksi energian avulla. Tekeminen, toimiminen, oleminen ja myös vuorovaikutus vaativat energiaa. Energia on elementti, joka mahdollistaa maailmassamme liikkeen ja aktiivisuuden. Deweylle kyseessä on ”tick-tock -teoria”, jossa toiston elementit energiana seuraavat toinen toisiaan – rytmi ilmenee toistoina eli samanlaisina ja säännöllisinä tapahtumina (Dewey 2005, 170).

Rytmiä ei voisi olla olemassa ilman toistoa. Esteettinen kokemus yhdistää itseensä jo tehdyn kokoavan tarkastelun ja työstämisen eteenpäin jatkamisen. Toiston lisäksi esteettisen kokemuksen jatkuvuudessa tulee olla myös säröjä¹. Toiston tulee särkyä aika ajoin, koska muutoin ei voisi olla tunnetta epätasapainon ja harmonian vaihtelusta. Elävä olento kaipaa järjestystä ja toistoa mutta myös vaihtelua, jotta se kokisi liikkeen olevan menossa kohti täyttymystä. Deweyn teorian mukaan orgaanisen elämän prosessi on vaihtelussa. Mekaanisessa toistossa materiaali vain yhdistyy ilman erillisten osien välillä tapahtuvaa vuorovaikutusta. Esteettisessä kokemuksessa sen sijaan osien välillä on vuorovaikutus, joka vie muutosta eteenpäin. Kyseessä on kahden hyvin erilaisen toiminnan vuorovaikutus: kyseessä on toiston ja erojen vuoropuhelu. Rytmien ja vaihtelun vuorovaikutus mahdollistaa osien luomisen sekä rajoittamisen eli kaiken sen, joka mahdollistaa esteettisen kokemuksen. (Dewey 2005, 172, 173, 175.)

Rytmi sisältää itsessään jatkuvaa vaihtelua ja tämä vaihtelu on yhtä tärkeä elementti kuin ovat järjestys ja toisto. Rytmien määritelmää ei olisi olemassa ilman vaihtelua

¹ Charles Peirce, John Deweyn aikalainen ja pragmatismien yksi tärkeistä vaikuttajista selittää toiston ja rytmien hieman toisella tavalla. Hänen mukaansa oliot, organismit ja jopa solut pyrkivät säännönmukaisuuteen eli muodostamaan lakeja. Peirceen mukaan lain merkitystä maailman prosesseissa kuitenkin liioitellaan, koska sattuma ja virhe ovat toiminnan alkuvoimia. Maailmassa ensimmäisenä on sattuma, toisena muodostuva laki ja kolmantena olion pyrkimys muodostaa toiminnasta tapa ”change, law, habit-taking”. (Peirce 1992, 276, 277.)

eli järjestyksen mittaria. Mitä suurempi vaihtelu rytmissä on, sitä kiinnostavamaksi sen vaikutus muodostuu. (Dewey 2005, 170.) Dewey tarkoittaa rytmin sisäisellä vaihtelulla, että tasapainoa ja rytmiä ei voi käsitellä toisistaan erillisinä ilmiöinä. Kun intervallit määrittävät liikkeeseen taukoja ja eteenpäin menemistä, olemme tietoisia rytmistä sekä sen symmetriasta. Kun tunnemme liikkeen, tulemisen ja menemisen, havaitsemme rytmin, joka on erilaisten energioiden tasapaino-tila. Rytmä muodostuu näistä pysähtymisistä, levosta ja liikkeen uudestaan eteenpäin jatkumisesta. (Dewey 2005, 185, 186.)

Järjestys, rytmä ja tasapaino tarkoittavat lopulta, että kokemuksen syntymisen kannalta tärkeät energiat toteuttavat työtään parhaalla mahdollisella tavalla (Dewey 2005, 192). Tavallisessa elämässä tavoittelemme jotain ulkoista välttämättömyyttä, joka tyydyttäisi tarpeemme, ennemmin kuin mitään eteenpäin vievää voimaa. Eteenpäin vievästä voimasta Dewey mainitsee esimerkkinä meren aaltojen jatkuvan pauhun. (Dewey 2005, 179.) Vaihtelun rytmissä jokainen sulkeutuminen on samalla myös uuden herääminen. Jokainen herääminen luo jotain uutta ja määrittää energian järjestäytymisen uudelleen. (Dewey 2005, 176.) Rytmillä on useita mahdollisuuksia järjestellä energioita. Jokainen rytmä esimerkiksi sisältää itsessään pienempiä rytmejä. Mikä tahansa rytmä, suuri tai pieni, on vuorovaikutuksessa toisten rytmiä kanssa sitoakseen itseensä orgaanista energiaa. Jokainen rytmä on myös vuorovaikutuksessa toisiin rytmeihin niin, että energia on järjestäytynyt. Näin rytmit saavuttavat muodon, joka tekee materiaalin lopulta taiteeksi. (Dewey 2005, 139, 181.)

Kun taideteoksen synty kuvataan näin, voimme ymmärtää, mitä Dewey tarkoittaa vuorovaikutuksen kautta tapahtuvalla kokemisella. Esimerkiksi temppeli, maalaus, runo ja veistos eivät sellaisinaan ole taideteoksia. Taiteeksi ne tulevat vasta, kun ihminen on vuorovaikutuksessa niiden kanssa niin, että vuorovaikutuksen kautta syntyy kokemus. Kokemus taiteesta antaa mahdollisuuden nauttia yhtä aikaa vapaudesta sekä järjestyksestä. Jos taideteos on toiminnan laatu, emme voi jakaa sitä enää pienempiin osiin. Voimme vain seurata teoksen kehittymistä erilaisiin muo-

toihin ja ilmaisuihin. (Dewey 2005, 222, 223.) Dewey jatkaa, että yleisin virheemme on sekoittaa erillinen fyysinen tuote havaittuun esteettiseen objektiin. Fyysisessä veistoksessa on kyse vain marmorin palasta mutta teoksessa sen sijaan on kyse kumulatiivisesti eteenpäin jatkuvista vuorovaikutuksista. Teoksen synnyttämä kokemus on tuote, ehkä sivutuote, jonka avulla olento on liittynyt ympäröivään maailmaan. (Dewey 2005, 228, 229.)

Deweyn näkemys mahdollistaa toiston ja säröjen kautta myös ihmisen tavallisen ja päivittäisen elämän tarkastelun. Koska taide on sisältörikkain ja laajin ihmiskunnan kielistä, jokainen tunne voidaan ilmaista taiteen keinoin. Tämä tarkoittaa, että jokainen tunne täyttyy, kun se ilmaistaan taiteen kielellä. Taide toimii rituaalien olemisen prosessissa voimana, joka yhdistää ihmisiä kaiken yhteisen kokemuksen avulla. Kyseessä voi olla juhla tai mikä hyvänsä muukin yhteisen kokemuksen lähde. (Dewey 2005, 282.)

Deweyn käsityksiä ja hänen luomaansa teoriaa voi pohtia monesta eri näkökulmasta. Oman työni kannalta oleellista on poimia tarkempaan käsittelyyn toiminnan, tasapainon, rytmin, muutoksen ja vuorovaikutuksen käsitteet. Taiteen merkitys näiden käsitteiden analysoinnissa on oleellinen. Taiteen laaja ja syvä kieli auttaa määrittämään näitä moniulotteisia ilmiöitä, joiden käsittelyyn luonnollisen kielen sanat voisivat olla riittämättömiä. Ilman taiteen apua emme ehkä ymmärtäisi, että vuorovaikutus, rytmi ja osallistuminen muodostavat kokemuksia, ja ilman niitä ei olisi olemassa esteettistä kokemusta. Taide ikään kuin näyttää meille kokemuksen olemuksen.

Vaikka taiteen merkitys päivittäisen elämän esteettisen puolen näkyväksi tekemisessä ja ymmärtämisessä on oleellinen, tulisi arjen estetiikan tutkiminen kuitenkin nostaa pois taidekeskeisyydestä silloin, kun taideteos ei vie tutkimusta eteenpäin. Käytännössä tämä voi olla haasteellista, koska esteettisen kokemuksen teoriat on tehty lähtökohtaisesti taiteen tutkimuksen tarpeita silmällä pitäen ja siksi esteettistä kokemusta ei ehkä voi tutkia lainkaan ilman taiteen kieltä, joka mahdollistaa edellä

listattujen toiminnallisten ilmiöiden analysoinnin. Deweyn esittämä taiteen kokemuksen teoria voi toimia lähtökohtana elämän estetisoitumisen tutkimuksessa, koska jokapäiväinen elämä sisältää koko joukon taidekokemuksen kaltaisia ilmiöitä, joihin päästään kielellisesti käsiksi juuri taiteen avulla. Lisäksi taiteen ja arjen esteettisten kokemusten erojen lisäksi niillä voi olla myös useita samankaltaisuuksia. Näitä eroja ja samankaltaisuuksia tulee tutkia ja tutkimuksen edetessä kriittisesti tarkastella tilanteita, joissa taiteen näyttämä näkökulma ei ehkä enää toimi arjen estetiikassa.

Taidekeskeisyyden hylkäämisen tavoite on mielestäni rakentavaa kriittisyyttä ihmisen arkiprosessien tutkimuksessa. Tarkoitan, että tavallisen elämän tutkimuksessa tulee tietoisesti pyrkiä pois siitä, mitä se ei lähtökohtaisesti ole. Kuvainnollisesti arjen estetiikan tutkijan tulisi etsiä ulospääsyä taiteen kehästä, vaikka taiteen hylkäämistä tutkimuksen keskiöstä ei voi turvallisesti tehdä ennen kuin tilalla on juuri arjen estetiikan perinteeseen perustuvia ja siihen paremmin soveltuvia lähtökohtia. Deweyn ajatuksien mukaan tilanteessa on kyse juuri tarpeesta saavuttaa tasapaino-tila uudelleen. Taiteen ja arjen estetiikan vuorovaikutus sisältää näin ajateltuna epätasapainon sekä onnistuneen käsittelyn avulla saavutetun uuden ja entistä kestävämmän harmonian mahdollisuuden. Voi myös käydä niin, että kun harmonia on mahdollisesti jossain vaiheessa saavutettu, joudumme toteamaan, että arjen estetiikassa toimivien teorioiden ei pitäisi olla lainkaan niitä, joita taiteen tutkimuksen näkökulmaan sidottuina on käytetty. Kuvainnollisesti arjen estetiikka ikään kuin taistelee olemassaolonsa puolesta taiteen rinnalla ja siitä huolimatta.

Deweylle esteettisen kokemuksen perusta sisältää ennen kaikkea ponnistelua. Kokemuksellisesti rikkaan elämän ei siis pitäisikään lähtökohtaisesti olla helppoa. Taistelu, pyrkimys kohti parempaa, ongelmien ratkominen ja vaikeuksien kautta kasvaminen kuuluvat esteettisesti tyydyttävään elämään. Tämä on mielenkiintoinen havainto, jos miettii ihmisen yleisesti tunnistettuja ja tunnustettuja tavoitteita helpottaa omaa olemistaan. Liiallinen helppous ja ympäristön valmius tekevät elämän tyhjänpäiväiseksi, sillä esteettistä kokemusta ja tunnetta ei pääse syntymään, koska ympäristö ei aseta oliolle todellisia haasteita. Vaikkapa tavanomaista suomalaista

kaupunkimaisemaa katsoessa voi todeta, että pelko menehtymisestä ei ole läsnä, mutta läsnä ei ole myöskään onnistumisen tunne ja täyttymystä kohti suuntaava liike. Liike kohti täyttymystä sisältää lupauksen paremmasta. Parhaimmillaan elämän tulisi antaa lupaus tulevasta mahdollisuudesta päästä pois ympäristön vihamielisyydestä (Dewey 2005, 17).

Esteettinen kokemus ja sen ilmenemismuodot kaupallisuuden piirissä ovat erityisiä monella tapaa. Dewey tunnisti omana aikanaan kaupallisuuden ilmiön ja koki selvästi myös epävarmuutta sen johdosta. Hän ilmaisi näkemyksensä käyttämällä termiä ”massatuotanto” esittämällä ilmiön lähinnä sen kielteisten vaikutuksien kautta. Massatuotanto voi olla hyvä mutta myös huono ilmiö. Dewey kytki mielestäni termiin lähinnä negatiivisia arvoja. Hän kirjoittaa, että modernilla tuotannolla on kansainvälinen voima, joka vie jotain tärkeää mukanaan. Ilmiön laajuus ja liike ovat vieneet taideteoksilta voiman omaan alkuperäiseen ilmaisuun. Taideteokset ovat kehityksen myötä menettäneet alkuperäisen olemassaolonsa, koska niitä tuotetaan markkinoille kuin mitä tahansa muitakin hyödykkeitä. Markkinoilla olevilla tuotteilla ei ole enää sosiaalista yhteyttä niitä käyttäviin yhteisöihin, sillä tuotteet on erotettu alkuperäisistä tarkoituksistaan ja rituaaleistaan. Tuotteet on samalla erotettu myös kokemuksista, joita ne alun perin saivat aikaan. Ne antavat enää vain pinnallisen merkin mausta ja ilmentämästään kulttuurista. Deweyn mukaan taiteilija ei voi olla osa massatuotantoa, koska hän samalla irrottautuisi yhteisön sosiaalisista yhteyksistä. Tällä Dewey tarkoittaa, että jos taideteos sijoitetaan maailmaan olemaan ilman sidosta alkuperäiseen sosiaaliseen tilanteeseensa, teos elää omaa elämää yksin ja irrallisena. Taideteos tunnistetaan nykyään usein erillisenä esineenä ja irrallisena osana ihmisen kokemuksesta, mikä johtuu juuri siteiden katkaisemisesta alkuperäiseen rituaaliin ja käyttötarkoitukseen. (Dewey 2005, 1, 7–9.)

Ehkä Deweyn negatiivisuus kaupallistumista kohtaan juontaa juurensa kaupallisuudelle tyypillisistä rituaaleista. Negatiivinen tunne johtuu mahdollisesti pelosta, asian uutuudesta ja myös vieraudesta suhteessa rituaalien perinteisiin ilmenemismuotoihin ja käyttötilanteisiin. Esimerkiksi pääosin hengellisten seremonioiden

täyttämien juhlien muuttuminen rituaaleiltaan toisenlaisiksi tuntuu oudolta ja vieraalta. Rituaalien aiheuttama tunne muodostuu epämiellyttäväksi, kun pieniäkin juhlia varten tehdään esimerkiksi erilaisia hankintoja. Sanotaan, että perimmäinen syy juhlaan voi jopa unohtua ostotapahtumia suunniteltaessa ja toteutettaessa ja että tällaisen kehityksen seurauksena ihmisen elämä kaupallistuu.

Pääosin Deweyn negatiivinen suhtautuminen kaupallisuuteen ilmenee etenkin siinä, että hän sanoo massatuotannon sulkevan taideteoksesta pois arvokkaita kokemukseen liittyviä ominaisuuksia. Hänen käyttämänsä sanat viittaavat siihen, että taide pääosin kärsii kaupallistumisen ilmiöstä. Hän ei kuitenkaan perustele tyhjentävästi, miksi näin olisi². Hän ei perustele, miksi juuri kaupallisuus ja moderni tuotantotapa sinänsä olisivat syyllisiä taiteen ja elämän välillä vallitsevan yhteyden katkeamiseen. Hän ei myöskään pohdi sitä, voisiko massatuotanto olla hyvä asia esteettisen kokemuksen rakentamisessa. Hän ei näin kyseenalaista näkemystään ja johtopäätöksiään siitä, että massatuotetut kokemukset vievät jotain pois taiteelta.

Esteettinen kokemus voi olla olemassa ilman taideteosta, joten taideteoksen ja ihmisen elämän välisen kosketuspinnan muuttuminen ei yksin ole tyhjentävä lähtökohta määritellä kaupallisuutta. Käytännössä massatuotannon kautta yhä useammat ihmisyksilöt voivat olla valmiimpia kokemaan myös taidetta, koska jo jokapäiväinen elämä tarjoaa helposti uusia taiteenomaisia mahdollisuuksia. Erilaisten kokemusten tekeminen uuden tuotantotavan avulla on mahdollistanut esteettistenkin kokemusten tuottamisen yhä laajemmille yhteisöille. Yksipuolisuus Deweyn näkemyksessä ehkä kätkee itseensä syyn, miksi estetisoituminen ja arjen estetiikan tutkimus eivät ole kehittyneet vielä nykyistä pidemmälle. Sanotaanhan, että Platonian on kiittäminen keskuudessamme vallitsevasta taidekielteisyydestä ja kyvyttömyy-

² ”Modern industry and commerce have an international scope. The contents of galleries and museums testify to the growth of economic cosmopolitanism. The mobility of trade and populations, due to the economic system, has weakened or destroyed the connection between works of art and the *genius loci* of which they were once the natural expression. As works of art have lost their indigenous status, they have acquired a new one – that of being specimens of fine art and nothing else. Moreover, works of art are now produced, like other articles, for sale in the market.” (Dewey 2005, 7, 8.)

destämme myöntää taiteen merkitystä yhteiskunnallisella tasolla. Ehkä samalla tavalla pragmatistisen estetiikan uranuurtajien ajattelu esteettisen elämän mahdottomuudesta taidekokemuksen ulkopuolella kahlitsee tiedostamatta ajatteluamme.

On totta, että ihmisen tulee kyseenalaistaa toimiaan jatkuvasti ja löytää parempia ja itselle sopivampia tapoja elää ja olla. Mikään elämän osa-alue ei saisi olla ulkopuolella kriittisyyden kehästä eli jokaiseen vallitsevaan harmoniaan tulee heittää aika ajoin säröjä. Tämän hetkenkin elämän rituaalit on hyvä kyseenalaistaa kokemalla erkaantumista ja tiedostaa tämä tunne. Särön tekeminen vallitsevaan harmoniaan on Deweyn ohjeistama tapa olla yhteydessä ympäristöön. Tietoinen havainnointi, ruumiillisen tunteen kokeminen ja toimiminen ovat menetelmiä, joiden avulla voimme edelleen kehittää elämäämme. Kyse on ympäristöstä erkaantumisesta ja uudelleen sen yhteyteen palaamisesta entistä vahvempina ja kestävämpinä. Kaupallisuuden Deweylle itselle aiheuttamat tunteet ovat yksi ilmentymä, joka osoittaa hänen teoriasensa toimivan käytännössä.

Deweyn ajatuksia esteettisestä kokemuksesta voi hyvin soveltaa laajemminkin omaan elämäämme nyky-yhteiskunnassa. Elämme toki erilaista aikaa kuin Dewey 1930-luvulla. Hänen tarkoittamiaan elämän prosessien, rituaalien ja taiteen keinoin esitettäviä toimintoja voi olla vaikea sellaisenaan tunnistaa omasta vallitsevasta ympäristöstämme. Taidekokemuksen tunnistaminen vuorovaikutuksesta kumpuavaksi ilmiöksi voi kuitenkin auttaa ymmärtämään myös tämän päivän vastaavia ilmiöitä. Elämässämme on edelleen mukana monia erilaisia rituaaleja. Suuret ihmisen elämää muuttavat tapahtumat kuten syntymä, kuolema, häät ja muut perhejuhlat ovat ensimmäisiä mieleen tulevia esimerkkejä. Elämän normaalissa kulussa on koko joukko myös pienempiä tapahtumia, joista voimme helposti tunnistaa erilaisia rituaalinomaisia ilmiöitä. Ehkä kaupallisuuden saama kielteinen leima ei johdu taide-teoksen yhteyden rikkoutumisesta suhteessa rituaaleihin. Kaupallisuuden yhteys taideteokseen sinänsä on ehkä kaukaa haettu ja epäolennainen selitys. Sen sijaan kaupallisuuden ongelmat ja siihen kohdistuvat asenteiden kielteisyys voivat johtua kaupalliseen toimintaan rakennetuista vääränlaisista vuorovaikutuksista. Ongelmia aiheuttaa mahdollisesti esimerkiksi pyrkimys tehdä kaupallisten prosessien avulla

ihmisen osallistuminen ympäristöön helpoksi, jolloin tavoiteltu esteettinen kokeminen jää vähäiseksi. Ihminen ei saa kokemuksen kautta tuntemuksia todellisesta elämästä, jossa kuoleman riski ja pelastuminen ainakin kuvainnollisella tavalla vuorottelisivat. Esteettisten kokemusten puuttuminen aiheuttaa erkaantumista ja tuntemuksia epätasapainosta.

Kaupallinen prosessi sisältää itsessään monenlaisia osatekijöitä ollakseen olemassa eli voidakseen olla vuorovaikutuksessa siihen osallistujien kanssa. Suuri osa näistä elementeistä on sovittuja asioita eli eräänlaisia rituaaleja. Maksuvälineet, sopimukset, kuluttajansuoja ovat kaikki sovittuja asioita, jotka mahdollistavat nykymuotoisen kaupallisen prosessin. Prosessi sinänsä voi olla melkein millainen tahansa. Yksi esimerkki voisi olla vaikkapa ostotapahtuma. Kyse voi olla myös tuotantoprosessista, jolla valmistetaan tuotteita kuluttajien käyttöön. Prosesseihin liittyvät toiminnot ja jopa rituaalit ovat vuosien saatossa hakeneet suuntaansa joko suunnitellusti tai hallitsemattomasti. Ostaessaan esimerkiksi ruokaa ihminen yksinkertaisimmillaan ratkaisee nälän tunteen aiheuttaman kriisin. Kylläisenä on jälleen helpompi liittyä erilaisiin toimintoihin, joita ympäröivä maailma tarjoaa. Kylläisenä liittymisen yhteiskuntaan uudelleen tarjoaa mahdollisuuden entistä voimakkaampaan osallistumiseen.

Toiminta on kantava teema Deweyn ajattelussa – toiminta on kaikki. Voimme palata tähän yhä uudestaan toteamalla, että maailma on ensisijaisesti toiminnan mahdollisuus. Esineet, taide ja koko ihmisen elämä ovat pohjimmiltaan toimintaa ja energiaa. Onnistumisen tunne muodostuu energioiden oikeasta järjestyksestä, jossa kokemus on osallistumista ja vuorovaikutusta. Tuotekin on vain lähtökohta, johon ihminen toimintansa kautta muodostaa suhteen ja sitä kautta kokee tuotteen olemassaolon. Deweyn ajattelussa etenkin rytmi, muutos, toisto, toistojen variaatiot, rituaalit, energia ja osallistuminen ympäristöön ovat keskeisiä elementtejä ja käsitteitä, joiden merkitystä tulee tutkia lähemmin, jotta ymmärrämme mitä ne tarkoittavat ihmisen jokapäiväisen elämän kannalta juuri kaupallisten prosessien yhteydessä.

1.3 Meliorismi toiminnan tavoitteena

Pragmatistiseen ajatteluun liittyy olennaisesti pyrkimys parantaa asioita, ilmiöitä, elämää ja ylipäätään kaikkea, johon ihminen osallistuu. Pragmatisti ei katso omaa ympäristöään viileästi filosofisen etäisyyden takaa, vaan hän haluaa vaikuttaa siihen ja sen kautta omaan elämäänsä. Pragmatistisessa estetiikassa myös teoria on aktiivinen. Taidekin tulee käsittää uudella tavalla, koska pragmatismi pyrkii muuttamaan sitä ainakin vähän paremmaksi. Muutos parempaan oli alun perin myös Deweyn tavoitteena, kun hän määritteli taiteen kokemukseksi. (Shusterman 2004, 35.) Richard Shusterman esittelee parantamisen tavoitteen mielenkiintoisesti. Hän liittää filosofian harjoittamisen ruumiilliseen harjoitteluun. Filosofiaa tulee hänen näkemyksensä mukaan harjoittaa konkreettisesti tekemällä eikä vain lukemalla, pohtimalla eli olemalla hiljaa paikoillaan. Jopa filosofian tulisi olla fyysistä toimintaa, jota harjoitetaan, opitaan ja koetaan konkreettisesti oman ruumiin kautta. (Shusterman 2012, 114, 115.)

Shusterman liittää näin ruumiillisuuteen yllättävältä tuntuvia tiedollisia ja älyllisiä toimintoja. Hänen mukaansa meidän tulee ajatella ruumiin kautta pystyäksemme kehittämään itseämme. Hän konkretisoi ajatuksen toteamalla, että todellisuudessa ihmisyyys ei ole pelkkä geneettinen asia, vaan se saavutetaan harjoittamalla sellaisia menetelmiä, joissa ruumis, mieli ja kulttuuri ovat saumattomasti yhdessä. (Shusterman 2012, 26.) Hyvä elämä tasapainottelee erilaisten ihmiselle tärkeiden asioiden vuorovaikutuksessa. Ruumiillisuuden tunnustaminen osaksi ajattelua tarkoittaa mielestäni, että mikä tahansa hyvä ja tavoiteltavan arvoinen asia koetaan myös ruumiillisena tasapainona. Muutos koetaan omassa ruumiissa kohti täyttymystä suuntaavana liikkeenä ja oikean energian läsnäolona. Vain ruumiillahan voi olla energiaa käytettävänä niin, että ihminen voi olla osana vuorovaikutuksen tahtumaa.

Pragmatismi onkin suurelta osin inhimillisen tiedon, kokemuksen ja näihin kietoutuvien taitojen kasvun ja oppimisen filosofiaa. Pragmatistit ajattelevat, että tiedon hankinnan lähtökohtana toimivat aina jo omaksutut uskomukset todellisuudesta.

Niiden päälle voimme omaksua uusia taitoja ja valmiuksia. Samalla meidän tulee kriittisesti testata jo omaksumiamme taitoja sekä päämääriä, joita niiden on tarkoitus edistää. Vain kriittinen oman ajattelun, toiminnan ja taitojen arviointi voi toimia tehokkaan tutkimuksen, oppimisen ja tekemisen perustana. (Pihlström 2014.)

Kriittisessä elämänasenteessa on elämän parantamisen lähtökohta. Vallitsevaan tilaan ei tarvitse eikä voi tyytyä. Jos hyväksyisimme kaiken sellaisenaan, jäisimme paikoillemme ja liike kohti täyttymystä ja lupaus paremmasta loppuisivat. Liian tasainen harmonia valtaisi vallitsevan ja koetun maailman. Asiat voisivat olla toisin ja muutos itsessään ja sellaisenaan olisi arvo. Tämäkään ei olisi hyvä tilanne, jos se olisi jatkuvaa ja harkitsematonta. Jatkuva kaiken muuttaminen vain muuttamisen vuoksi toisi tullessaan kaaosta ja turvattomuutta. Maailman parantamisessa oleellista mielestäni on, että päätökset muutoksesta tai ennalleen jättämisestä tehdään tietoisesti ja seurauksia ymmärtäen.

Dewey perehtyy myös muutoksen ja kehityksen tavoitteisiin. Hänen mukaansa hyvän arvo muodostuu mielihyvästä ja nautinnosta. Hän lainaa tämän lähtökohdan empiirisestä arvoteoriasta, joka yhdistää halun ja tyydytyksen konkreettiseen kokeamiseen. Arvonmuodostus suoraan halusta tosin ei ole Deweyn mukaan sellaisenaan kaiken kattava. Hän arvostelee ajatuksessa sitä, että teoria pitää arvokkaina objekteja, jotka ovat tuottaneet nautintoa riippumatta menetelmistä, joilla ne on saatu aikaan. Suorat nautinnot eivät voi sellaisenaan olla arvoja, koska ne ovat satunnaisia ja ne eivät ole tietoisesti säädeltyjä. Dewey muokkaa teoriaa paremmaksi toteamalla, että ilman ajattelun väliintuloa nautinto ei ole arvo vaan ongelmallinen hyvä, josta tulee arvo vasta, kun ymmärtävä toiminta tuottaa sitä uudestaan. Dewey kritisoi empiirisiä arvoteorioita, koska ne hyväksyvät yhteiskunnassa vallitsevien tapojen olevan arvoja sellaisenaan ja itsessään. Ongelma muodostuu siitä, että tällaisella määritelmällä sivuutettaisiin kokonaan nautintojen säätely. Nautinnosta tulee arvo vasta, kun löydämme relaatiot, joista nautinnon toteutuminen riippuu. Kausaalinen ja operationaalinen määritelmä antavat vain arvon käsitteen eivät itse arvoa. Käsitteen hyödyntäminen toiminnassa tuottaa objektin, jonka arvo on turvattu ja merkittävä, joten ilman sitä arvoa olisi hankala muodostaa. (Dewey 1999, 224, 225.)

Ihminen ei missään paljasta itseään niin täydellisesti kuin asioissa, joita hän pitää nautittavina ja haluttavina (Dewey 1999, 228). Deweylle arvoarvostelmat ovat arvostelmia koettujen objektien edellytyksistä ja seurauksista eli arvostelmia siitä, minkä tekijöiden tulisi säädellä halujemme, tunteidemme ja nautintojemme muodostumista. Se joka ratkaisee erilaisten tunteiden muodostumisen, määrää myös käyttäytymisemme päälinjat yksilöinä ja yhteisön jäseninä. Näyttää siltä, että kaikki vakavat ongelmat ihmisen elämässä palautuvat vaikeuteen muodostaa arvostelmia, jotka koskevat tilanteeseen liittyviä arvoja. Arvoarvostelmat palautuvat hyvien asioiden välisiin ristiriitoihin. (Dewey 1999, 230, 231.)

Kun ajatuksia ja arvoarvostelmia ei enää muodosteta sen perusteella, sopivatko ne yhteen ennalta annettujen objektien kanssa, vaan ryhdytään konstruoimaan nautittavia objekteja seurauksia koskevan tiedon ohjaamana, katsotaan tulevaisuuteen eikä menneisyyteen. Aiemmat kokemukset ovat näin merkittäviä, koska ne antavat meille älyllisiä välineitä uusien seikkojen arviointia varten. Entiset kokemukset ovat työkaluja eivätkä päätepisteitä. (Dewey 1999, 236.)

Tiedon yhdistäminen kokemukseen, haluun ja tunteeseen on oleellinen vaihe arvostelmien muodostuksessa. Dewey nimittää tätä tietämisen ja tekemisen sekä teorian ja käytännön vastakohtaisuuden hylkäämistä tieteellisessä tutkimuksessa kopernikaaniseksi vallankumoukseksi. Tietoisuuden tulee kehittyä tekemisen kautta, koska näin toimimalla luovuttaisiin viimein tietoisesta pyrkimyksestä absoluuttiseen varmuuteen puhtaasti mentaalisilla keinoilla ja siirryttäisiin etsimään todennäköistä vakautta aktiivisesti olosuhteita säätelämällä. Kopernikaanisen mullistuksen merkitys on siinä, että meidän ei tarvitse yltää tietoon saadaksemme otteen todellisuudesta. Maailma koettuna on todellinen maailma, vaikka se ei olisikaan älyllisesti ymmärrettynä yhtenäinen ja vakaa. Tiedostaminen koostuu operaatioista, jotka antavat koetuille objekteille muodon, jossa tapahtumien etenemistä määräävät reaalit koetaan vakaina. (Dewey 1999, 251, 256.)

Dewey toteaa lisäksi, että filosofian todellinen ongelma ehkä liittyy juuri tiedon olemuksen ja merkityksen kysymyksiin. Ihmisellä on tieteellisen tutkimuksen varmentamia uskomuksia todellisista elämän rakenteista ja prosesseista sekä uskomuksia arvoista, joiden tulisi säädellä hänen toimiaan. Kysymys siitä, kuinka nämä kaksi uskomuksen tapaa voisivat olla mahdollisimman tehokkaassa ja hedelmällisessä vuorovaikutuksessa, on yleisin ja merkittävin kaikista elämän eteemme tuomista ongelmista. Jonkin tieteenalan, joka ilmeisestikään ei voi olla mikään nykytieteistä, tulisi käsitellä aihetta. Filosofian perinne estää meitä määrittelemästä filosofiaa tällä tavoin, sillä perinteen mukaan tiedolla ja käytännöllisellä toiminnalla ei ole sisäistä yhteyttä. Pyrkimys varmuuteen on kuitenkin määrännyt perusmetafyysiikkaamme kautta aikojen. (Dewey 1999, 23–26.)

Dewey jatkaa käsittelemällä tiedon ja käytännön vuorovaikutuksen merkitystä vielä syvemmälle. Hänen näkemyksensä mukaan käsitykset varmuudesta, muuttumattomuudesta, todellisesta maailmasta, mielen luonteesta ja tietämisen välineistä punoutuvat toisiinsa, ja seuraukset ulottuvat käytännöllisesti katsoen kaikkiin tärkeisiin filosofisiin kysymyksiin. Hänen päätelmänsä on, että haasteet johtuvat pääasiassa teorian ja käytännön, tiedon ja toiminnan erottamisesta. Tätä jälkimmäistä ongelmaa ei kuitenkaan voi ratkoa itsenäisenä, erillisenä asiana, sillä se on niin läpikotaisin kietoutunut eri alojen perustaviin uskomuksiin ja ajatuksiin. (Dewey 1999, 28.) Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jokainen toimiala, tieteenala, uskomuksen laatu yms. tarvitsee toiminnan parantamisen lähtökohdaksi ymmärryksen omasta varmuuteen pyrkimisen luonteestaan. Oleellista on tiedostaa, missä kohdin, millaisissa asioissa ja miten edellä kuvatut perustavat uskomukset tiedon varmuudesta ovat olemassa. Tässä työssä olen rajautunut sovittamaan kaupallista toimintaa pragmatistiseen estetiikkaan, joten haen suuntaviivoja sille, miten varmuus kaupallisten prosessien puitteissa koetaan. Deweyn ajattelun mukaisesti yleistä totuutta toiminnan arvoista tämä työ ei siis tule missään muodossa sisältämään. Jokainen totuutta tavoitteleva taho on käsiteltävä erikseen juuri sille ominaisien tapojen puitteissa.

Arvot lähtevät toiminnasta ja sen tuottamista tunteista. Tämä ei ole paras mahdollinen määritelmä ja johtopäätös, jos tavoite on saada aikaan lopullista tietoa ja totuutta. Toteamus tuo väijäämättä esille elämän ristiriitaisuuden: jotta voi jotain tietää, tulee hyväksyä, että lopullista varmuutta ei ehkä ole edes mahdollista saavuttaa. Välttääkseen ristiriidan omassa ajattelussaan Dewey kyseenalaisti täydellisyyden tavoitteen sen sijaan, että olisi lähtenyt etsimään lopulliseen tietoon johtavaa menetelmää. Täydellisyyttä oleellisempaa onkin pyrkiä kartuttamaan tietoja ja taitoja toimimalla sekä voimistamalla ympäristöön osallistumisen astetta. Oleellista Deweyn teorian mukaan on ymmärtää ja hyväksyä, ettei ihmisen edes tarvitse tietää kaikkea tarkasti ollakseen olemassa, koska tieto ei sellaisenaan ole toiminnan edellytys. Tämä ei poista sitä tosiasiaa, että pyrkimys tietoon on tärkeä tavoite sellaisenaan, koska vain tietoinen toiminta voi tuottaa todellista arvoa. Toiminnan arvoja pohdittaessa vastauksen jäljille ehkä päästään kysymällä, miksi ihminen ylipäätään pyrkisi parempaan ja mielekkäämpään elämään. Kiinnostava kysymys on, mikä ajaa ihmisen tavoittelemaan pragmatismille tyypillistä ympäristön parantamista omaksi hyödykseen.

Käytännölliset tarpeet ovat lähellä ihmistä ja ihmisjoukoille ne ovat pakottavia. Yleisesti ottaen ihmiset ovat syntyneet pikemminkin toimimaan kuin teoretisoimaan. Koska ideaaliset päämäärät ovat niin etäisesti ja satunnaisesti yhteydessä huomiota edellyttäviin ja pakottaviin olosuhteisiin, ihmiset luonnollisesti omistautuvat jälkimmäisille teeskenneltyään ensin tunnustavansa edelliset. (Dewey 1999, 244.) Dewey nimeää näin parantamisen motiivin kumpuavan pakosta. Ihmiset etsivät alinomaa keinoja, joilla voisivat varustautua ja suojautua ympäristönsä vihamielisiä voimia vastaan. Vaarallisessa maailmassa elävän ihmisen on pakko etsiä turvaa. Hän on pyrkinyt siihen kahdella tavalla. Hän on uhrannut ja rukoillut lepytelläkseen kohtaloonsa vaikuttavia voimia. Tavanomaisiin esineisiin ja arkiaskareisiin liittyvän toiminnan yhteydessä on voinut harjoittaa varmuuden vuoksi myös erilaisia rituaaleja lepytystarkoituksessa. Toinen tapa etsiä turvaa on ollut kehittää taitoja ja käyttää luonnonvoimia omaksi hyödykseen saavutettujen taitojen avulla. Ihminen on rakentanut suojia, kutonut vaatteita, kesyttänyt tulen ja omaksunut ai-

kuistuessaan yhteisöllisen elämisen monimutkaiset taidot. Taidot muuttavat maailmaa toiminnan avulla, kun taas erilaiset rituaalit, rukoukset ja uhrit muuttavat ihmisen omia tunteita ja ajatuksia. (Dewey 1999, 11, 17.)

Aiemmin toin esille Deweyn toteamuksen, että arvo voi muodostua vain, jos haluun yhdistetään tieto ja ymmärrys. Ilman tiedollista käsittelyä tarpeen tyydytykseen joutanutta haluttua vaikutusta ei voida toistaa saatikka halusta puhua arvona. Tiedon tehtävä pragmatistisessa estetiikassa näyttää näin tulkittuna jopa ristiriitaiselta. Toisaalta julistetaan sen merkityksen olevan itse toiminnassa toisarvoinen, mutta toisaalta arvon muodostuksessa sen olemassaolo on päinvastoin korvaamaton. Palaan tähän huomioon vielä tuonnempana. Esimerkiksi kaupallisuuden maailmassa totuuden ja tiedon mahdollisuus ja mahdottomuus aiheuttavat useita ristiriitaisia tilanteita ja haasteita.

1.4 Kaupalliset prosessit ihmisen elämässä

Tässä vaiheessa on hyvä hetken katsella ympärilleen ja miettiä, miten edellä esille otetut teoriat toimivat ja toteutuvat käytännössä. Arjen estetiikkaan liittyviä ilmiöitä voidaan havaita jo omia päivittäisiä toimintoja tarkastelemalla. Ihminen elää sosiaalisissa yhteisöissään ja itseään ympäröivän maailman sisällä. Ensi näkemältä hänen toimintonsa ovat ehkä jopa vaistonvaraisia: rituaalimaisesti ja kuin unessa samoja toimintoja tehdään kerta toisensa jälkeen. Jokaisen ihmisyyksilön elämä rakentuu pienistä toiminnan osista, jotka seuraavat toisiaan. Osien merkitys tietoisuudessa vaihtelee. Jotkut tapahtumat ja tilanteet muistetaan koko elämän ajan. Samaan aikaan yhtä moni sattuma ja tapahtuma jää merkityksettöminä vähälle huomiolle niin, että ne tehdään, niissä ollaan ja ne sivuutetaan ilman aktiivista tiedostamista lähes automaattisesti. Esimerkiksi ihmisen yksi päivä voidaan kuvata pääpiirteittäin ja lyhyesti vaikkapa listaamalla paikat, joihin henkilö kulkee. Hänen päivänsä voidaan kuvata listaamalla paikat, joissa hän kulloinkin on ja olon kestot aikayksiköinä tai päivä voidaan kuvata tarkemmin merkitsemällä esimerkiksi jokainen vuo-

rovaikutustilanne peräkkäin ja lisätä listaan niiden kestot ja tyypit. Ihminen osallistuu yhteiskuntaan ja ympäristöön moninaisin keinoin, joten pienestäkin hetkestä voi syntyä monta erilaista kirjausta.

Olen tämän työn rajauksessa määritellyt, että tarkoitukseni on tutkia kaupallisiin prosesseihin sisältyvien toimintojen arvottamista pragmatistisen estetiikan määrittämän hyvän mukaisesti. Kaupalliset toiminnot ovat hedelmällinen tutkimuskohde jo siksi, että näissä toiminnoissa ehkä puhtaimmillaan voimme tutustua ihmisen itsensä rakentamiin vuorovaikutustapoihin ja rituaaleihin. ”Kaupallisuus” terminä ja ilmiönä voi olla haasteellinen tässä yhteydessä, koska termin sisältämät tunneviivahteet voivat merkitä eri ihmisille erilaisia asioita. Joillekin termi aiheuttaa jopa negatiivisia tuntemuksia. Termin merkitys on jostain syystä muodostunut kielteiseksi. Esimerkiksi John Dewey³ liitti kaupallisuuden massatuotantoon ja sen taiteelle aiheuttamiin ongelmiin. Hänen perhetaustansa kauppiaan poikana vaikutti epäilemättä jossain määrin hänen näkemyksiinsä. Ehkä tunteenomainen purkaus massatuotantoa vastaan oli vain omien lapsuuden muistojen puolustamista. On selvää, että vuosisadan alun pikkupuotien asema horjui tai oli vähintään vaakalaudalla suurten supermarkettien ja kansainvälisen kaupankäynnin antaessa esimerkkejä itsestään. Dewey ehkä jo vaistosi muutoksien olevan tulossa ja tiesi, etteivät asiat jatkuisi sellaisenaan. Deweyn vastustus kaupallisuuden ilmiötä kohtaan sinänsä saattoi johtua näistä inhimillisistä syistä. Oli miten oli, ehkä mahdollisten negatiivisten tuntemuksien vuoksi voisi olla hyvä pyrkiä kutsumaan kaupallisia prosesseja vaikkapa taloudellisen toiminnan sovituuksi käytännöiksi, myynti- ja ostoprosesseiksi tai peräti vain toiminnaksi ja vuorovaikutukseksi.

Toiminta ja vuorovaikutus kaupallisissa toiminnoissa ja käytännöissä vaativat täsmennystä ja tutkimusta, jotta voimme avata eteemme uusia näkökulmia ja tutkimustapoja. Taloudellisen toiminnan puitteissa on monia ja erilaisia käytäntöjä, tarkoituksia, tavoitteita ja lähtökohtia. Deweyn tekstien pohjalta voimme tutkia näitä-

³ Katso luku 1.2 Pragmatistinen estetiikka ja kaupallisuus.

kin toimintoja esimerkiksi toiminnan parantamisen tavoitteista käsin. Kaupallistenkin toimintojen yhteydessä ihminen parantaa elämäänsä kahdella tavalla, oppimalla uusia taitoja sekä rituaalien avulla. Kaupallisuuden ilmiön jaottelu taidon ja rituaalin mukaisiin osiin ja näiden osien olemuksen ymmärtäminen voi olla yksi keino ja lähtökohta tutustuttaessa ihmisen elämän arkiprosesseihin sekä siihen, mikä osa kaupallisuudella niissä on.

Tunnusomaista kaupallisille prosesseille on raha vaihdantavälineenä. Olemme sopineet yhteiskunnissa, että moninaiset arjen hyödykkeet ja tarpeet voidaan esittää jotenkuten yhteismitallisesti maksuvälineinä eli useimmiten rahassa. Ikuisen keskustelunaihe toki on, onko tämä kaikissa tilanteissa toimiva keino. Kyseessä ei ehkä ole paras mahdollinen ja kaiken kattava menetelmä, mutta se on toimiva ja käytössä ainakin siihen asti kunnes jotain parempaa rakennetaan yleisesti hyväksytyn sopimuksen asteelle. Kaupallisuuden ajattelemisen rahan avulla toimivan menetelmän lisäksi vuorovaikutuksen mahdollistajana antaa viitteitä siitä, että rahan yleispätevyys mahdollisesti peittää alleen sitä oleellisempia asioita. Nämä oleelliset tutkimuskohteet ovat edellä todettuja taitoja, rituaaleja ja kaupallisuuden rakentamia vuorovaikutuksen tapoja. Rahan merkityksellisyys ja kaiken kattavuus antaa vihteen lähinnä siitä, että siihen mahdollisesti liittyy kaupallisuuden piirissä olevan tiedon perusta siinä mielessä, kuten John Dewey on asian esittänyt. Deweyn määrittämä pyrkimys varmuuteen halutaan kaupallisissa rituaaleissa liittää juuri rahallisiin arvoihin ja mittareihin. Yrityksen kirjanpidon esimerkiksi pitää täsmätä sentilleen. Lisäksi meidän tulisi tietää tarkalleen, kuinka paljon tilillämme on rahaa käytettävissä ja miten tilanne muuttuu milläkin aikavälillä. Tässä muutamia esimerkkejä, jotka osoittavat rahan olevan kaupallisuuden terminologiassa tärkeä tiedon tarkkuuden mittari.

Kaupallisuuden merkitystä ihmisen elämän prosessissa voi tutkia monella tavalla. Voimme tutkia ilmiötä esimerkiksi prosessiin osallistujien toiminnan ja tuntemuksien kautta: Ihminen esimerkiksi viihtyy kahvilassa, saadessaan hyödykkeitä tar-

peittensa tyydyttämiseksi. Työntekijät toimivat kaupallisissa prosesseissa erilaisissa tehtävissä. Ihmiset voivat olla tuottajia, kirjanpitäjiä, myyjiä, ostajia ja kuluttajia. Esimerkkejä voisi keksiä loputtomiin.

Prosessiin osallistujien tuntemuksien kautta kaupallinen prosessi ilmenee inhimillisenä ja tavoitteellisena toimintana. Jokaiselle toimijalle voisi myös rakentaa oman tutkielman siitä, mitä hänen toimintansa kulloisessakin yhteydessä on ja miten vuorovaikutus ilmenee, rakentuu ja miten sitä arvotetaan. Kaiken tämän lisäksi voimme tutkia jokaista toimintoa niiden tärkeyden ja merkityksen näkökulmasta. Tutkimuskohteita voisi löytää kaupallisuuden käytännöistä loputtomiin.

Erilaisia kaupallisuuden prosesseja voidaan tarkastella niihin osallistuvien toimijoiden lisäksi John Deweyn esittämien pakkojen näkökulmasta⁴. Pakko muodostuu Deweyn mukaan siitä, että ihmisen tulee suojata itseään luomalla rituaaleja ja kehittämällä taitojaan säilyäkseen hengissä ympäristön vihamielisyydestä huolimatta. Päivittäisessä toiminnassa nämä itsensä suojaamisen menetelmät antavat hyviä lähtökohtia tutkia myös kaupallisuuden ilmiöitä. Edellä listaamani esimerkit antavat viitteitä siitä, että olemme aivan uusien tulkinnan mahdollisuuksien äärellä, kun kaupallisuus erotetaan rahan numeraalisten yksiköiden luomista merkityksistä. Ehkä raha ilmiönä on samankaltainen välittäjä kaupallisuudelle kuin arjen esteettikan tieteenalueelle on taide. Molemmissa kahden erilaisen ilmiön välillä vallitsee suloinen ristiriita – ilman toisen ilmiön selittävää apua ei olisi toista olemassa ymmärrettävässä muodossa. Käytännössä kummassakaan ilmiöparissa ei toinen osapuoli kuitenkaan ole riippuvainen toisesta. Esteettinen kokemus voi olla olemassa ilman taideteosta ja raha vaihdantavälineenä on vain yksi kaupallisuuden käytännön toteutustapa, joka voitaisiin vaihtaa johonkin toiseen menetelmään.

⁴ Katso luku 1.3 Meliorismi toiminnan tavoitteena.

Edellä analysoimieni ajatuksien perusteella voimme todeta kaupallisuuden⁵ osoittautuvan yllättävän haasteelliseksi ilmiöksi. Mitä se oikeasti tarkoittaa? Miten voimme tyhjentävästi määritellä kaupallisuuden? Näihin kysymyksiin voidaan vastata usealla tavalla kulloinkin valitun näkökulman mukaan. Itse valitsin työhöni lähtökohdaksi John Deweyn muotoileman pragmatistisen estetiikan teorian ja sen antamat työkalut. Hyödynnän tätä lähtökohtaa myös kaupallisuuden ilmiön tulkinnaissa. Kaupallinen prosessi saattaa tarkoittaa arkikielessä rahan avulla tapahtuvaa vaihdantaa ja kaikenlaista taloudellista hyötymistä, mutta Deweyn teorian kautta katsottuna käsittelemme enemmän rituaaleja. Toimintatavat yhteiskunnassa – erikseen sovitut tai kehityksen kautta tarkoituksenmukaisiksi muotoutuneet – hyödykkeiden hankkimista ja tuottamista varten voidaan tulkita kuuluvan kaupallisuuden käsitteen sisälle. Kyseessä olisi näin ihmisen rakentamia rituaaleja, joiden avulla voidaan muuttaa ajattelua ja sitä kautta muodostaa sellaisia taitoja, joiden avulla voimme suojautua vihamieliseltä maailmalta. Tarkemmin ajateltuna kaupallisuuden sisällä tapahtuvia toimintoja voidaan pitää jossain määrin vakiintuneina toisiasioina, joiden avulla yhteiskuntiin on voitu luoda pysyvyyttä ja jopa turvallisuutta.

Kaupallisuudelle tyypillisen hyödyn tavoittelun näkökulma on näinkin ajateltuna termissä kyllä mukana ja kattaa kaikki toimintaan osallistuvat. Hyödyt konkretisoituvat vaikkapa maitokaupan kassalla päivittäin. Ostotapahtumassa myyjä, ostaja ja tuottaja toimivat lakiin ja sovittuihin käytäntöihin perustuvalla tavalla. Epäselvissäkin tilanteissa neuvottelu noudattaa ennalta määrättyä kaavaa eikä esimerkiksi fyysiseen väkivaltaan pitäisi olla tarvetta. Kaikki selviävät hengissä.

Voimme katsoa päivittäisiä prosesseja tarkemmin rituaalien näkökulmasta eli sovitaa kaupallisuuden ilmiötä vielä syvemmälle Deweyn teoriaan. Kuvasin edellä,

⁵ Nopeasti vaikkapa internetistä haettuna voi löytää määritelmiä termille ”kaupallisuus”. Yhteistä näille määritelmille näyttää olevan se, että merkitys liitetään automaattisesti rahaan ja taloudelliseen hyötyyn eikä tätä kyseenalaisteta ja perustella. Yksi tyypillinen selitys: ”Esim. Mainonnan kaupallisuus. Aikamme kaupallisuus pyrkimys kaikessa taloudelliseen hyötyyn” (Suomisanakirja 2015).

että Dewey nosti esille taideteoksen irtaantumisen elämän rituaaleista⁶. Uskonnollinen viitekehys on murentunut ja taide on siksi jäänyt ikään kuin elämään yksin pelkkänä taiteena. Tämän ilmiön keskellä Dewey näki ongelman aiheuttajana kaupallisuuden ja massatuotannon, joiden vaikutuksessa taide tuhoaa omaa olemustaan. Dewey näki kehityksen taidetta köyhdyttävänä ilmiönä, koska taide jäi ikään kuin tyhjän päälle ilman yhteiskunnallista tehtävää. Tämä vertaus voi tuntua omassa ajassamme hieman kaukaa haetulta. Tarkoitin, että mitä yhteistä taiteella ja massatuotannolla sekä kaupallisuudella edes voisi olla. Tässä on yksi syy, miksi kaupallisuutta tulisi tutkia juuri arjen estetiikkaan paremmin soveltuvista lähtökohdista sekä sellaisilla työkaluilla, jotka aidosti tutkivat ihmisen arkea ja toimintaa. Tällainen työkalu taide ei enää uudessa merkityksessään edes voisi olla.

Deweyn mukaan taide löysi keinon selvitä hengissä ihmisen maailmassa olemalla vain pelkkää taidetta (Dewey 2005, 8). Taiteen sovittaminen uusiin ja toisiin rituaaleihin ei siis sujunut ongelmitta. Mielenkiintoista on erityisesti se, että taiteen erkaannuttua ihmisen elämän jokapäiväisistä rituaaleista ei takaisin saattaminen mahdollisesti uusiin jokapäiväisiin rituaaleihin sujunut ongelmitta. Ihmisen uudet rituaalit eivät olleet enää soveliaita taiteelle. Vai muodostuiko sovittamisen ongelma sittenkin päinvastaiseksi eli taide ei enää ollut sovelias ihmisen rituaaleille. On tärkeää pohtia, mitä on tapahtunut ihmisen rituaaleille ja miten ne muuttuivat taiteen kehityksen rinnalla.

Tässä työssä käsittelemieni ajattelijoiden ajatuksista tulee mielestäni selkeästi esille, että ihmisen arkielämän tutkimus ei sovi täydellisesti taiteen termeihin ja niiden kautta tapahtuvaan käsittelyyn. Ehkä kävi niin, että taide löysi asemansa omasta itsestään, kun erilaiset hengelliset ja uskontokytkökset purkautuivat. Taide sinänsä ei voi enää omasta asemastaan sellaisenaan asettua takaisin tavallisen elämän piiriin, koska se ehti muodostaa omat rituaalinsa ja pitää nyt niistä kiinni voimallisesti, tai täsmällisemmin sanottuna on ihmisiä, jotka puolustavat taiteen rituaaleja ja pitävät niistä kiinni. Tavallisen elämän rituaalien tutkimusta varten onkin ollut tarve

⁶ Katso luku 1.2 Pragmatistinen estetiikka ja kaupallisuus.

perustaa uusi ja taidemaailmaa toimivampi käsitekokonaisuus eli estetisoituminen. Esteettisessä kokemuksessa ei ole kyse enää pelkästään taiteesta vaan myös arkielämään liittyvästä kokemisen tavasta. Tarkastelen estetisoitumisen ilmiötä tarkemmin seuraavassa luvussa.

Palaan vielä hetkeksi takaisin ihmisen päivittäisen elämän prosesseihin. Olen Deweyn näkemysien avulla tutkinut kaupallisuuden olemusta ja löytänyt uusia näkökulmia sen tutkimiseen. Kaupallisuuden puitteissa käsittelemme ihmisen elämän rituaaleja. Näiden rituaalien tarkastelun laajuutta voidaan laajentaa ja kaventaa tarpeen mukaan. Tässä työssä käsittelen kaupallisuutta yksinkertaisista kaupallisista toiminnoista käsin. Otan esimerkit päivittäisistä ostotapahtumista⁷ ja niihin liittyvistä rituaaleista ja toiminnoista. Tarkastelen näiden rituaalien syntymistä toimintojen ja hyvän elämän kannalta eli tutkin, miksi toimimme niin kuin toimimme kaupallisuuden puitteissa. Pragmatistisen estetiikan mukaan vastaus olisi, että toimimme ja tarkastelemme elämäämme näin, koska haluamme parantaa omia toiminnan mahdollisuuksiamme.

Toiminnallisessa prosessissa voidaan erottaa toisistaan erilaiset toimijat, jotka omalla energiallaan mahdollistavat vuorovaikutuksen. Edellä tarkastelin maailmaa jo yksittäisen osallistujan näkökulmasta. Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin, millaisia ovat ne ihmiset, jotka rakentavat päivittäiseen elämään liittyviä kaupallisia rituaaleja. Charles Spinosa, Fernando Flores ja Hubert L. Dreyfus (1997) tarkastelevat kyseistä toimijaa monella tavalla uudesta näkökulmasta. He keskittyvät käsittelemään ihmisen elämismaailmojen rakentamista juuri rakentajien ja rakentamisen onnistumisen takaavien taitojen kautta. Heidän mukaansa kyse on erityisistä histo-

⁷ Rajaan ostotapahtuman tarkoittamaan tapahtumaketjua, jossa hyödyke siirtyy tuottajalta kaupan kautta kuluttajalle. Käytännössä tästä lyhyesti kuvatusta ketjusta on olemassa monenlaisia erilaisia variaatioita. Näiden erilaisten toimintaketjujen kuvaaminen ei tämän työn kannalta olisi oleellista, joten jätän sen tekemättä. Oleellista on ajatella ostotapahtumien yhteydessä pelkästään yksittäistä kuluttajaa ja hänen toimintaansa vuorovaikutuksena omaan ympäristöönsä.

rian tekemisen taidoista, joita joillakin henkilöillä on. Historian tekijät ovat yrittäjähenkisiä, hyveellisiä ja yhteisöllisyyttä kehittäviä kansalaisia⁸. Historiaa muuttavien henkilöiden taidot mahdollistavat maailman muokkaamisen, sillä heillä on erityisiä ominaisuuksia, joilla voidaan muuttaa ihmisten rituaaleja. (Spinosa & Flores & Dreyfus 1997, 15.)

Historian muuttamisessa ja uusien maailmojen luomisessa tarvitaan siis erityisiä taitoja. Uudistajalla tulee olla ensinnäkin kyky aistia mahdollisia epäharmonian lähteitä ja syitä vallitsevassa toiminnassa ja tilanteessa. Toiseksi uudistajalla tulee olla kyky tehdä tarvittavia muutoksia harmonian uudelleen saavuttamiseksi. Kumpikin taito esiintyy, kun uudistaja toimii omassa ympäristössään parhaalla mahdollisella tavalla. Toimivuus tarkoittaa tilaa, jossa kaikki toiminnot ovat keskenään sopivia ja toimivia. Esimerkiksi jos emme työskentelisi ja ruokailisi pöydän ääressä, pöydät eivät toimisi käytäntöjemme mukana eli pöydillä ei olisi merkitystä päivittäisessä elämässämme. Toimimattomuus on tila, jossa toimintojen erilaiset osatekijät eivät ole sopusoinnussa keskenään. Epätoimivuuden huomaaminen ei ole itsestään selvä taito. (Spinosa & Flores & Dreyfus 1997, 17, 22.)

Jostain syystä uskomme, että ilmiöiden huomaaminen ja huomioiden analysointi on puhtaasti älyllistä toimintaa. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole. Jännitteiden huomaaminen ja paljastaminen olemassa olevassa ja yleisessä ilmiössä on ennemminkin taito osallistua käytännön tasolla tutkittavana olevaan toimintaan. Kyse on käytännön järjestä ”common sense” ja sen avulla huomatuista epätoimivuuden tiloista. Kyse on erityisestä huomaamisen taidosta, koska jos lähestymme ongelmaa jo tiedetyn valossa, kuten älyllisesti ajatellessa teemme, emme ehkä pääse lainkaan käsittelemään todellista ongelmaa. Jo tiedetyn kautta ongelman edessä esitämme ennalta käsitettyjä standardeja kysymyksiä, jolloin näkökulma on sama ja vanha,

⁸ Teoksessa alkukieliset termit ovat ”entrepreneurs”, ”virtuous citizens” ja ”cultivators of solidarity”. Olen tässä yhteydessä kääntänyt termin ”entrepreneur” yrittäjähenkiseksi. Toinen käytettävä käännös voisi olla yrittäjä ja yrittäjyys, mutta ne olisivat tässä yhteydessä ongelmallisia. Yrittäjyys tarkoittaa suppeampaa merkitystä kuin mitä Spinosa, Floresin ja Dreyfusin käyttämässä yhteydessä pitäisi olla. Yrittäjähenkisyys on laaja jopa elämäntapaa kuvaava käsite, joka ei yksin tarkoita henkilöä, joka saa toimeentulonsa perustamalla yrityksen. Suomenkielen sana ”yrittäjä” ei mielestäni tee tätä selväksi. Disclosing New Worlds -teoksen tekijät haluavat tuoda yrittäjähenkisyyden esille laajassa mielessä historian tekijän ominaisuutena.

jonka kanssa olemme tottuneet toimimaan jo monta kertaa aiemminkin. Todellisuudessa oikea epäkäytännöllisyys esiintyy ja tulee näkyväksi parhaiten uuden käsitteilytavan ja näkökulman kautta. (Spinosa & Flores & Dreyfus 1997, 23.)

Historian luojien toiminta ja rituaaleja muuttava ”the life of skillful disclosing” elämä on siis ennen kaikkea intensiivistä osallistumista. Asioiden muuttaminen paremmaksi tasoittamalla disharmoniaa ei onnistu tapahtumaa analysoimalla irrallisena ja ulkopuolisina, vaan kyse on osallistuvasta kokemisesta. Lisäksi historian muuttajan oma osallistuminen on erityisen tärkeää, koska huomaamista ja paljastamista vaativampi taito on pystyä myös muuttamaan vallitsevaa tilannetta. Näitä vaativia muuttamisen taitoja on kolme erilaista, jotka ovat määrittäminen, uudelleen ohjaaminen ja ristiinoppiminen. (Spinosa & Flores & Dreyfus 1997, 24.)

Määrittäminen on yleisin historian muuttamisen tapa. Ilmiöiden määrittämistä tapahtuu, kun ilmiöitä tarkastellaan purkamalla niiden merkitys auki. Näin voimme ikään kuin ymmärtää uudestaan, mistä ilmiössä on kyse ja mitä sitä merkitsevät sanat käytännössä tarkoittavat. Määrittäminen tekee käsittelyn kautta ilmiön kirkkaammaksi. Määrittäminen voi edetä kahdella tavalla: Voimme tiivistää hajallaan olevia määritelmiä kuvataksemme ilmiötä selkeämmin. Toinen tapa on voimistaa määritelmän merkitystä tekemällä ilmiö uudestaan ymmärretyksi. Uudelleen ymmärretyksi tekemistä tarvitaan, koska mahdollisesti määritelmä on joskus ollut selvä ja laajasti ymmärretty, mutta ajan saatossa merkityksen ymmärrys on kadonnut ja unohtunut. (Spinosa & Flores & Dreyfus 1997, 24, 25.)

Lisäksi voimme muuttaa historiaa ohjaamalla ilmiöitä uudelleen. Tällöin kyseessä on perustavanlaatuisen muutoksen läpivienti. Esimerkiksi tilanteissa, joissa ilmiön jokin vähäpätöinen osa on noussut määräävään asemaan, voidaan tarvita ilmiön kokonaan uudelleen rakentamista. Uudelleen ohjaamisessa laajennamme näkökulmaamme ja huomaamme, että jonkin asian voisi tehdä toisin ja paremmin unohtamalla jonkin ajatuksia ja toimintaa rajoittavan marginaalisen tyyliseikan. Esimer-

kiksi fyysisesti raskaiden töiden siirtäminen eläimiltä koneille on tarkoittanut siirtymistä eläimen tahtoon ja tottelevaisuuteen vaikuttamisesta koneiden valvomiin. (Spinosa & Flores & Dreyfus 1997, 25, 26.)

Ristiinoppimista tapahtuu puolestaan, kun joltakin toiselta alalta tai alueelta otetaan oppia ja siirretään siellä toimivia toimintoja uuteen ympäristöön. Tällaisten toimivien käytäntöjen ”style” on usein huomattu olevan tarpeellisia esimerkiksi paremman tehokkuuden ja innovaatioiden tuottamisen vuoksi. Esimerkiksi alkujaan liikkeen elämän käyttämät kannettavat puhelimet on pikaisesti omaksuttu myös perhe-elämän käytäntöihin. Yleinen käytäntö perheissä voi olla, että lapset kutsutaan syömään leikkiensä parista soittamalla heille. Kaikkia toimistotyön käytäntöjä ja menetelmiä ei toki sovelleta perhe-elämään. Uusiin yhteyksiin sovelletaan vain ne osat, jotka sopivat uuteen ympäristöön ja toimivat siellä. (Spinosa & Flores & Dreyfus 1997, 27.)

Spinosa, Flores ja Dreyfus nimeävät yrittäjähenkisyyden ja siihen liittyvien taitojen muotoilevan elämämme prosesseja. He ymmärtävät yrittäjähenkisen henkilön sellaiseksi, joka järjestee resursseja uudestaan ja myös koordinoi niiden käyttöä. Nämä ihmiset keskittyvät kulloinkin vallitsevaan malliin, jossa voidaan tehdä muutoksia ja siten saavuttaa hyötyä sosiaalisesti ja taloudellisesti. Aikaansaatuja muutoksien analysointi historian kuluessa tosin on haasteellista. Spinosa, Flores ja Dreyfus muistuttavat, että emme voi mennä ajassa taaksepäin ja tuntea vuorovaihteisesti, miten oli ennen, koska samalla kun muutamme toimintaa ympärillemme, muutamme myös itse. (Spinosa & Flores & Dreyfus 1997, 35, 38.)

Epäkohtien huomaamisen ja maailman muuttamisen taidot ovat mielenkiintoisia tutkimuskohteita. Kyseessä olevia taitoja pitäisi pystyä monistamaan niin, että ne hyödyttävät yhä useampia ja laajempia ihmisjoukkoja. Oleellista on siis ensin tunnistaa ja myös pystyä määrittämään näitä taitoja. Yrittäjähentinen ja historiaa tekevä ihminen tarvitsee esimerkiksi käytännön nöyryyttä voidakseen toimia itselle erilaisilla alueilla. Hänellä täytyy olla lisäksi taito ja kyky hyväksyä epäonnistumisia ja myös oppia niistä. Hänen täytyy pystyä toimimaan päämääriensä mukaisesti

myös epäilyksen varjoissa. Epäilyksenkään hetkellä yrittäjähenkisellä toimijalla ei välttämättä ole käytössään muuta kuin oma voimakas intuitio ja idea uudesta tavasta toimia. Hänellä on aavistus jostakin, joka voisi muuttaa ihmisten toimintaa niin, että huomattu ja koettu disharmonia poistuisi. Parhaiten taidot opitaan nuorena, joten lasten koulutuksen tulisi olla rakennettu niin, että määrittämisen, uudelleen tekemisen ja ristiinoppimisen taidot opitaan ja niistä tulee yleisiä. (Spinosa & Flores & Dreyfus 1997, 44, 172.)

Menestyksekkäs yrittäjä ei kuitenkaan ole vain keksijä ja ajattelija. Hän myös rakentaa toimintaprosessin, ehkä jopa yrityksen, uuden ajatuksensa ympärille. Tässä on kyse käytännön kyvystä saada asioita tapahtumaan. Nämä ihmiset elävät arkielämää kuten kaikki muutkin, mutta he pystyvät toteuttamaan osallistumista vähän paremmin kuin muut heidän ympärillään. Heidän oma elämänsä todistaa ympäristölle paremman tavan olevan olemassa. He löytävät disharmonian nykyisessä toiminnassa ja tekevät ongelman yhteiskunnassa näkyväksi, minkä jälkeen he tekevät myös paremman toiminnan näkyväksi luomalla uusia toiminnan tiloja ja tyylejä. He määrittävät sen, mikä on muutoksen tarve, mutta lisäksi tekevät ja määrittelevät uudestaan toiminnot, joilla tarve ratkaistaan. Menestyksekkäs yrittäjä tekee sosiaalisen muutoksen luomalla uuden toimintatavan joko pieneen osaan maailmaa tai koko maailman kokonaisuuteen⁹. (Spinosa & Flores & Dreyfus 1997, 54, 68.)

Yrittäjähenkisyyden lisäksi Spinosa, Flores ja Dreyfus nostavat esille kaksi muutaakin historian muuttajaa. Kyseessä ovat hyveelliset kansalaiset sekä yhteisöllisyys ja sen kehittäminen. Yrittäjähenkiset ihmiset tuovat usein käyttöön uuden tuotteen, palvelun ja toiminnon ja näin ratkaisevat toimimattomuuden tiloja. Hyveelliset kansalaiset sen sijaan muuttavat maailmaa tuomalla esiin yhteiskunnallisia epäkohtia

⁹ Spinosa, Flores ja Dreyfus ottavat suuresta muuttajasta esimerkiksi Apple Computerin: "Apple Computer, developed its product and its company image with an opposing style. Its product was a "personal" computer, not a large mainframe. It promised liberation from centralized programs, centralized data, centralized ways of organizing things. Its appeal was renegades, and its corporate culture expressed this appeal. The company was a campus. Friday afternoons were spent with beer and pizza. In general, employees were expected to see things as brilliant, renegade college students would. Focusing the lives of employees in each of these ways helped employees to develop additional insights in marketing or design that would fit with either pastoral or renegade styles." (Spinosa & Flores & Dreyfus 1997, 53.)

ja mahdollistamalla uusia lakeja, jotta tilanne korjaantuisi. Heidän toiminnan keskiössä on muiden ihmisten asenteiden ja ajatuksien muuttaminen, jotta esimerkiksi uusi laki olisi mahdollista hyväksyä ja ottaa yhteiseen käyttöön. Yhtä kaikki sekä yrittäjähenkiset että hyveelliset kansalaiset muuttavat maailmaa havaittuaan siinä ensin epäkohtia, jotka tulisi ratkaista niin, että tasapainoinen vuorovaikutus voidaan saavuttaa uudelleen. (Spinoso & Flores & Dreyfus 1997, 94.)

Yksilöiden taitojen lisäksi toiminnan onnistuneelle muutokselle on myös muita edellytyksiä. Toimijoiden tulee olla sellaisessa ympäristössä, jossa heidän toiminnallaan on edellytyksiä. Yhteisöllisyys on ihmisiä ympäröivä kulttuuri ja kansakunta eli paikka, jossa yrittäjähenkisyys ja hyveellisyys voivat toimia. Usein tämä kulttuurisen ympäristön merkitys ja vaikutusvalta unohdetaan. Voimme arvioida eri kulttuureita ja huomata eroja kulttuurin parissa olevien ihmisten omaan itseen kohdistuvassa arvostuksessa ja rakkaudessa. Esimerkiksi rakkaus omaa kansaa kohtaan tulee esille usein tarinoissa, joissa kerrotaan kansan sotilaallisista, taiteellisista, moraalisisista ja poliittisista taidoista sekä älykkyydestä tai muista kulttuuriin liittyvistä hyveistä. Yhteisöllisyydestä kumpuaa me-henki. Nämä arvot ja asenteet, jotka pohjautuvat kansalliselle identiteetille voivat pitää meitä yhdessä. Ennen pitkää kulttuuriset arvot juurtuvat ymmärrykseemme niin, että huomaamme ne ja huolehdimme niistä. Ne tekevät meidät sellaisiksi kuin olemme. (Spinoso & Flores & Dreyfus 1997, 118, 119.)

Uusien taitojen oppiminen mahdollistaa käsillä olevan maailman muuttamisen. Deweyn teorian kautta katsottuna historian muuttamisessa on kyse siitä, että taidot muuttavat ihmisen sosiaalista elämää ja rituaalit asenteita ja ajatuksia¹⁰. On vaikea sanoa, kumpi muutos tulee ensin, ja ehkä sillä ei ole edes merkitystä. Oleellisempaa on huomata, että rituaalien ja taitojen muutoksen myötä myös maailma muuttuu. Se mitä muutetaan, on prosessi, joka koostuu Dewey listaamista elementeistä, joita ovat rytmi, rituaali ja vuorovaikutus. Muutos sinänsä on eteenpäin vievä voima ja

¹⁰ Katso luku 1.3 Meliorismi toiminnan tavoitteena.

energia. Historian muuttajien joukossa ovat ne henkilöt, joilla on maailman muuttamisen taito. Halu muutokseen on särö, joka aika-ajoin heitetään ilmaan muutoksen mahdollistavien taitojen työstettäväksi.

Prosessien rakentamisen uutta luovasta vaiheesta voidaan palata takaisin päivittäiseen elämään, joka jo on ympärillämme. Päivittäisten hyödykkeiden ostotapahtumassa on myös kyse prosessista, joka rakentuu rituaalien, rytmin ja säröjen kautta. Arkikeskustelussa voidaan puhua myös tuotteen valinnasta, keräilystä, valmistamisesta, tilaamisesta, kuljettamisesta ja maksamisesta. Näitä jokaista yksittäistä toimintaa voidaan tarvita mutta ne voivat olla halutun lopputuloksen kannalta myös tarpeettomia. Yksittäisen toiminnon merkitystä voi olla prosessia yleisesti tarkastelemalla vaikea havaita. Yksittäisen toiminnon merkitystä ja arvoa voidaan tulkita vain arvottamisen kautta. Esimerkiksi kuljettamisen toimintaa voidaan tarkastella yksittäisenä tapahtumana. Toimintaa tarvitaan, jotta haluttu hyödyke voidaan kuljettaa sitä tarvitsevan luokse. Kuljetusta tarkasteltaessa voidaan esittää särö kysymällä, onko kuljetuksen oltava juuri sellainen kuin se nyt on¹¹. Lisäksi voidaan pohdita, pitäisikö esimerkiksi kuljetusmenetelmää nopeuttaa ja olisiko siitä haittaa, jos sitä hidastutettaisiin. Tällaisiin kysymyksiin toimintoja tutkittaessa ja rakennettaessa olisi kyettävä vastaamaan. Vastauksien hakeminen voi käytännössä olla haasteellista, koska voidaksemme ylipäättään muodostaa mielekkäitä päätöksiä, tulee tuntea ne arvot, joista lähtien toimintoja tulisi rakentaa. Mahdollisuus muuttaa näitä rituaaleja kohti parempaa vaativat siis arvoperusteiden tuntemista ja niiden tietoista hyödyntämistä.

Rituaalien ymmärtäminen ja havaitseminen vaativat työstämistä. Edes epäkohtien löytäminen ja niiden parantamiseen vaikuttavien muutosten muotoilu ei ole helppoa, vaikka ensi kuulemalta niin voisi luulla. Tarvittavat taidot eivät ole itsestään selvyyskyä. Lisäksi erilaiset yhteisöt työstävät epäkohtia eri tavoin. Esimerkiksi kaupallisuuden rituaaleja kehitettäessä mittaamisella on tärkeä tehtävä. Yksittäisiä

¹¹ Esimerkiksi musiikin fyysinen kuljettaminen on todettu jo aikaa sitten turhaksi. Musiikki on tunnistettu palvelutuotteeksi, jonka saaminen kuluttajan käytettäväksi voidaan hoitaa arvokkaammin ja tehokkaammin digitaalisesti. Samanlaisia esimerkkejä voidaan luetella muitakin. Lisäksi tulevat mieleen sähköiset kirjat, elokuvat sekä erilaiset internetin kautta tilattavat pääsy- ja matkaliput.

toimintoja ja kokonaisia prosesseja tutkitaan mittaamalla niitä ennen suunniteltuja muutoksia sekä tehtyjen muutosten jälkeen. Mittaamisen koettu tärkeys johtuu ehkä siitä, että mittaamiseen liittyy kaupallisuudessa uskomus pääsystä oikeisiin parannuskohteisiin eli oikeaan tietoon. Mittaamisella voidaan havainnollistaa erilaisia määreitä kuten aikaa, materiaalin määrää ja rahallista arvoa. Raportit, yhteenvedot, diagrammit ovat tärkeitä elementtejä kaupallisessa työssä. Tulisi kuitenkin tarkemmin pohtia, onko mittaaminen yksi kangistunut rituaali muiden joukossa vai onko kyseessä tärkeä osa kaupallisuutta. On kiistatonta, että mittaamisen avulla kaupallisuuden piirissä tutkitaan erilaisia ilmiöitä, joten mittaaminen voidaan nähdä kaupallisuuden piirissä ilmenevänä tärkeänä taitona. Mittaamisen merkitystä on tutkittava sen merkittävän asemansa vuoksi tarkemmin ja palaankin tähän vielä myöhemmin.

Vallitsevan maailman ja sen sisältämien toimintojen käsittelyyn löytyy useita tapoja. Maailman käsittäminen yrittäjähenkisesti uusista näkökulmista on yksi tärkeimmistä taidoista, jota tarvitaan muutoksien tunnistamiseen ja tekemiseen. Taide maailman työkalujen ja tiedon hyödyntäminen oli tärkeä alku, koska taiteen avulla arjen estetiikkaan ristiinopittiin esteettisen kokemuksen käsitteet ja tyylit. Taiteistumisen ja sittemmin estetisoitumisen kautta on päästy tutkimaan vuorovai- kutteista maailmaa uusista näkökulmista niin, että on voitu käytännössä luoda muutoksien mahdollisuuksia. Estetisoituminen on näin ajateltuna tärkeä yhteisö ja kulttuuri, jonka vallitessa luodaan mahdollisuudet yrittäjähenkisille yksilöille muokata vallitsevia rituaaleja ja toimintoja paremmin vastaamaan hyvää ja arvokasta toimintaa.

2. Kaupallisten toimintojen estetisoituminen

Edellä tuli esille, että historiaa muuttavien ja hyveellisten kansalaisten toiminta tarvitsee ympärilleen muutoksia mahdollistavan yhteisöllisyyden. Arjen estetiikkaa on löytänyt toiminnan kehän taiteesta ja käsitellyt taiteen tutkimuksen keinoja niin, että ne sopisivat arkielämän tutkimiseen. Arjen estetiikan tutkimusmenetelmät ovat näin ajan saatossa ristiinopittu taiteen teorioista ja maailmasta. Esitetyn kehityksen johdosta maailma ja elämän perusprosessit ovat estetisoituneet – tarkemmin sanotuna maailman ja elämän tulkintatavat ovat estetisoituneet. Tämä johtunee siitä, että katsomme arkielämää toisin kuin ehkä aiemmin olemme tehneet. Työni alussa totesin elävämme nyt mahdollisesti toimintakeskeistä aikaa ja tämä uusi tapa käsittää maailma tarvitsee avuksi myös uusia menetelmiä ja työkaluja. Estetiikka tieteenalana on estetisoitumisen myötä irrottanut vähitellen otettaan tiukasta taidekeskeisyydestä katsoakseen maailmaa enemmän juuri omasta näkökulmastaan. Käytännössä taideteosten arvottamisen ja tutkimisen ohella estetiikka on osoittanut voivansa laajentaa tutkimuskenttäänsä yhä syvemmälle ihmisen arkeen.

Wolfgang Iser listaa syitä, miksi estetiikka on ylittänyt perinteisen tutkimusalueensa eli taidemaailman ja taiteen tulkittamisen. Iserin mukaan todellisuus ei ole jotain annettua vaan jotain tehtyä ”fabrication”. Hän jopa väittää, että estetiikka on löytänyt tiensä totuuden käsitteeseen. Ennen se, mitä pidettiin todellisena, tuli pystyä määrittämään laskemalla. Tänään samainen totuus tulisi pystyä esittämään esteettisesti. Estetiikasta on ikään kuin tullut päävaluutta todellisuuden markkinoilla. (Iser 1997, 36, 38, 85.) Iserin näkemys voi tuntua yllättävältä ja jopa epäilyttävältä. Esteettisen totuuden kohdalla epäilyksemme herää etenkin, kun muistamme, että Dewey näki pyrkimyksen varmuuteen olevan kohdesidonnaista ja täydellisen totuuden löytymisen olevan ihmiselle lisäksi mahdotonta¹². Estetiikka ja etenkin Deweyn määrittelemä esteettinen kokemus ovat tulkintani mukaan Deweylle ennen kaikkea työkaluja ajattelun kehittämiseksi ja arvojen työstämiselle.

¹² Katso luku 1.3 Meliorismi toiminnan tavoitteena.

Ehkä lupaus totuuden löytymisestä estetiikan menetelmillä on sellaisenaan mahdoton pitää.

Welsch jatkaa erottamalla estetisoitumisen taiteen tutkimisesta ja arvottamisesta toteamalla, että todellisuudessa estetiikka on epäonnistunut taiteelle antamiensa lupauksien täyttämässä. Estetiikka ei ole pystynyt määrittämään yksittäisen taideteoksen ainutkertaista merkitystä ja arvoa. Pysyäkseen tieteenä estetiikan on laajennettava tutkimuskohteitaan myös muille ihmisen kulttuurin alueille, joten estetiikka ei enää rajoitu pelkästään taidemaailman ja taideteosten haasteiden tutkimiseen. Yllätykseksi voidaan todeta, että estetiikka sopii hyvin myös perinteisen tutkimuskenttensä ulkopuolisille alueille. Käytännössä estetiikalla on annettavaa myös esimerkiksi kaupalliselle maailmalle. Itse asiassa estetiikan merkitys on vain kasvanut, kun se on laajentanut aluettaan taiteen ulkopuolelle. Tosin tutkimuskentän laajetessa estetiikka tutkimusalueena muodostuu yhä haasteellisemmaksi. (Welsch 1997, 80, 90.)

Welschin näkemyksen mukaan estetisoitumisen prosessi jakaantuu neljään tasoon. Ensimmäisellä tasolla sijaitsee estetisoitumisen pinta ”surface aestheticization”. Tässä tasossa on kyseessä kokemuksen alue ja se palvelee usein kaupallisia tarkoituksia. Yritykset esimerkiksi suunnittelevat erityisiä kokemuksia asiakkailleen. Konkreettisia esimerkkejä ovat mm. kahvilat ja myymälät, joissa asiakkaat voivat kohdata erilaisia suunniteltuja ja harkittuja tuntemuksia. Kaikkein teennäisimmät esteettiset arvot sijaitsevat tällä ensimmäisellä pintatasolla. Löydämme täältä mielihaluja, huvituksia ja nautintoja ilman seurauksia. (Welsch 1997, ix, 2, 3.)

Toinen taso on syvätason estetiikka ”deep-seated aestheticization”. Kyseessä ei ole enää teennäinen kokemusten rakentaminen vaan estetiikka yltää syvemmälle. Kyseessä on kovan materiaalin muuttaminen pehmeäksi ja muunneltavaksi. Käytännössä itse tuotantoprosessi ja tuotteiden materiaalit muuttuvat eli vanha konkreettinen maailma muuttuu joustavaksi ja muuntuvaksi. Maailma on avoin uusille esteettisille toteutuksille, jotka ennen olisivat olleet käytännössä mahdottomia. Muutos tarkoittaa lisäksi sitä, että materiaallinen muuntuu immateriaaliseksi. Esimerkiksi

päivittäinen toimintamme teknisten välineiden ja niiden valmistusprosessien kanssa vaikuttaa estetisoitumisen kautta tietoisuuteemme ja ymmärrykseemme koko valitsevasta todellisuudesta. (Welsch 1997, 4, 5.)

Kolmas taso Welschin estetisoitumisen prosessissa on erilaisten elämänmuotojen rakentaminen ”styling of subject and forms of life”. Tässä vaiheessa yksilö tavoittelee elämässään oman ymmärryksen mukaista parasta ja hänestä tulee roolimalli ympäristölleen. Hän on tunteva, sankarillinen ja sivistynyt sekä ymmärtää, että emme voi kiistellä mausta. Tällä narsismilla on yksinkertainen tausta estetisoitumisen neljännellä tasolla. Neljäs taso estetisoitumisen prosessissa on yleinen toimintatapa¹³, joka muuntuu tarpeen mukaan ”aestheticization as a general trend, but in varying ways”. Estetisoituminen ja epistemologinen estetiikka liittyvät tällä neljännellä tasolla yhteen. Emme enää näe perustotuuksia olemisestamme. Sen sijaan on tapoja, joilla estetiikka vaikuttaa käsityksiimme todellisuudesta. Koko todellisuus on rakennettu, muuntuva, rajoittamaton mutta myös rajoittava. Neljäs taso osoittaa, että estetisoituminen vaikuttaa monin tavoin ihmisen elämään. (Welsch 1997, 6–8, 24.)

Toimintaa ja erilaisia prosesseja voidaan tarkastella jokaisen neljän estetisoitumisen tason näkökulmasta erikseen. Työni kannalta neljäs taso eli uusi ja yleinen toimintatapa ihmisen elämässä on tärkein. Näen Welschin määrittelemään neljänteen tasoon pohjautuvan kaikki muutkin hänen määrittelemät tasot. Kritisoisin Welschin näkemystä siitä, että kaupalliset prosessit tyhjentyisivät jo kokemuksen rakentamisessa eli estetisoitumisen ensimmäisellä pintatasolla. Sen sijaan näen, että palvelu- ja toimintaprosessin tulee koostua kaikista kuvatuista estetisoitumisen tasoista. Tarkoitan että kokemuksen rakentaminen ilman hyvän elämän tavoittelua on turhaa, sillä kokemus, jolla ei ole vankkaa arvopohjaa, olisi tuskin kenenkään mielestä tavoittelemisen arvoinen.

¹³ Welschin tässä yhteydessä käyttämä sana ”general trend” on haasteellinen kääntää suomeksi. Suomeksi sana ”trendi” vie ajatukset tyylin, muodin ja ulkonäön maailmaan. Tulkitsen, että Welsch tarkoittaa teoksessaan tapaa toimia ja sitä kautta estetiikan olevan osa päivittäistä elämää. Käytän käännöksenä tässä yhteydessä joko toiminnan tapaa tai elämäntapaa, jotka mielestäni kuvaavat hyvin Welschin tarkoittamaa merkitystä.

Welsch täsmentää näkemystään toteamalla, että aluksi estetisoituminen tarkoittaa pinnan kiillotusta kaikessa mitä näemme. Estetisoituminen ulottuu heti seuraavaksi syvemmälle ja se vaikuttaa todellisuutemme rakentumiseen. Estetisoituminen tarkoittaa käytännössä, että ei-esteettisestä ilmiöstä tehdään esteettinen tai kohde ymmärretään esteettisenä. (Welsch 1997, 7.) Tuotokeskeisyyden muuntuminen toimintakeskeisyydeksi näkyy Welschin teoriassa mielestäni hyvin. Toisen tason estetisoinnissa esimerkiksi tuote muuntuu jäykästä olevasta muuttuvaksi liikkeeksi. Tätä näemme ympärillämme käytännössä monella tavalla. Uusi teknologia ja uudet tavat työstää ympäristöä kehittyvät jatkuvasti ja juuri Welschin esille ottamaan joustavaan suuntaan.

Welschin näkemyksen sovittaminen kaupalliseen maailmaan onnistuu pääpiirteissään mielestäni hyvin. Kaikki tasot ovat sellaisinaan löydettävissä kaupallisissa toiminnoissa. Esimerkiksi Welschin tarkoittama yksinkertainen kokemuksien rakentaminen on osa kaupallisen työn tekemistä. Welschin teoria siis antaa hyvän kuvan estetisoinnista, kun katsoo maailmaa pehmeiden tosiasioiden ja niihin liittyvien prosessien rakentamisen kautta. Kritisoitavaakin mielestäni löytyy. Ehkä Welschin esittämässä teoriassa ongelmana ovat käytetyt havainnollistavat esimerkit ja niiden pinnallisuus, joka johtuu siitä, että hän käsittää kaupallisuuden yksioikoisesti rahan ja taloudellisen hyödyn näkökulmista. Tästä johtuen hänen esittämät estetisoinnin tasojen konkreettiset esimerkit eivät mielestäni ole täysin onnistuneita. Toiminnan arvo muodostuu myös kaupallisissa prosesseissa pohjalla eli käsitteiden ytimessä ja löytää tiensä sieltä kaikille neljälle tasolle. Tavot elää ja toimia ulottuvat punaisena lankana ja koossa pitävänä voimana aina näkyvälle estetisoinnin pinnalle asti. Näin ollen kaikki Welschin teorian neljä estetisoinnin tasoa yhdessä voivat mielestäni toimia ja saada aikaan haluttuja muutoksia niin kaupallisissa prosesseissa kuin ihmisen elämässä yleensä.

Lisää suuntaviivoja juuri kaupallisten prosessien esteettiseen tutkimiseen antaa Yuriko Saito tutkiessaan arjen estetiikkaa ajan ja tavaroiden kulumisen näkökul-

masta. Hän pohtii Wolfgang Welschin lailla, miten ja miksi arjen estetiikan tutkiminen on jäänyt taiteen tutkimuksen varjoon. Saito varoittaa arjen estetiikan tutkijoita jäämästä nykyisten ja käytössä olevien tutkimuskysymysten ja menetelmien varaan, koska taidekeskeinen estetiikka ei anna koko kuvaa elämän estetiikan moniulotteisuudesta (Saito 2013, 29). Yuriko Saiton mukaan taidekeskeisessä keskustelussa taidekokemus ja taideteos tulkitaan erilaiseksi kuin muut kokemukset ja esiinnot. Samaan aikaan tavallisesta arjen kokemuksesta pyritään etsimään samankaltaisuuksia taidekokemuksen kanssa. Hän toteaa, että tällainen tutkimusasettelu väristää ja jopa aliarvioi esteettisen elämän näkökulmaa ja tutkimustarvetta. Tuloksena on ajatuksia, joissa esteettinen elämä on jotain erilaista kuin tavallinen arkielämä, koska taiteen erillinen asema kopioituu elämän estetiikan tutkimukseen väristäen sitä. (Saito, 2013, 15, 35.)

Saito ottaa arkiestetiikan esimerkit jokapäiväisistä askareistamme. Esimerkiksi veitsen esteettinen arvo on näkyvien ominaisuuksien lisäksi sen materiaalissa. Tulkitsemme työkalun arvoa pinnan sileyden, painon ja käytettävyyden mukaan. Nämä ominaisuudet ohjaavat tulkitsemaan ja arvottamaan työkalua sen mukaan, miten hyvin se toimii tarkoituksessaan. Tarkemmin ajateltuna kyse on kuitenkin siitä, miten kaikki esineen ominaisuudet suuntaavat yhdessä käytön helppouteen. Esteettisen elämän valinnat eivät ole sattumanvaraista pintakohinaa, koska valinnat eivät vaikuta vain omaan elämäämme vaan koko yhteiskuntaan ja maailmaan. Esteettisyyden voima määrää joskus jopa asenteitamme, joten esimerkiksi tuotesuunnittelijoiden valta ulottuu tuotteita valmistettaessa syvälle yhteiskuntaan. Kysymys on lopulta siitä, miten halutut arvot, vaikkapa kestävä kehitys, tuotteistetaan osaksi tuotetta. Suunnittelutyön haaste muodostuu siitä, miten nämä tavoitellut arvot saadaan ilmaistua esteettisesti houkuttelevalla tavalla. Saito kiteyttää, että jokapäiväinen elämämme on täynnä esteettisiä kokemuksia, joita tosin ei aina tulkita ja nimetä sellaisiksi. Tarkempi tarkastelu aloitetaan vasta, kun kokemus on jotenkin outo, erilainen ja irrallinen jokapäiväisyydestä. Käytännössä tutkimus aloitetaan, kun löydämme viittauksia taidekokemukseen. (Saito 2013, 27, 55, 88, 124.)

Saito nimeää yhdeksi esteettisen arvostamisen alueeksi kestävyysden. Jokainen esine, asia ja olento joutuvat väistämättä muutoksen eteen, sillä maailmassa mikään ei säily sellaisenaan ja muuttumatta ikuisuuksia. Kiinnitämme huomiota esineen olemassaolon jatkuvuuteen, koska uskomme hyvien esteettisten arvojen antavan aiheen ja perusteen esineen kestävyydelle. Kaikki maailmassa oleva on kuitenkin väliaikaista ja muuttuvaa. Muutos ja vaihtelu ovat arvoiltaan sinänsä neutraaleja eli muutoksen ja vaihtelun termit eivät sinänsä ilmennä mitään negatiivista eivätkä positiivista. Arvotamme muutoksia myös sellaisilla termeillä, joissa asenteemme tulevat esille. Myönteisen kehityksen nimeämme vaikkapa kypsymiseksi ja kasvamiseksi. Ikäviksi kokemamme muutokset nimeämme ikääntymiseksi, taantumiseksi ja kuihtumiseksi. Nimeämisen tavat eritellä muutosta ilmentävät asenteemme lisäksi tapaamme tunnistaa elämän prosesseissa niille kuuluvia vaiheita. Lähes kaikista prosesseista on löydettävissä kasvu aina parhaaseen kukoistukseen asti, jonka jälkeen ennemmin tai myöhemmin joudumme kokemaan taantumisen. (Saito 2013, 142, 149.)

Asioiden muuttuminen on siis luonnonlaki ja tämä muutos sinänsä ei ole riippuvainen tahdostamme. Vaikka kuinka yrittäisimme pitää jonkin meille kuuluvan esineen muuttumattomana, se ei onnistu. Muutoksen nimeäminen taantumiseksi, kulumiseksi ja likaantumiseksi osoittavat asenteemme esineen kohtaamaa muutosta kohtaan. Näillä ilmaisuilla osoitamme, mitä tavoittelemme ja miten arvotamme muutosprosessin tapahtumaa. Kaikki vanheneminen ei kuitenkaan ole huono asia, josta osoituksena on eurooppalainen traditio säilyttää muistoja katoavaisuudesta. Esimerkiksi erilaiset rauniot voivat antaa meille tyydytystä ajan merkityksenä. Arvottavat tavat kutsua ajan aiheuttamia muutoksia osoittavat, että ajan merkitys on moninainen. Yksi tärkeä ajan ominaisuus on, että se ikään kuin tasapäistää meitä. Riippumatta siitä, olemmeko rikkaita tai köyhiä, aika työskentelee säälimättä mutta demokraattisesti muuttaen meitä kaikkia. Aika työstää niin meitä ihmisiä mutta myös kaikkea sitä, mitä omistamme ja olemme saaneet aikaan. (Saito 2013, 154, 184.)

Meillä maailmassa olevilla olennoilla ei siis ole juurikaan mahdollisuutta vaikuttaa ajan kuluttavaan demokratiaan. Voimme kuitenkin yrittää kohdella omistamiamme esineitä mahdollisimman hyvin, jotta ne säilyisivät mahdollisimman pitkään. Lisäksi voimme yrittää ymmärtää paremmin käyttämiämme ajan vaikutuksen arvottavia termejä. Säilyttäminen on selvästi tärkeä arvo, koska välinpitämättömyys ympäristön huoltamisessa siirtyy jopa persoonamme arviointiin. Omien tavaroiden kaltoin kohtelu osoittaa, että olemme ihmisinä huolimattomia, laiskoja ja välinpitämättömiä. Vaikka emme voisikaan vaikuttaa ajan vaikutuksiin, voimme yrittää elää sovussa ajan aikaan saamien muutoksien kanssa. Kokiessamme ajan vaikutukset positiivisessa valossa, voimme hyväksyä ne esteettisenä osana elämäämme. Tällaisessa esteettisessä vaikuttamisessa ja kouluttamisessa on myös ongelmansa. Jos estetisoimista käytetään poliittisten tai vastaavien tavoitteiden saavuttamiseksi, tilanne ei ole enää yksinkertainen. Olemme historiassa nähneet, miten vallitsevan tilanteen säilyttäminen sekä poliittisten tavoitteiden saavuttaminen estetiikan keinoin on johtanut ongelmiin. (Saito 2013, 190, 201.)

Edellä kuvatussa Saito tuo estetiikan esille elämän muutosprosessina. Prosessilla on alku, erilaisia kehitysvaiheita ja loppu. Käyttämämme esteettisen elämän termit löytyvät tästä viitekehyksestä. Esineet ja ympäristö sinänsä ovat tämän nimetyn prosessin osia. Samalla tavalla erilaiset prosessiin osallistuvat elävät olennot ovat osia kokonaisprosessissa. Saiton ajatuksien avulla löydämme termejä ja tutkimusnäkökulmia siihen, mistä toimintojen näkökulmasta katsottuna arjen estetiikassa on kyse. Pääsemme vihdoin katsomaan taidekeskeisen näkökulman yli ja estetiikka tieteenalana nousee yhden ilmiön tutkimuskentästä yleiseksi ihmisen elämää tutkivaksi työkaluksi.

Näyttää kuitenkin siltä, että Saitonkin tutkimuksissa olisimme edelleen tutkimassa esteettisen elämän pintaa, koska keskitymme käsittelemään asioita esineiden ja olioiden kautta emmekä vuorovaikutteisena toimintana. Welschin teorian mukaan katsottuna Saito tutkii estetisoitumisen ensimmäistä pintatasoa. Näkisin, että taidekeskeinen ajattelutapa kangistaa Saitonkin tutkimusta juuri tästä syystä. Olemme tai-

puvaisia huomaamaan esteettisyyttä esineen ominaisuuksissa samalla, kun todellinen vuorovaikutteinen toiminta jää käsittelemättä. Estetiikka liittyy näin vain materiaaliseen ympäristöön katsoessamme esineitä ulkopuolelta emmekä niin, että ne osallistuisivat prosessin kautta meidän elämään ja me niiden. Ilman osallistumisen näkökulmaa jätämme tutkimatta toiminnan ja muutoksen oleelliset tekijät eli olentojen osallistumisen ympäristöön. Saiton ajatukset ajan kulumisesta ja sen aiheuttamista muutoksista vievät tutkimusta mielestäni kuitenkin oikeaan suuntaan. Aika, ajan prosessi ja ajan kulumisen aiheuttamat muutokset eivät ole pelkästään konkreettisia esineitä ja asioita. Ne ovat myös tapahtumia, jolloin niitä ei voi enää tutkia vain pintamateriaaleina, käytettävyytenä ja muina konkreettisina ja laadullisina esineiden ominaisuuksina.

Tärkeää on huomata, että Saiton ajatukset osoittavat, että ajan merkitys arjen esteetikassa on olennainen. Ihmisen elämässä ajalla on erityinen asema, koska aikaan verrataan ja se vertautuu lähes jokaiseen tekoomme. Ajan merkitys löytyy Wolfgang Welschin teoriaa katsottaessa neljänneltä tasolta eli elämän muuttuvista toimintatavoista. Ajan merkityksen käsitteleminen johtuu siis pohjimmiltaan arvottamisen tavoistamme. Esimerkiksi prosessien eri vaiheet voidaan arvottaa tavoitellun merkityksen mukaisesti. Näyttää siltä, että kun ihminen rakentaa itse elämänsä prosesseja ja toimintaa, muodostuu ajasta ja sen halutusta muodosta yksi arvottamisen lähtökohta. Ajan voittaminen esimerkiksi näyttää olevan yksi löydetty toimintamme ohjaava arvo.

Ajan merkityksen ymmärtäminen yhdeksi arvoksi osoittaa, miksi käytännössä tavoiteltu elämäntapa on muodostunut kaupallisissa prosesseissa nopeaksi. Ajan voittamisen tavoite näkyy kiistatta jokaisessa ihmisen itsensä rakentamassa prosessissa ja toiminnassa. Kuin vastavetona luonnon armottomalle ajan hampaalle ihminen rakentaa oman olonsa nopeaksi. Teemme kaiken kiiruhtaen osoittaaksemme huolehtivamme itsestämme, ympäristöstämme ja muista ihmisistä. Paljon ja nopeammin on parempi kuin jäädä ajan jalkoihin odottamaan vääjäämätöntä kuolemaa.

Saiton näkemys auttaa Welschin estetisoitumisen tasojen lailla ymmärtämään oman arkielämämme tutkimuskentän luonnetta. Näemme heidän esittämistään esimerkeistä myös sen, että esteettisen elämän tutkimus on vielä alkuvaiheessa. Meillä ei vielä ole selvää ja perinteisiin ulottuvaa perustaa, jonka mukaan tutkimme omaa arkeamme esteettisesti. Sekä Welsch että Saito ovat yhtä mieltä siitä, että taiteen yksinoikeus on menettänyt estetiikan kiinnostuksen. Toistaiseksi taiteen tutkimus antaa työkalut arjen estetiikan tutkimuksen suunnalle – oikeat tai väärät, on vaikea tietää. Käytännössä kuitenkin niin kauan, kun esteettistä elämää tutkitaan taiteen ehdoilla, emme mahdollisesti löydä oikeita termejä ja tutkimustapoja juuri arjen estetiikan tutkimukselle. Meidän tulisikin ensin löytää tie ulos taidekeskeisyydestä, minkä jälkeen on luontevaa päästä ulos myös esinekeskeisyydestä. Näin mahdollistuu lopulta toimintojen ja niiden esteettisten ulottuvuuksien tarkempi tutkimus. Vasta sitten olemme kenties tutkimassa täysipainoisesti ja aidosti juuri arjen esteetiikkaa. Toiminta ja sen tutkimiseen keskittyminen yksinkertaisuudessaan voisi antaa suuntaa löytää lisää uusia tutkimusperiaatteita juuri arjen estetiikalle.

3. Kaupallisen toiminnan arvottaminen ja mittaaminen

Työssäni aiemmin kuvattu pragmatistisen estetiikan mukainen maailmankuva ja jokapäiväisen elämän estetisoituminen muodostavat pohjan käsitellessäni seuraavaksi tarkemmin liike-elämässä tapahtuvaa toimintaa. Wolfgang Welsch totesi muun muassa, että maailman estetisoiminen kokemuksien rakentamisen työkaluna on omaksuttu etenkin kaupallisessa maailmassa¹⁴. Olen määritellyt työni tarkoitukseksi tutkia juuri kaupallisuuteen liittyviä prosesseja ja toimintoja sekä tekijöitä, jotka tekevät ne hyviksi ja tavoiteltavan arvoisiksi. Kysyn seuraavaksi, mitä voimme päätellä – vai voimmeko mitään – niistä tavoista, joilla kaupallisia prosesseja esimerkiksi pyritään mittaamaan. Mittaaminen sinänsä osoittautui taidoksi, jonka avulla voi käytännössä muuttaa toimintaa¹⁵. Vastauksia näihin kysymyksiin

¹⁴ Katso luku 2. Kaupallisten toimintojen estetisoituminen.

¹⁵ Katso luku 1.4 Kaupalliset prosessit ihmisen elämässä.

voidaan hakea arvon muodostuksen teorioista sekä mittaamisen vallitsevista käytännöistä.

”Kaupallisuus” on työni edetessä osoittautunut haasteelliseksi ilmiöksi. Termi tarkoittaa yksinkertaisimmillaan sitä, että pyrimme saavuttamaan toiminnalla taloudellista hyötyä, mutta samalla kyse on moniulotteisista elämään liittyvistä rituaaleista, joilla vaikutamme tapaamme elää ja ajatella. Tutkimalla kaupallisuuden rituaaleja pragmatistisen estetiikan ohjein löydämmekin uusia ja hedelmällisiä tapoja käsitellä aihealuetta. Kaupallisuuden maailmalle on ominaista esimerkiksi pyrkimys mittaamaan lähes kaikkea ja muodostamaan näin käsityksiä edistyksestä ja kehityksestä. Kaupankäyntiä ja liike-elämää voi tuskin ajatella ilman mittaamista. Ilmiö juontaa juurensa ehkä hyödyn tavoittelusta, koska hyöty tulee voida esittää määrämuodossa, jotta sen koettaisiin olevan olemassa. Syitä mittaamiselle voi löytyä muitakin ja tutkin näitä tarkemmin seuraavissa luvuissa.

Yleisesti mittaaminen on merkitykseltään kaksijakoinen tutkimuskohde. Pyrimme erilaisten mittaamisen työkalujen avulla saavuttamaan tietoa, jotta voisimme tunnistaa arvokkaita ilmiöitä ympärillämme ja parantaa juuri niitä oikein ja tehokkaasti vaikuttavin keinoin. Se että ylipäättään mittaamme jotain, osoittaa meidän arvostavan kyseistä ilmiötä niin paljon, että se tulee tehdä näkyväksi ja sitä tulee voida hallita.

3.1 Arvottamisen ja mittaamisen perusteita

John Dewey on tutkinut arvottamisen lähtökohtia. Hänen mukaansa käytännön toiminta tapahtuu yksittäisissä ja ainutlaatuisissa tilanteissa, jotka eivät ole koskaan täsmällisesti toistettavissa ja joista ei tästä syystä voi varmistua täydellisesti. Samalla käytännössä esiintyviä taitoja, joilla saavutetaan mahdollisimman suuri käytännöllinen varmuus, katsotaan alaspäin. Ajattelun on esitetty olevan puhtaasti sisäistä vain mielelle luontaista toimintaa: klassisen teorian mukaan mieli on täydellinen ja itseriittoinen. Tästä johtuen ihminen on taipuvainen käsittämään rationaalisen toiminnan täydellisenä asiana, joka ei tarvitse ulkoisia ilmentymiä. Ihmiset

ovat näin löytäneet ajattelusta alueen, missä toiminta on sisäistä ja vailla ulkoisia seuraamuksia. Ajattelu on täydellistä ja pettymykset käytännön elämän kokemuksissa johtuvat epätäydellisestä ja siksi alempiarvoisesta todellisuudesta. Saavutettujen taitojen suoma turvallisuus on suhteellista ja epätäydellistä sekä myös altista epäsuotuisille olosuhteille. Taitojen karttumista itseäänkin voi pitää valitettavana uusien vaarojen lähteenä. Jokainen uusi taito edellyttää suojautumista, koska sen käyttö tuo mukanaan uusia ja odottamattomia seurauksia, joiden uhkatekijöihin emme mahdollisesti ole varautuneet. (Dewey 1999, 14, 15.)

Deweyn mukaan taitojen alempiarvoisuus johtuu ihmisen epävarmuudesta maailmassa olemisesta. Epävarmassa ja uhkaavassa maailmassa kaikille inhimillisille olennoille on tärkeää turvata arvot mahdollisimman hyvin konkreettisella tasolla ja arkea korkeammalla alueella. Kuitenkin toimivampi keino arvojen konkreettisessa turvaamisessa olisi toiminnan metodien parantaminen, koska pelkkä toiminta eli sokea pyrkimys ei sellaisenaan johda arvoihin. Edellytyksiä, joista tulokset riippuvat, voi säädellä vain rationaalisesti suunnatulla toiminnalla, jossa selvitetään valitsevia edellytyksiä, tarkkaillaan seuraussuhteita sekä laaditaan ja toteutetaan suunnitelmat saavutetun tiedon perusteella. (Dewey 1999, 38.)

Arvojen pätevydestä ja auktoriteetista vakavasti huolissaan olevilla kieltämättä on ongelma: jos pidetään kiinni käsityksestä, että arvot ovat autenttisia ja päteviä ainoastaan ollessaan ihmisten toiminnasta riippumattoman olevaisen ominaisuuksia sekä otaksutaan arvoilla olevan oikeus säädellä toiminnasta riippumatonta käyttäytymistä, tarvitaan tapoja todistaa, että arvot ovat tieteen löydöistä huolimatta todellisuuden aitoja ja tunnettuja kvalifikaatioita. Todellinen kysymys ei ole se, ovatko perinteisiin ja instituutioihin liitetyt arvot jo olemassa vaan se, millaisia konkreettisia uskomuksia päämääristä ja keinoista on muotoiltava, kun käytännöllistä toimintaa ohjataan. Huomio joka on arvokysymyksissä kiinnitetty puhtaasti teoreettisen varmuuden saavuttamiseen, olisi omistettava sellaisten taitojen parantamiseen, joilla arvoja arvioidaan ja tavoitellaan. (Dewey 1999, 45, 47.)

Taideteoksena pidetyn luonnon ominaisuudet tietämisen ja esteettisen nautinnon kohteena ovat muuttuneet tietämiseksi, jota käytetään maallisen säätelyn välineenä. Tästä tietämisestä on tullut metodi, jolla muutetaan tarkoituksellisesti tapahtumien kulkua. Tietäminen on kuitenkin enemmän luonnon muokkaamiseksi tarkoitettujen taitojen soveltamista kuin jo valmiiksi saatettu taideteos. Uusi asenne muutosta kohtaan tarkoittaa siis paljon enemmän kuin vain uuden tieteen tarjoamia teknisiä keinoja. Kun tiedon päämääräksi asetetaan muutosten väliset korrelaatiot, näiden korrelaatioiden löytämiseksi on otettava käyttöön säätelyn välineet. Kun yksi muutos on tiedossa ja tunnemme mittauksen perusteella sen yhteyden toiseen muutokseen, meillä on potentiaalinen keino tuottaa tai estää tuo toinen tapahtuma. Esteettinen asenne on kohdistettu siihen, mikä on jo tuolla, mikä on loppuun saatettu eli täydellinen. Sen sijaan esteettisesti säätelevä asenne katsoo tulevaisuuteen ja tuottamiseen. (Dewey 1999, 92.)

Tulkitsen Deweyn ajattelussa arvojen olevan perusta, jolle kaikki inhimillinen toiminta rakentuu. Emme olisi ihmisiä, jos meillä ei olisi arvoja, joista pidämme kiinni ja jotka ohjaavat toimintaamme erilaisissa tilanteissa. Arvojen esille tuominen, huomaaminen ja tulkinta ovat tehtäviä, joiden pohjalta voimme muuttaa maailmaa. Käytännön elämässä maailman muuttaminen on mahdollista, jos muutamme arvojen kautta omaa toimintaamme suhteessa maailmaan. Taidot, joiden avulla maailmaa muutetaan, ovat lähtöisin näkyväksi tehdyistä arvoista. Myös kaupallisten rituaalien muuttaminen tapahtuu arvojen tunnistamisen ja niiden muuttamisen pohjalta. Yrittäjähenkisyys, hyveellisyys sekä yhteisöllisyys eli muutoksia mahdollistava ympäristö¹⁶ muuttavat myös kaupallisuuden rituaaleja juuri arvojen esille tuomisen ja tiedostamisen kautta. Uudet tavat käsitellä tietoa maailmasta johtavat maailman säätelevään muuttamiseen ja olosuhteiden parantamiseen. Jos esimerkiksi ihmisen olemista ja elämää käsiteltäisiin lähtökohtaisesti toimintana ja tuotettiin esille toimintaan liittyviä arvoja, voisi se mahdollistaa muutoksia tavassamme käsitellä toiminnallista maailmaa. Tämä on kantava taustaolettamus, jonka mukaisesti arjen estetiikkaa tulisi ylipäättään tutkia.

¹⁶ Katso luku 2. Kaupallisten toimintojen estetisoituminen.

Työni edetessä olen kritisoinut, että ihmiset käsittävät maailman liiaksi fyysisinä esineinä ja olioina sekä itsensä siitä ulkopuolisena. On tehtävä näkökulman muutos tutkiessamme arkeamme, jotta pääsemme eteenpäin myös kaupallisuuden ja sen prosessien tutkimisessa. Jos arvon sisältö voitaisiin muuttaa arvottamisen avulla toiminnan ja liikkeen ehdoille, voisimme avata eteemme uuden maailman ja olemisen mahdollisuuden. Toiminnan merkityksen tarkoituksellinen havaitseminen on tärkeää myös siksi, että tietäminen on toimintaa. Deweyn lailla mielestäni klassinen käsitys ajattelun ylemmyydestä olisi toimintaa tutkittaessa hylättävä, koska käytännössä eteenpäin vievä, esteettisesti säätelevä maailman tutkiminen on toimintaa eikä maailmasta ulkopuolisena olevan olennon tarkkailua ja ajattelua.

Kaupallisen maailman toimijat uskovat, että ilman mittaamista emme pysty ohjaamaan toimintaa haluttuun suuntaan. Ehkä juuri mittaamiseen sisältyy kaupallisen maailman uskomus varmuuteen pääsemisestä, kuten Dewey on määritellyt¹⁷. Kaupallisten prosessien yhteydessä tulee lisäksi muistaa Deweyn näkemys, että vain tietoinen ja ymmärtävä tekeminen voi johtaa arvoihin. Toiminnan mittaamisen tärkeys kaupallisuuden kentällä on näiden syiden kautta katsottuna ilmeinen. Toiminnan yhteydessä mittaaminen on kuitenkin verrattain uusi alue ja menetelmät siksi eivät ole vielä vakiintuneita. Mittayksiköiden valinta voi esimerkiksi aiheuttaa yllättäviä haasteita. Tilannetta voidaan pohtia jälleen taideteoksen avulla. Voimme tarkastella taideteoksen arvottamista ja verrata sitä tutkimuksen kohteena oleviin kaupallisiin toimintoihin. Esimerkiksi taideteoksen paino kilogrammoissa on harvemmin tunnustettu taiteen arvon mitta. Samalla tavalla teoksen kokokaan, esimerkiksi pituus, ei ole toimiva mittari, jos pohditaan teoksen esteettistä ja taiteellista arvoa. Harvalle tulisi mieleen vertailla taideteoksia toinen toisiinsa kyseisiä mitaustuloksia käyttäen. Samalla tavalla voimme kyseenalaistaa kaupalliseen toimintaan liittyviä mittareita, etenkin sellaisia, joiden antama tieto ei ole lainkaan merkityksellistä tarkasteltaessa toimintoja. Taiteen mittaamisen haasteista johtuen on

¹⁷ Katso luku 1.3 Meliorismi toiminnan tavoitteena.

ehkä jopa jo hyväksytty, että yksiselitteisiä mittareita taiteelle ei ole olemassa. Oikeiden ja käytännössä toimivien mittareiden löytäminen ja luominen kaupalliselle toiminnalle voi myös osoittautua haasteelliseksi. Tähän on hyvä varautua jo työhön lähdettäessä.

Tietämisen ongelmaa on teoksissaan käsitellyt myös Martin Heidegger. Hän toteaa, että ihmisen tulee opetella ajattelemaan ja ajattelun oppiminen voi tapahtua vain tarkastelemalla ajattelua silloin, kun ajattelemme. Ihminen oppii, kun hän altistaa kaiken mielestään. Opimme ajattelemaan, kun annamme mielemme sille, joka on ajattelemisen arvoista. Tiede ei ajattele eikä koskaan voikaan ajatella. Se, mitä tulee ajatella, kääntyy pois päin ihmisestä – se vetäytyy. Olemme kiinni todellisuudessa halusimme tai emme. Juuri todellisuudessa kiinni oleminen vie meitä yhä kauemmaksi ajattelusta. Vetäytymisen tapahtuma saattaa olla se suurin tämä, joka ylittää todellisuuden. (Heidegger 2004, 3–9.)

Heideggerin sanat voivat ensi tuntua monimutkaisilta ja jopa selittämättömiltä. Tulkitsisin Heideggerin tarkoittavan yksinkertaisesti vain sitä, että ihmisen ajattelun keinot eivät ole missään mielessä yksinkertainen ilmiö. Oppiaksemme itsestämme meidän tulee tutkia ajatteluamme. Ajattelua voidaan ja sitä tulee pyrkiä määrittämään mahdollisimman konkreettisin keinoin. Heideggerille ajattelu on toimintaa, jota opetellaan todellisuuden ympäröimänä ja sen sisällä.

Ajattelun opetteluun haasteita voidaan tarkastella myös kaupallisuuden toimintojen parissa tapahtuvassa ajattelussa. Toiminnan ajattelu johtaa kaupallisissa prosesseissa tavoittelemaan käyttöön mittareita ja sitä kautta parempia työkaluja, joista saatujen tuloksien avulla toimintaa ohjataan haluttuun suuntaan. Tässä on riskinsä, koska todellinen ja merkityksellinen ajattelu ehkä juuri silloin vetäytyy pois. Lisäksi luomme samalla Deweyn esittämiä riskejä ja jopa uusia vaaroja. Jos esimerkiksi pitäydymme vanhoissa fyysisistä maailmaa mittaavissa menetelmissä, muodostamme riskin, että yritämme saada kuvaa väärästä todellisuudesta. Fyysisen maailman mittayksiköillä hukkaamme todellisen toiminnallisen olemisen, koska toiminta on jotain muuta kuin esineisiin liittyviä yksiköitä – toiminnan maailma on energiaa,

rytmin vaihteluja ja vuorovaikutusta. Energian eteenpäin viemä toiminta ei ole mitään kosketeltavaa, fyysistä eikä sellaisenaan silmillemme näkyvää. Toiminnan ajattelua tulee siis opetella ennen kuin voimme ymmärtää sen todellisuutta. Ennen toiminnan estetiikan tutkimisen aloittamista meidän on yksinkertaisesti myönnettävä halumme oppia ajattelemaan toimintaa.

Heidegger ikään kuin pohjustaa ajattelun opettelua toisessa kirjoituksessaan. Hän toteaa, että nykytiedettä pidetään usein totuuteen perustuvana. Tämä eroaa keski-ajan ajattelusta, jolloin lähdettiin liikkeelle spekulatioista ja konsepteista. Tutkimusta on tehty kaikkina aikoina juuri mittaamalla ja laskemalla, vaikka epäselväksi on jäänyt, missä mielessä laskemalla saadaan tietoa juuri totuudesta. Olemme mahdollisesti unohtaneet pohtia tätä kysymystä keskittyessämme mittaamaan. Heidegger toteaa, että matematiikassa on kyse kahdesta asiasta. Ensiksi se osoittaa, mitä voidaan oppia. Toiseksi kyseessä on oppimisen tapa ja prosessi. Näistä kahdesta asiasta voidaan todeta, että matematiikka on vain perusta tiedon oletuksille eikä totuudelle. (Heidegger 1993, 187, 188, 192.)

Ehkä myös kaupallisten toimintojen kanssa meidän on valmistauduttava hyväksymään tilanne, että läheskään aina emme voi saavuttaa totuutta, koska samalla tavalla kuin taiteessa todellisia totuuden lähteitä on vaikea löytää. Heideggerin ajatuksien perusteella ymmärrämme, että mittaamisessa on kyse ajattelun oppimisesta eikä itse totuuden saavuttamisesta. Mittaamisen taidoilla löydämme jatkuvasti uusia keinoja, kun vain jaksamme yrittää. Ehkä juuri se, että kohde katoaa ja kääntyy meistä pois päin, kannustaa jatkamaan. Tarve toiminnan mittaamisen taidolle on siis todellinen – taito kutsuu puoleensa ajatteluamme samalla, kun se pakenee.

Mittaamisen ja matematiikan haastetta on tutkinut myös Charles Peirce. Voidaksemme mitata suoraa piirrettyä viivaa meidän on määriteltävä sen jokaiselle pisteelle numero. Tämä työ on tehtävä olettaen, että on olemassa loputon määrä desimaaleja. Nämä numeroin määritellyt kohdat on asetettava janalle katkeamattomaan järjestykseen. Lisäksi jokaisen kohdan ja numeron tulee olla mahdollista siirtää oikeassa järjestyksessä myös toiseen kohtaan tai uuteen janaan. (Peirce 1992, 294.)

Tulkitsen Peircen tarkoittavan sitä, että mittaamisen merkitys prosessissa on myös kielellinen. Jana voi kuvata yksinkertaistettuna käytännön elämässä olevaa prosessia. Peircen havainnollistus osoittaa, että voidaksemme tulkita prosessia toiminta tulee muuntaa kielelle, jolla sitä voidaan käsitellä. Todellisuudessa esimerkiksi pelkkä matematiikka ei anna vastauksia, miten mittauspisteet janan kuvaamille toiminnoille olisi asetettava, jotta ne vastaisivat todellisuutta. Mittaamisen keinot ovat siis rajalliset ja mittaaminen olisikin nähtävä vain työkaluna tavoitteiden käsittelemiselle. Varmuus ja vastaukset miksi ja jopa miten kysymyksiin tulee hakea arvottamisen kautta.

Pragmatismiin ja Deweyn ajatteluun olennaisena osana kuuluu näkemys arvojen olomuodosta. Arvo voi sijaita asiassa ja ilmiössä itsessään, jolloin kyse on itseisarvosta ”intrinsic value”. Eettinen keskustelu usein käsittelee asioita juuri asian, teon ja ilmiön itsensä sisältä. Deweyn mukaan tällaista itseisarvoa ei kuitenkaan ole olemassa lainkaan. Hänelle arvo on aina jostakin johdettua ”extrinsic value”. Pragmatismissa maailma muuttuu jatkuvasti niin, että ratkaisu yhteen ongelmaan muodostuu ennen pitkään toisen ongelman lähtökohdaksi. Käytännössä olisi hyödytöntä listata mitään itseisarvoja, koska arvo sijaitsee vain tavoitteissa ja tarkoituksissa. Mikään asia tai ilmiö ei ole hyvä vain omana itsenään vaan jonkin siihen liittyvän seikan vuoksi. Esimerkiksi toisten auttaminen voi johtua auttajan itsensä tarpeesta saada tyydytystä ja nautintoa auttamisesta. (Zimmerman 2014.) Deweyn mukaan arvottaminen on kehitystyön alkuvoima ja tärkein työkalu. Käytännössä haluamme kehittää ja muuttaa asioita vain silloin, kun näemme ja huomaamme vallitsevia ongelmia. Käsillä olevien ongelmallisten tilanteiden analysointi tulisi tehdä perusteellisesti, jotta ymmärrämme miten muutos tulisi tehdä. (Dewey 1939, 33, 34.)

Kaupallisten toimintojen arvottaminen on edellä esitetyn perusteella haasteellinen alue, vaikka arvottamisen lähtökohta on pragmatistisen näkemyksen mukaan selkeä: toiminta itsessään ei ole arvo vaan arvoa tuottaa toiminnan vaikutuksesta saavutettu jokin siihen liittyvä ilmiö. Ilmiö on jotain sellaista, jonka olemassaolo ratkaisee jonkin tiedostetun ongelman. Käytännössä vain tietoisien analysoinnin kautta

voimme löytää todellisia arvoja. Ilman tietoista käsittelyä nautinto olisi vain ongelmallista hyvää.

Kaupallinen maailma omissa rituaaleissaan uskoo mittaamalla havaitsemisen löytävän totuuden hyvistä asioista ja varmuuden ylipäättään uskotaan saavutettavan matematiikan keinoin. Mittaamisessa on näin kyse arvojen näkyväksi tekemisestä. Tämä on kiistatonta ja näkyvää kaupallisten toimintojen yhteydessä, joten mittauksen ilmiön pois jättäminen ei olisi järkevää. Mittaamisen taidot ja käytännöt ovat syvällä kaupallisen ajattelun ytimessä ja niiden kyseenalaistaminen sellaisenaan voi tuoda eteen uusia ongelmia. Ongelmat liittyisivät sopimukseen perustuvien toimintojen rikkoutumiseen ilman, että tilalle olisi rakennettu uusia menetelmiä toiminnan tarkastelun taidoiksi. Liiallista erkaantumista elämän tasapainotilastahan tulisi välttää¹⁸. Asioiden epäselvyydestä aiheutuvat sekavat tilanteet ovat esimerkkejä siitä, mitä Dewey tarkoitti uusien taitojen aiheuttamista odottamattomista seurauksista: yksi ratkaisu tuo usein mukanaan uuden ratkaisua odottavan ongelman.

3.2 Esimerkkejä kaupallisten prosessien mittaamisesta

Edellä tulin siihen tulokseen, että esteettisesti hyvä elämä on toimiva prosessi, johon ihminen valitsee tavat rakentaa toimintoja. Toin esille, että arvot voivat olla merkityksiä, joita kohti suuntaudutaan ja joista toimintaa johdetaan. Jotta tiedetään, miten tavoitteet saavutetaan, toimintaa tulee mitata. Mittaamisen kieli on tyypillisesti matematiikka, mikä näkyy siinä, että prosessi ja toiminta mallinnetaan tavalla tai toisella numeroin määriteltävään ja työstettävään muotoon. Monesti tähän mallintamisen tapaan liittyvät lisäksi graafiset esitykset ja erilaiset vertailuluvut. Työ aloitetaan usein siten, että tutkittava prosessi kuvataan tarkasti vaihe vaiheelta, jotta siitä löydetään sellaiset kohdat, jotka voidaan kiistattomasti mitata ja esittää nume-

¹⁸ Katso luku 1.2 Pragmatistinen estetiikka ja kaupallisuus.

roin. Tyypillisesti lopulta valittuja mittareita ovat aika, materiaalin määrä ja rahallinen arvo. Käytännössä maailman toimintoketjut kuvataan näin matematiikan kielellä.

Seuraavaksi katson käytännön elämää ja esittelen esimerkkeinä kaksi kaupallisten prosessien rakentamista varten tehtyä työkaluvalikoimaa juuri mittaamisen näkökulmasta. Valitsemani kaksi metodologiaa ovat *Palvelumuotoilu*¹⁹ sekä *Lean Six Sigma*²⁰. Molemmat menetelmät ottavat kantaa prosessien toimivuuden ja hyvyyden mittaamiseen. Nämä kaksi valitsemaani esimerkkiä eivät ole ainoita kehitettyjä menetelmiä, mutta ne tuovat hyvin esille mittaamisen käytännöt ja haasteet elävästä elämästä. Palvelumuotoilu keskittyy etenkin toiminnan ja palvelun tarkasteluun. Toinen vähän erilainen menetelmä, Lean Six Sigma, keskittyy puolestaan enemmän tuotteen tuottamiseen, joten sen mittaristot voivat erota hieman palvelumuotoilun vastaavista. Molemmat työkaluvalikoimat toimivat käytännössä määrittämässä kaupallisten prosessien rakennusperiaatteita. Jos ne eivät aivan sellaisinaan ole käytössä joka yrityksessä, niin ainakin ovat soveltuvien osin monessa. Ne kuvaavat mielestäni hyvin tämän ajan käytännön toimintamenetelmiä.

Palvelumuotoilu kohdistaa katseensa asiakkaan tavoitteisiin. Asiakkaan tahtotila ja tavoitteet tulee metodologian mukaan ensin ymmärtää, koska ymmärrys asiakkaan arvonmuodostusprosessista on palvelumuotoilussa keskeinen toiminnan lähtökohta. Asiakkaan kokema arvo muodostuu käytännössä yrityksen ja asiakkaan välisestä vuorovaikutuksesta eli kohtaamisista ja vuorovaikutuksen kanavista. (Tuulaniemi 2011, 17.) Asiakastyötä käytännössä tehtäessä tällaiset ylimalkaiset ohjeet jättävät ilmaan enemmän kysymyksiä kuin antavat vastauksia. Esimerkiksi

¹⁹ Palvelumuotoilu tarkoittaa systemaattista tapaa kehittää liiketoimintaa. Se on useista osaamisalueista kumpuava työkalu- ja menetelmävalikoima. Palveluun vaikuttavista tekijöistä muodostetaan ensin kokonaiskuva, jonka jälkeen toimintamallissa palvelu jaetaan pienempiin osakokonaisuuksiin. Nämä osakokonaisuudet pilkotaan vielä yksittäisiin elementteihin, jotta ne voidaan optimoida tavoitteiden mukaisiksi. Kiteytetysti voidaan sanoa, että palvelumuotoilu yhdistää vanhoja asioita uudella tavalla. (Tuulaniemi 2011, 9,15.)

²⁰ Lean Six Sigma kuvaa itseään tehtäväläiställä: määritä, mittaa, analysoi, paranna ja hallitse (DMAIC). Näitä tehtäviä tekevät prosessissa toimivat osallistujat. Metodologiassa ongelmien ratkaisut liitetään syyanalyysiin, jota projektiryhmä työstää valittujen strategioiden tavoitteissa. Poikkeamat ja puutteet toiminnassa löydetään mittareilla. (Martin 2014, 14, 50)

se, miten asiakasymmärryksen kääntäminen seurattaviksi mittareiksi tapahtuu, jää epäselväksi.

Palvelumuotoilun opaskirja ratkaisee mittarien muodostuksen haasteen jättämällä kokonaan pois mittaamiseen liittyvät tarkemmat ohjeet. Tavoitteiden konkretisointi jää näin tarkoituksellisesti avonaiseksi. Sen sijaan palvelumuotoilun vahvuuden sanotaan olevan juuri siinä, ettei tavoitteita ole tarkkaan määritelty, koska palvelumuotoilussa ei ole kyseessä rajattu osaamisalue vaan pikemminkin yleinen ajattelutapa sekä prosessi- ja työkaluvalikoima, jotka pohjautuvat useisiin osaamisalueisiin muotoilusta insinööritieteisiin sekä johtamisesta yhteiskunnallisiin tieteisiin. Palveluja määriteltäessä oleellista on huomioida asiakkaan ongelman ratkaiseminen ja ihmisten välinen vuorovaikutus. Lisäksi palvelu tulee tunnistaa prosessina, jossa palvelu koetaan. (Tuulaniemi 2011, 30.)

Palvelumuotoilussa palvelun mittaamisen tarve ja haaste kuitenkin tunnistetaan hyvin. Palvelun arviointi onnistuu, jos jo palvelun kehittämisen aikana tarkoituksenmukaiset mittarit on määritelty. Palveluiden mittaamisessa kyse on palveluntuottajan ja asiakkaan välisen vuorovaikutuksen mittaamisesta. Yleisin keino on asiakas-tyytyväisyyden mittaaminen. Olisi hyvä, jos palvelumuotoilun tai palvelun vaikutuksia voitaisiin mitata perinteisillä liiketoiminnan johtamisen mittareilla. Yksi tyyppisin palvelumuotoilun vaikutuksien arviointiin käytetty työkalu on ROI ”return on investment”. Kyseisellä mittarilla mitataan sijoitetun investoinnin tuotto prosenttia. Lisäksi voidaan kerätä tietoa asiakaskokemuksesta NPS-mittarilla ”net promoter score”. NPS kerää tietoa siitä, kuinka todennäköisesti asiakas suosittelisi palvelua eteenpäin häneltä sitä kysyttäessä. Eri palveluiden mitattavuus kuitenkin vaihtelee hyvin paljon. (Tuulaniemi 2011, 102, 104.)

Toinen valitsemani esimerkki käytössä olevista työkaluista on Lean Six Sigma -malli, joka tarkastelee tuotantoprosesseja ja niiden hallintaa sekä kehittämistä. Mittaamalla poikkeamia ja mahdollista tuotannon hukkaa saadaan selville prosessin heikot kohdat, joita tulisi parantaa. Prosessi, jossa on vähemmän poikkeamia, tuottaa vähemmän virheellisiä lopputuloksia. Metodologian filosofia voidaan kiteyttää

kyseessä olevan toimintaa tiedon perusteella ”acting on fact”. (Martin 2014, xxii, xxiii.)

Lean Six Sigma mittaa toiminnasta peräti kahtatoista erilaista lukemaa. Nämä lukemat ovat varastoarvot, tuotot suhteessa kuluihin, varastonkierto, toimitusten oikeanaikaisuus, toimitusaika, suunnittelemattomat tilaukset, aikataulujen muutokset, myöhästyneet tilaukset, tietojen oikeellisuus, materiaalin saatavuus sekä ylijäämävarastot. (Martin 2014, 369–377.) Nämä perusmittarit näyttävät heti, mistä metodologiassa on kyse. Mittaamisen lähtökohta on ajassa, materiaalin määrässä ja rahassa. Nämä ovat yritystoiminnassa tyypillisiä tehokkuuteen tähtääviä mittareita. Tehokkuutta toki tarvitaan, kun yrityksessä toteutetaan kannattavaa toimintaa. Mittareiden heikkous on myös niiden vahvuudessa eli ne eivät kerro, tehdäänkö juuri asiakkaan kannalta arvokkaita asioita. Avoimeksi esimerkiksi jää, toteuttaako yritys asiakkaan tarvitsemia kokemuksia ja missä määrin. Menetelmä olettaa tuntevansa asiakkaan arvo-odotukset: esimerkiksi ajan nopeuden oletetaan olevan asiakkaalle merkityksellinen. Metodologia ei kuitenkaan perustele tarkemmin, mistä tämä oletus on peräisin.

Lean Six Sigma määrittää koko joukon tärkeitä lisämittareita. Osa lisämittareista liittyy myös tuloksen tekemiseen. Kaksi näistä lisämittareista tähtää edellä mainittuun asiakkaaseen keskittymiseen ja hänen odotuksiinsa. Kyseessä ovat asiakaspalvelun tavoite ”customer service target” ja NPS ”net promoter score”. Asiakaspalvelun tavoitteet mainitaan yhdeksi tärkeimmäksi mittariksi. Tuotteet ja palvelut tuotetaan vastaamaan asiakkaalle annettuja lupauksia ja hänen asettamiaan vaatimuksia. Yritys esimerkiksi toimittaa asiakkaalle tilauksen siihen aikaan, kun se on pyydetty tai vahvistettu. (Martin 2014, 377, 378, 382.)

Molemmissa menetelmissä mittaamisen käytännöllisyys, todenmukaisuus ja vaikuttavuus voidaan kyseenalaistaa. Mittaustulokset kärsivät, jos kaikki palvelukokemuksen saaneet asiakkaat eivät vastaakaan kyselyyn. Edelleen jää epäselväksi, miten numeerisilla mittareilla voidaan seurata toimenpiteiden onnistumista asiakkaan saaman kokemuksen näkökulmasta. Prosessien rakentaminen ja niissä toimiminen

on pitkälinen työ ja olisi tärkeää saada tietoa jo aikaisessa vaiheessa, ovatko toimenpiteet oikeita ja ollaanko menossa oikeaan suuntaan. Lisäksi jää epäselväksi, miten numeroin voidaan kuvata tyhjentävästi asiakkaan ongelman ratkeamista. Jos asiakkaan ongelma ei ole ratkennut tyydyttävällä tavalla, hän arvatenkin asioi yrityksen asiakaspalvelussa kerta toisensa jälkeen. Toki tällöin voidaan puhua hyvästä vuorovaikutusmäärästä mutta ehkä itse ongelma ei siltikään ole ratkennut. Jos palvelu tuotetaan yhdessä asiakkaan kanssa aidossa vuorovaikutustilanteessa, sekä vuorovaikutus että asiakkaan ongelman ratkeamisen määreet ovat korkeat. Tässäkin ihannetilanteessa asiakkaan ongelman suuruuden mittaaminen on edelleen haaste. Avoimeksi jää edelleen kysymys, mikä oli asiakkaan todellinen ongelma, joka ratkaistiin vai tunnistettiin sitä lainkaan niin, että oikean ratkaisun tekeminen olisi ollut edes mahdollista. Palvelumuotoilun esimerkissä näemme hyvin haasteet, jotka tulevat eteen käytännön työssä arvojen tunnistamisessa ja kuvaamisessa. Lean Six Sigmassa eli tuotantoprosessin rakennuksen yhteydessä puolestaan oletetaan, että nopeus on arvo, jota asiakas luonnostaan odottaa ja haluaa.

Nämä kaksi valittua metodologiaa osoittavat, miten prosessiohjaaminen toimintakeskeisessä maailmassa toimii käytännössä. Nämä ovat toimintamallien tuotteistetuja²¹ työkaluja, joita on suhteellisen helppo jalkauttaa erilaisiin organisaatioihin ja kaupallisiin toimintamalleihin. Helppouteen liittyy niiden vahvuus mutta myös heikkous. Jos prosesseissa toimijoita opastetaan käyttämään malleja ja ajattelemaan niiden mukaisesti, pettymys voi olla suuri jos vaikuttavuus jää uskomusten varaan. Toiminnan kehittämisen haaste on kuitenkin ilmeinen, jos asiaa kysyy lähes mistä

²¹ Wikipedia antaa hyvän yleiskuvan, mitä termi tuotteistaminen tarkoittaa: ”Tuotteistaminen tarkoittaa tuotteen ominaisuuksien ja valmistuksen suunnittelua ja määrittelyä siinä tarkoituksessa, että samaa tuotetta voitaisiin tuottaa useampia kappaleita tai useampia kertoja. Tuotteistaminen tarkoittaa kopioimalla saavutettavaa tehokkuutta. Valtaosa markkinatuotannosta on tuotteistettua jo siitäkin syystä, että se on tehokkaampaa yksittäistuotantoon verrattuna. Usein tuotteistaminen toteutetaan moduulien avulla. Moduulit ovat toiminnallisia kokonaisuuksia, joista asiakkaan tarpeen mukainen kokoonpano voidaan helposti rakentaa. Yleisesti tunnettua on, että tavaratuotanto on valtaosaltaan tuotteistettua. Myös palvelutuotanto on pääosin tuotteistettua; esimerkiksi kauppa, kuljetukset, pankkitoiminta, vakuutus toiminta, terveyspalvelut jne. ovat valmiiksi tuotteistettuja.” (Wikipedia 2015.)

Tuotteistamisen selityksessä konkretisoituu, että konkreettisesta ja fyysisesti ymmärretystä termistä muodostetaan uusi termi, joka sisältää myös toiminnan elementtejä. Näissä termeissä uuden ja abstraktin ilmiön hahmottamista helpotetaan jo tutun fyysisen maailman avulla.

organisaatiosta sekä keneltä toimijalta ja asiakkaalta tahansa. Aina on mahdollisuus tehdä asioita paremmin. Epämääräisin ja kiistanalaisin mittarein kehityksen suunta jää kuitenkin arvoitukseksi. Miksi ylipäätään mitattaisiin, jos todellinen tulos jää lähes aina kiistanalaiseksi? Näin ajateltuna matematiikka ei ehkä ole paras mahdollinen ja kaiken kattava työkalu. Jos mittaamisen haasteet olisi helppo ratkaista, ne olisi ratkaistu jo aika päiviä sitten.

Nämä metodologiat ovat kuitenkin kenties parasta, mitä tällä hetkellä on käyttöön tuoteistettu. Ne edustavat omalla tavallaan uusinta toimivaa ajattelua tämän ajan kaupallisuuden piirissä. Eri toimialoilla ollaan samanlaisten ongelmien parissa esimerkiksi tuotteen muuntuessa yhä kiinteämmäksi osaksi palvelua, jossa itse palvelu on osa asiakkaan kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta. Ensi lukemalta esimerkiksi asiakaslähtöisyys ja vuorovaikutus voivat vaikuttaa vain suurilta sanoilta, mutta tarkemmin ajatellessa niihin sisältyy kiteytettynä tapa pyrkiä ajattelemaan ihmisen olemassaolon toiminnallista rakentumista kaupallisessa maailmassa. Ongelmiin tai tarpeisiin ratkaisua tarjoavien tavaroiden, palveluiden, tietojen, kokemusten ja vuorovaikutuksien yhdistelmät ovat entistä monimutkaisempia toimintoja, joita kutsutaan tarjoomiksi²² (Tuulaniemi 2011, 20).

Edellä esittelemäni esimerkit toivat esille, että vaikka kaikki muu jää kiistanalaiseksi se on varmaa, että toimintaa pyritään johtamaan tavalla tai toisella arvoista käsin. Mittareita ainakin pyritään muodostamaan niin, että tärkeinä pidettyjen ilmiöiden aikaansaamia tuloksia voitaisiin konkretisoida. Esimerkit osoittavat sen oleellisen seikan, että toiminnan arvottamisen merkitys on kasvanut ajassamme juuri esinekeskeisyyden vaihtuessa toimintakeskeisyyteen. Työtä toiminnan konkretisoimiseksi käytännössä on tosin vielä paljon tehtävänä, koska toiminnan arvojen

²² ”Tarjooma” on tuoteistamisen lailla mielenkiintoinen sana, jonka ulkoasu voi ensin hämmentää. Sana olemassaolollaan ja käytöllään osoittaa, että uutta ja paremmin tuotteen ja palvelun yhdistävää termiä tarvitaan. Vanhat termit eivät toisi esille koko tarkoitettua merkitystä. Kotimaisten kielten keskus tulkitsee sanaa seuraavasti:

”Se on verbistä tarjota ma-johtimella muodostettu substantiivi, teon tuloksen nimi. Samalla johtimella saadaan verbeistä myös 3. infinitiivi, tarjota-verbistä tarjoama. Substantiivi näyttää tässä pyrkivän eroon 3. infinitiivin muodosta, kuten sanassa kokooma. Tekijännimijohdoksinaan meillä on useita oo:llisia muotoja, esimerkiksi holhooja, nuohooja, siivooja. Tarjooma-sanasta riittäisi käyttöön usein tutumpi sana eli valikoima.” (Kotimaisten kielten keskus 2015.)

muodostumisen prosessi on tapahtuvan muutoksen vuoksi lähtökohtaisesti tunnettava paremmin.

3.3 Arvottamisen haasteet kaupallisissa toiminnoissa

Totesin asioiden numeerisen ja määrämuotoisen tarkastelun sekä mittaamisen olevan ominaista kaupallisille rituaaleille. Kaupallisuuden parissa työskentelevien ajattelussa tiedon perustan ja varmuuden voidaan sanoa löytyvän mittaamalla määritetyistä numeroista. Martin Heidegger kenties täsmentäisi vielä, että kaupallisten rituaalien parissa toimivat opettelevat ajattelemaan matematiikan ja mittaamisen avulla. Työni kautta lähdin hakemaan vastausta siihen, miten pragmatistinen esteetiikka arvottaa kaupallisia toimintoja ja vertaa niitä toisiinsa. Rajasin tarkasteluni koskemaan kaupallisia prosesseja ja niissä vallitsevia toimintoja, koska ne ovat aidosti ihmisen itsensä rakentamia ja hän itse toimii niiden parissa.

Toiminnallisen maailman erilaisuus verrattuna fyysiseen esineiden maailmaan on ilmeinen. Toiminnassa on lähes aina mukana jotain sellaista, joka ei ole konkreettisesti kosketeltavaa eikä sitä kautta myöskään ole helposti ilmaistavissa numeerisin arvoin matematiikan kielellä. Näkisin yleisesti toiminnan tutkimisen tärkeänä käsitksemme maailmasta muuttuessa yhä abstraktimpaan ja toiminnallisempaan suuntaan. On selvää, että nyky-yhteiskunnassa tuotteen, palvelun ja kaupallisen toiminnan luonne on muuttunut ja muuttuu koko ajan edelleen. Jotta voisimme ohjata tätä muutosta tietoisesti haluttuun suuntaan, tulee ymmärtää teorioita ja lainalaisuuksia, joiden kautta muutos voidaan toteuttaa. Deweyn mukaan ilman ymmärrystä mikä tahansa arvoksi nimitetty ilmiö olisi vain ongelmallista hyvää, jota emme voisi hallita ja halutessamme toistaa. Deweyn mukaan missään ilmiössä sellaisenaan ei siis ole kyse arvosta²³. Tästä voimme päätellä, että kaupallisuuden rituaalit sinänsä ja sellaisinaan eivät myöskään ole arvoja. Vasta ymmärrys näistä rituaaleista ja ilmiöistä sekä mahdollisuus tarvittaessa toistaa niiden aikaansaamia tuloksia muuntaa niitä arvoiksi.

²³ Katso luku 1.3 Meliorismi toiminnan tavoitteena.

Heidegger käsitteli teoksissaan ajattelua ja otti esille, miten ajattelua on jatkuvasti opeteltava²⁴. Kaupallisuuden piirissä mittaaminen voidaan liittää tämän käsityksen mukaisesti ajattelun opetteluun. Pyrimme pääsemään mittaamalla totuuden lähteille eli mittaamme sitä, mikä on totta. Tähän ajatukseen ja tavoitteeseen sisältyy myös ilmeinen paradoksi. Mitä enemmän ja paremmin pyrimme määrittämään elämämme prosesseja matematiikan keinoin, sitä kauemmaksi tavoittelemamme totuus katoaa juuri energisen ja vuorovaikutteisen toiminnan näkökulmasta. Edellä kuvaamani prosessimetodologioiden mittaamisen kohteet ja tavat osoittivat Heideggerin ajatukset tässä mielessä konkreettisiksi. Todellisuudessa ja käytännössä mittaamisen keinot sellaisenaan eivät tyhjennä toimintojen ja kokemuksen totuutta eteemme. Voisimme jopa todeta, että olemme ajattelun opettelemisen työssä vielä hyvin alkuvaiheessa – toiminnan ajattelemisen taidossa meillä on vielä paljon opeteltavaa.

Mittaamisen ilmiötä kaupallisuuden parissa voidaan tutkia syvemmälle kysymällä, asetammeko mittaamisen arvottamisen syyksi vai seuraukseksi. Ylipäätään mittauksen kohteen valitseminen on merkityksellisempi kuin ensin ehkä osaamme ajatella. Jokaisen mitattavan kohteen kohdalla meidän tulisi kysyä, mittaammeko käytännössä juuri sitä, mitä kohteessa arvostamme ja mitä sen tulisi tuloksena tuottaa. Jokaisen mittaamisyrityksen lomassa meidän tulee tarkastella, mittaammeko vai arvotammeko ensin ja mittaammeko lopulta sitä, mikä on arvokasta.

Mittaamisen menetelmän riippuvaisuus numeroista ja matematiikasta on epäilemättä yksi määräävä tekijä mittaamisen käytännöissä. Numeroiden ja matematiikan kieli eli luvut ja prosentit sekä näiden suhteet toinen toisiinsa ovat keinoina rajallisia. Edellä esittelemieni esimerkkien kautta näimme, miten helposti mittaaminen jää sellaisiin elementteihin, joita voidaan helposti työstää matematiikan keinoin. Tällaisessa tilanteessa helposti jäämme tarkastelemaan pelkästään juuri teknisesti mitattavia asioita unohtaen niitä mahdollisesti oleellisemmat ilmiöt. Näin toimiessa

²⁴ Katso luku 3.1 Arvottamisen ja mittaamisen perusteita.

voi totuus jäädä selvittämättä sen peittyessä vallitsevien menetelmien alle. Mittaus ja siitä saadut tulokset olisivat kuin vanhentuneita rituaaleja, joita toistetaan automaattisesti vain, koska niin on totuttu tekemään. Vallitsevaa menetelmää ei kyseenalaisteta eikä siihen haeta säröjä, joiden kautta toimintaa voitaisiin muuttaa ja kehittää paremmaksi. Esimerkkimetodologioista näimme, että ajan kesto ja fyysisten elementtien määrä löytyvät lähes jokaisesta mittaamisen tapahtumasta. Mittarit joista näitä kahta elementtiä ei löydy, voivat joutua kritiikin kohteiksi ja ne voidaan todeta peräti epämääräisiksi. Tarve laajentaa mittaamisen kykyä tuotiin myös esille, vaikka ilman tarkempia ohjeita. Ohjeiden puuttuminen johtuu vain siitä, että niitä ei yksinkertaisesti vielä ole olemassa.

Epäilemättä valitut mittaamisen kohteet sinänsä ovat meille arvokkaita. Tuskin rakentaisimme mittaamista sellaisille kohteille ja ilmiöille, joiden merkitys elämän käytännössä olisi vähäinen. Haemme vaistonvaraisesti esille mitattavaksi sellaisia kohteita, joissa esiintyvät muutokset haluttuun suuntaan parantaisivat maailmaa ympärillämme. On hyvä muistaa, että Dewey varoitti, että yhteiskunnallisten ilmiöiden hyväksyminen sellaisinaan arvoiksi ei ole arvottamista²⁵. Asioiden hyväksyminen sellaisenaan olemassa olevaksi ei ole pragmatistisen meliorismin tavoite. Sen sijaan arvokasta on pyrkimys parantaa toimintaa ja ympäristöä juuri kritisoidulla rakentavasti vallitsevaa tilannetta ja omaa toimintaa.

Jotta asioiden kehittämisen tavoitteet toteutuisivat, mittaamista tulee ohjata arvottamisen kautta. Sanoisin Deweyn jaottelua mukaillen, että kaupallisissa toiminnoissa arvottaminen on rituaali ja löydetyn arvon olemassaolon toteen näyttämiseen käytetty mittaaminen on taito. Rituaali muuttaa ihmisen ajattelua, mutta vasta taito voi muuttaa ympäröivää maailmaa. Kaupallinen rituaali voi olla ihmisen ymmärryksen kautta tapahtuvaa toimintaa eli kyseessä on jokin arvo, jota voidaan toistaa. Ymmärryksen kautta määritelty arvo parantaa ihmisen taitoja ja sitä kautta ihminen myös ratkaisee oman elämänsä ongelmia. Arvo rituaalina lisää taitoja ja sitä kautta parantaa kykyämme osallistua mahdollisesti vihamieliseen ympäristöömme. Vain

²⁵ Katso luku 1.3 Meliorismi toiminnan tavoitteena.

arvon ymmärtämisen kautta voimme parantaa olemassaoloamme meliorismin ajatuksen mukaisesti.

Arvottamisen kautta voimme tarkastella lähes kaikkea ihmisen elämän osatekijöitä. Arvottaminen on pohja, jonka puitteissa voimme tarkastella kaikkea sitä, mikä on olennaista ihmisen elämässä. Arvottamisen avulla voimme myös sulkea tarkastelusta pois asioita, joiden merkitys elämänlaadun kannalta on epäoleellinen. Haaste toki on ymmärtää, mikä on arvokasta ja mikä ei. Arvon olemassaolon myöntäminen ei vielä tuo esille muuta kuin lähtökohdan ja itsestään selvän toteamuksen – arvo on arvokas.

Arvon määrittely vaatii paljon työtä ja johtaa moniin keskusteluihin. Nämä arvokeskustelut ovat vaativia ja sisältävät mahdollisesti myös lukuisia umpikujia, joista voi olla haasteellista löytää ulospääsyä. Ehkä yksi keino tällaisessa tilanteessa on tarkastella jälleen pragmatistisen estetiikan käsitystä maailmasta. Voidaan lähtökohtaisesti olettaa, että pragmatistisen näkökulman mukaisista elementeistä muodostuu toimivia tapoja määrittää tavoiteltavaa ja hyvää elämää. Pragmatismissa maailma on ennen kaikkea toiminnan mahdollisuus. Maailmassa toimiva ihminen on ruumiillinen olento, joka on ruumiinsa kautta vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa²⁶. Näin voidaan todeta, että arvokkaassa toiminnassa ruumiillisuuden ja vuorovaikutuksen elementit otetaan huomioon parhaalla mahdollisella tavalla.

Edellä perustelin näkemykseni, että voimme miettiä käytännössä toimivia mittareita arvottamisen pohjalta. Tarkoitin, että vasta arvoista käsin voimme johtaa mittaamista tarvitsevat kohteet. Arvottamisen jälkeen, mittaamisen taidon avulla keskitymme tarkastelemaan ohjaamista tarvitsevia prosessin osia eli niitä alueita, jotka arvotamme hyviksi ja tarpeellisiksi toiminnoiksi. Käytännössä opettelemme ajattelemaan arvokkaita elämän alueita mittaamisen avulla. Arvottamisen ja mittaamisen toimintojen oikea järjestys takaa sen, että mittaamisen kohteita ei hyväksytä sellaisenaan toisarvoisten kriteerien perusteella arvoiksi. Jos esimerkiksi rahan määrä ja

²⁶ Katso luku 1.1 Havaittu maailma.

tapahtumien kesto konkreettisina lukuina ovatkin suhteellisen vaivattomasti mitattavissa, tämä ei tarkoita, että nämä ilmiöt ovat yhteiskunnassa toiminnan arvoja sellaisenaan. Arvoja tulee tarkastella perusteellisemmin niiden todellisista lähtökohdista ja hyödyistä, joita ne tarjoavat. Arvot ovat lähtökohta, joiden konkreettista toteutumista tulisi tavalla tai toisella, onnistuneesti tai epäonnistuneesti mitata. Epäonnistuneidenkin mittausyritysten kautta opeteltaisiin ajattelemaan ja opetteluun kautta löytämään sellaisia uusia näkökulmia ja ulottuvuuksia, joiden avulla voidaan kehittää toimintaa paremmaksi.

Toimintoja tarkastellessa mittayksiköiden ja menetelmien löytäminen toiminnan mittaamiseen on haasteellista. Jos mittaustapojen löytäminen olisi helppoa, olisivat tyhjentävät mittarit jo keksitty ja tuotteistettu käytäntöön. Olisimme jo luoneet menetelmät taidoiksi ja puolestaan niiden kyseenalaistaminen olisi vaikeaa, kuten on materiaalin ja ajan mittaamisessa jo ehkä käynytkin. Lisäksi on huomattava, että toiminnan mittaamisen kannalta oleelliset ilmiöt eivät ehkä sellaisenaan taivu matematiikan kielelle. Silti olisi tärkeää ensin paremmin kohdentaa, mitä tulisi mitata, sillä keinot kyllä kuin itsestään keksitään tarpeen mukaisesti vähitellen ajattelun kehittyessä.

Ajan nimeäminen arvoksi sellaisenaan voi pragmatistisen estetiikan kautta ajateltuna olla virheellinen oletamus. Näyttäähän siltä, että emme oikein osaa perustella, miksi ajan nopeuden arvo olisi niin tärkeä, että sen mittaamisen tarvetta ei käytännössä edes kyseenalaisteta. Määrän mittaaminen on myös ajan lailla ongelmallinen arvo yksin ja sellaisenaan. Voisihan olla niinkin, että vähän olisi parempi kuin paljon. Ennen mittaamisen keinoja on tarkennettava, mitä ovat ne sanallisesti kuvatut arvot ja tulokset, joita erilaisten prosessien tulisi ihmisen elämässä toteuttaa. Tämäkin on haasteellisempi kysymys kuin ensin voisi kuvitella. Edelleen olemme peruskysymyksen äärellä – miten arvokas toiminta meille näyttäytyy?

Oleellisia kysymyksiä ovat edelleen, mitä ja miten ja miltä kannalta haluamme maailmamme rakennettavan. Deweyn teoriasta on kenties jälleen apua. Edellä kuvasin, miten Dewey selittää esteettisen kokemuksen²⁷. Hänen mukaansa esteettinen kokemus muodostuu vuorovaikutuksesta ja onnistuneesta ongelmanratkaisusta eli olennon paluusta takaisin uuteen ja aiempaa kestävämpään yhteyteen ympäristönsä kanssa. Nämä elementit voisivat ohjata käsityksiämme arvokkaasta kokemuksesta ja sitä kautta voisimme itsekin rakentaa sellaisia ympärillemme. Arvokkaan toiminnan lähtökohta voisi näin yksinkertaisesti olla esteettinen kokemus. Deweyn määrittämässä esteettisessä kokemuksessa on mukana monia juuri toiminnalla luontevia ominaisuuksia. Moneen kertaan olen jo todennut Deweyn suulla, että esteettinen kokemus muodostuu vuorovaikutuksesta ja muutoksesta. Lisäksi ajattelun kehittämisen kohteeksi voidaan ottaa myös muita elementtejä. Esimerkiksi prosessin toiminnassa tarvitaan energiaa. Vain energian avulla voidaan liikkua, tehdä ja toimia. Lisäksi esteettinen kokemus on johdonmukainen liike kohti täyttymystä. Ilman täyttyvää muutosta kyse ei olisi hyvästä esteettisestä kokemuksesta. Myös särön eli epäilyksen toimivuudesta ja merkityksestä on oltava mukana luetelluissa esteettisesti arvokkaan kokemuksen rakennusaineissa. Näistä elementeistä käsin voimme tarkastella paremmin arvokasta elämää – ainakin pragmatistisen estetiikan näkökulmasta.

Kaupallinen prosessi voi olla yksinkertaisia toimintoja, jotka on tehty ja asetettu toteuttamaan jotakin hyödyllistä ja hyvää. Edellä nimesin kaupallisuuden koostuvan erilaisista rituaaleista, joiden sisältämä toiminta voidaan nimetä vaihdannaksi, toiminnaksi ja vuorovaikutukseksi. Näiden toimintojen kautta kaupalliset prosessit hyödyttävät ja hyödyntävät niihin osallistujia. Kaupallisuus tarvitsee toimiakseen energiaa ja osallistujia. Näiden elementtien havaitseminen ja onnistuneen mittaamisen kautta tapahtuva ohjaaminen olisi oleellista arvokkaan toiminnan kehityksen kannalta. Kaupallisuus on näin katsottuna yksinkertainen ja yleisesti käytetty keino rakentaa maailmaan vuorovaikutusta, toimintaa ja esteettisiä kokemuksia. Voi-

²⁷ Katso luku 1.2 Pragmatistinen estetiikka ja kaupallisuus.

simme jopa todeta, että kaupallisuus on pragmatismia syvimmillään. Jokainen prosessin osa ja vaihe voidaan analysoida esimerkiksi sen mukaan, miten ja missä määrin toiminnan energia toteutuu ihmisen ruumiillisuutena. Arvokasta toimintaa on ennen kaikkea ihmisen itsensä ruumiillinen osallistuminen vuorovaikutukseen. Energian laatu ja ruumiillinen läsnäolo voisivat olla arvoja, joista prosessissa voidaan lähteä liikkeelle. Esimerkiksi energian määrä ja laatu olisivat mittaamisen ja siis ajattelun kehittämisen kohde.

Mittaamisen tulokset sinänsä voivat olla merkitykseltään toisarvoista. Oleellista on vähitellen kehittää ajattelua havaitsemaan ja tunnistamaan vaikkapa toimintaan liittyvän energian läsnäolon kohtaa ja suuntaa. Opettelemme vähitellen erottamaan ympäröivästä maailmasta niitä osatekijöitä, jotka rakentavat toiminnallista maailmaa. Toiminnan tunnusmerkit ovat arvatenkin erilaisia kuin esineiden ja olioiden ilmentymät ovat. Ajattelun kehityksen myötä voimme mahdollisesti kehittää mittapuun, jolla yhdessä ilmiössä esiintyvää vuorovaikutuksen määrää voidaan mitata ja sitä kautta verrata yhtä ilmiötä toiseen toiminnalliseen ilmiöön. Ihmisen vuorovaikutuksen aste ruumiillisena läsnäolona voisi toimia siis yhtenä lähtökohtana.

Otin Dewey'n ajattelusta esille särön tekemisen ja epäilyksen tärkeinä toiminnan elementteinä. Prosessiin osallistuvat toimijat huomaavat prosessin liepeillä toimimattomuutta eli säröjä. Yrittäjähenkiset ja hyveelliset yhteisölliseen yhteiskuntaan osallistuvat henkilöt havaitsevat kehityskohteita ja myös pystyvät taitojensa avulla tekemään työtä tarvittavien muutoksien eteen²⁸. Muutoksen merkitys on oleellinen esteettisessä kokemuksessa, koska esteettisesti arvokkaan asian tulee kehittyä kohti täyttymystä. Ilman tällaista täyttyvää liikettä ei olisi olemassa esteettistä kokemusta²⁹. Täyttymyksen ja muutoksen määrän ja laadun tutkimusta on tehtävä, jotta löydettäisiin toimivia mitta-asteikoita, joilla voidaan tehdä muutoksen ilmiöitä näkyväksi. Oleellista on tässäkin yhteydessä jälleen muistaa, että mittaaminen on vain ajattelun opettelemista eikä lopullisen totuuden löytämistä. Asioiden tulee kehittyä

²⁸ Katso luku 1.4 Kaupalliset prosessit ihmisen elämässä.

²⁹ Katso luku 1.2 Pragmatistinen estetiikka ja kaupallisuus.

ajattelun oppimisen myötä, sillä mittaaminen toimintana ei voisi koskaan olla lopullisesti valmis ja tuoda eteemme lopullista totuutta. Mittaamisen tapahtuma jää aina puolitiehen, koska kohde pakenee oppimisen myötä aina vain pidemmälle.

Dewey totesi rituaalien kehittävän ihmisen ajattelua ja taitojen muuttavan maailmaa. Kaupallisissa prosesseissa mittaaminen on tämän määritelmän mukaan yksi selkeä ja tärkeä taito. Mittaaminen kietoutuu tiukasti arvottamisen taitoon. Ajattelun oppimisen myötä ihmisen taidot kehittyvät. Näiden taitojen avulla muutetaan maailmaa luomalla uusia toimintoja ja kokonaisia toimintojen ketjuja. Tämä kehitys luo uusia tapoja ajatella ja myös uusia käsitteitä syntyy. Kyseessä on itse asiassa yksi ilmentymä maailman sisällä olevasta ketjusta eli ”tick tock -teoriasta”, kuten Dewey asian ilmaisi³⁰.

Myös ”tick tock -teoria” voidaan purkaa paremmin käytännön tasolle. Jokainen olemassa oleva kaupallinen prosessi toimii jossain mielessä teorian mukaisesti. Jokainen prosessin osa eli yksittäinen toiminto voidaan erottaa omaksi tarkastelun kohteeksi. Voimme jokaisen toiminnon kohdalla pohtia, onko se tarpeellinen tai voitaisiinko se tehdä toisin. Määritellyn arvon kautta voimme tehdä rajanvetoa helposti. Asiat etenevät jokaisessa prosessissa kerta toisensa jälkeen samassa järjestyksessä kuten aina ennenkin. Ilman säännönmukaisuutta ei olisi olemassa prosessia mutta liiallinen säännönmukaisuus tukahduttaa esteettisen kokemuksen mahdollisuuden. Särö on elinehto, jotta esteettinen kokemus voidaan saada aikaan. Jokaista käytännössä toimivaa kaupallista prosessia voidaan tarkastella myös säännönmukaisuuden ja säännöttömyyden kautta eli kysyä, onko tutkittavassa prosessissa ja sen toiminnassa molempia rakennusaineita riittävästi ja oikeassa suhteessa.

Särö voi liittyä kokonaisvaltaisen prosessin parantamisen lisäksi myös yksittäisen prosessiin osallistujan kokemukseen. Voidaan kysyä, onko prosessiin osallistuvalla – siis ruumiillisella henkilöllä – mahdollisuus aiheuttaa muutosta ja säröä vallitse-

³⁰ Katso luku 1.2 Pragmatistinen estetiikka ja kaupallisuus.

vaan toimintaan. Tämä voidaan mitata yksinkertaisen kysymyksen kautta vain vastaamalla kyllä tai ei. Jos halutaan verrata erilaisia prosesseja ja niiden osia toisiinsa voisi olla hyvä kehittää mittaamista varten erityinen mittaristo, jonka puitteissa erilaiset särön kokemukset voidaan asettaa järjestykseen toinen toisiinsa nähden. Erilaisia särön asteita voi olla lukuisia. Yksinkertaisimmillaan särö on oma henkilökohtainen ongelma, joka ratkaistaan. Ratkaisun ja saavutetun uuden taidon avulla liitytään uudestaan ja paremmin ympäristöön. Pragmatistinen maailma on toiminnallista ongelmien ratkaisemista ja maailman arvottaminen voi tapahtua myös tämän olettamuksen perusteella – mitä enemmän ongelmia ratkotaan sitä paremmasta ja laadukkaammasta toiminnasta on kyse.

Näiden analysointien kautta tulee ilmi yhä vahvemmin, että toimintoja voi ja pitää arvottaa ja pragmatistinen estetiikka antaa työhön toimivia työkaluja. Vain arvottamisen rituaalein ja mittaamisen taidoin voimme parantaa ympäristöämme paremmaksi. Työ ei ole helppoa mutta eihän elämään liittyvien asioiden pidäkään olla. Haasteiden kautta kohtaamme elämän esteettisen kokemuksen parhaimmillaan. Ajan keston ja materiaalin määrän asemesta meidän tulisi mitata esimerkiksi vuorovaikutuksen kestoja ja laatua, vuorovaikutukseen liittyvän energian määrää sekä muutoksen ja särön määrää. Näistä elementeistä löytyy myös käytäntöön taitoja kehittää ajattelua yhä pidemmälle kaupallisten toimintojen yhteydessä.

Oleellista on myös määrätietoisesti pyrkiä rakentamaan prosesseja mittausten kautta löydettyjen ja havaittujen ajatuksien perusteella. Ehkä kaikki jo olemassa olevat ja käytössä olevat toiminnot eivät olekaan tarpeellisia saatikka pragmatistisen estetiikan arvokkaiksi nimeämien elementtien mukaisia. Kaikki rakennetut prosessit eivät saa aikaan säröjä eivätkä edes vuorovaikutusta. Tarkastelu johtaa toimenpiteisiin ja lisäpohdintoihin, joissa arvoa tuottamattomat toiminnot korvataan joillakin arvokkaammilla toiminnoilla. Tarkastelu voi johtaa myös siihen päätelmään, että vuorovaikutus ja särö ovat osa tutkittavaa toimintaa, mutta emme jostain syystä tunnista niitä.

Näkisin, että suurin haaste kaupallisuuden rituaaleissa on ymmärtää mittaamisen merkitys oikein. Kyse ei ole pääsystä varmuuteen siitä, että olemme oikeassa ja löytäneet totuuden, koska mittaamisen kautta emme kuitenkaan pysty toteuttamaan näitä tavoitteita. Mittaamisen merkitys tulisi käsittää ajattelemaan opetteluna ja toiminnassa kehittymisenä. Mittaaminen on taito, jonka kautta voimme muuttaa kaupallisia prosesseja. Kuitenkin niin, että emme tee muutoksia haluttuun suuntaan saavutetun totuuden vaan paremman ajattelukykyemme ansiosta.

Näiden ajatuksien myötä voimme tutustua maailmaan, joka avautuu edessämme esteettisinä toimintoina. Estetiikan tieteenalan sovelluksissa maailman estetisoitumisen kehitys on ollut viime vuosina erityisen mielenkiinnon kohteena. Taiteen avulla tarvittavat arvottamisen taidot on ristiinopittu käytännön elämään maailman ja ihmisen arkielämän estetisoitumisena. Taiteen olemuksen ymmärrys on johtanut taitoon, jonka saavuttamisen haasteiden kautta olemme voineet ymmärtää taiteen olemassaolon rituaaleja. Työni tuo esille, että voimme etsiä samoja elementtejä myös toiminnallisesta ja kaupallisesta maailmasta.

Lopuksi

Työni tarkoitus on ollut löytää uusia näkökulmia ja tavoitteita kaupallisten toimintojen arvottamiselle pragmatistisen estetiikan avulla. Työni tarkoitus on ollut tutkia ihmisen arkielämää, jotta voimme muuttaa sitä paremmaksi ja ihmiselle soveltuvammaksi. Työ eteni teorian ja käytännön vuoropuheluna. Testasin pragmatistisen estetiikan näkemyksiä, olettamuksia ja työkaluja kaupallisen maailman toimintoihin. Vuoropuhelusta muodostui hedelmällinen ja se osoitti, että sekä teoria että käytäntö tukivat toisiaan. Työn edetessä tuli esille, että uudet ajatukset ja näkökulmat voivat auttaa toiminnallisen maailman työstämisessä. Kokoan seuraavaksi yhteen johtopäätökset ja jatkotutkimuksen mahdollisuudet.

Toiminnan teoreettiseksi perustaksi valitsin pragmatistisen estetiikan ja sen määrittämän maailmankuvan. Ihmisen maailma, ympäristö ja koko elämä ovat toimintoja,

joissa hän itse on mukana ruumiillisena osallistujana. Käytännössä maailma on toiminnan mahdollisuus kaikille sen sisällä eläville olennoille. Työni lähtökohta on nähtävä myös kriittisesti. Jälleen on kysyttävä, miksi juuri pragmatismi oli oikea valinta lähtökohdaksi. Työ on edetessään osoittanut teorian ja käytännön vuoropuhelun toimivaksi. Pragmatistinen estetiikka sisältää valmiita tulkintoja kaupallisissa toiminnoissa ratkaistavina oleville haasteille ja voi näin selittää ja jopa ratkaista niitä. Yhtenä esimerkkinä mainittakoon toimintojen arvo puhtaasti välineellisenä arvona. Kaupallisuus, kuten muutkaan maailman toiminnalliset ilmiöt, eivät ole olemassa itsenäisinä arvoina. Kaupallisuudenkin avulla toteutetaan jotain, joka on tavoiteltavan arvoista ihmisen elämässä. Tämän työn tehtävä on ollut löytää keinoja näiden tavoitteiden löytämiseksi ja näkyväksi tekemiseksi.

Työni on näin liittänyt meliorismin kaupallisuuteen. Vallitsevan maailman selittäminen ja käsittely esteettisenä kokemuksena myös muilta osin on osoittautunut toimivaksi lähtökohdaksi. Kaupallinen maailma on ottanut vastaan arjen estetiikan, koska se sisältää monia kaupalliseen toimintaan soveltuvia tutkimuskysymyksiä. On kuitenkin muistettava, että estetisoituminen ja arjen estetiikka ovat tutkimusalueina vielä nuoria. Vuoropuhelu valitsemieni kahden alueen, teorian ja käytännön välillä ei vielä ole kehittynyt sellaiseksi, että kummankin alueen edustajien voidaan sanoa ymmärtävän toisiaan tarpeeksi hyvin. Perustutkimusta olisi tehtävä paljon ennen kuin voidaan sanoa, että nämä kaksi aluetta kaupallisin termein ilmaistuna hyötyisivät toisistaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Yksi oleellinen löydös työssäni on ollut kaupallisuuden termin merkityksen määrittely pragmatistisen estetiikan mukaan. Deweyn esittämä selviytymiskeinojen jaottelu rituaaleihin ja taitoihin antoi suunnan käsitellä kaupallisuuden perusolemusta. Kaupallisuudessa kyseessä on joukko rituaaleja, joiden kautta yhteiskunnissa eletään ja ollaan vuorovaikutuksessa ympäristöön ja muihin olioihin. Vuorovaikutus kattaa niin esineet kuin elollisetkin olennot. Yksinkertaiset ja yksittäiset toiminnot samoin kuin kokonaiset toimintaketjut eli prosessit sisältävät lukuisia rituaalien kal-

taisia ominaisuuksia. Tässä työssä en kuitenkaan avannut ja nimennyt yksityiskohdallisesti näitä rituaaleja, koska kyseessä olisi laajuudeltaan jo toinen työ. Muutamat yleiset esimerkit ovat tämän työn kannalta olleet riittäviä.

Oleellista oli rituaalien lisäksi havainnollistaa Deweyn teoriaa myös siltä osin, että erilaiset saavutetut taidot ovat maailman muuttamisen mahdollistajia. Esimerkiksi kaupallisuuden piirissä tehty mittaaminen on mielestäni yksi tällainen taito, jonka avulla ja jota oikein käyttämällä voi muuttaa maailmaa konkreettisesti.

Arvottaminen kaupallisuuden piirissä osoittautuu työn edetessä haasteelliseksi. Ohjenuoraa ja vastauksia kysymyksiin miten ja miksi joudutaan hakemaan varmasti vielä monista uusista näkökulmista ja tutkimussuunnista. Tähän työhön valitsin arvoksi pragmatistisen maailmankuvan mukaisesti John Deweyn määrittelemän esteettisen kokemuksen. Toimintojen yhteydessä luontevaa on työstää kokemusta ihmisen ruumiillisuuden, vuorovaikutuksen, saavutetun tasapainon ja säröjen kautta. Lisäksi energian määrä ja laatu voivat olla tarkastelun kohteina. Näistä elementeistä voi muodostaa hyvän toiminnan lähtökohdat. Tavoiteltu hyvä ei välineellisenä arvona ole kuitenkaan itse toiminnoissa. Itseisarvoa ei Deweyn mukaan ole edes olemassa. Toiminto on olemassa tuottaakseen jotakin välineellistä arvoa ja tämä jokin tulisi voida tunnistaa. Dewey varoitti lisäksi, että yhteiskunnallisten ilmiöiden hyväksyminen sellaisenaan arvoiksi ei ole oikein, koska kyse olisi tällöin sellaisesta ongelmallisesta hyvästä, jota ei voida toistaa eikä ymmärtää. Tämä ajattelutapa sopii hyvin kaupalliseen ajatteluun: hyöty tulee saada aikaan toimintoja ja prosesseja yhä uudestaan toistamalla.

Yksittäisen arvon löytyminen ja ymmärtäminen sinänsä eivät vielä johda toiminnan parannukseen. Jotta arvo voidaan ymmärtää ja tehdä näkyväksi, se tulee voida osoittaa eli mitata. Mittaamisen haaste on ollut työssäni keskeisessä asemassa. Kaupallisessa maailmassa toimivat uskovat mittaamisen avulla saavutettavan totuuden eli uskomus varmuudesta sisältyy mittaamisen taitoon ja menetelmiin. Mittaamisen kohteita valittaessa tulee perusteellisesti pohtia, miten mitattavat ilmiöt soveltuvat edellä listattuihin arvokkaisiin tavoitteisiin. Jos esimerkiksi mittaamme esineille ja

materiaalille ominaisia ilmiötä ilman, että etsimme juuri toiminnallista maailmaa luonnehtivia mitattavia kohteita, voimme peräti vääristää käsitystämme ympäristöstämme, koska käytännössä mittaisimme menestyksekkäästi arvoja, joiden tulokset eivät sinänsä kerro mitään juuri toiminnasta. Syynä tähän on se, että esinekeksen maailman mittarit ovat oletettavasti erilaisia kuin toimintakeskeiseen maailmaan soveltuvat. Toimintojen mittaamisen haasteellisuus on johtanut siihen, että fyysisen maailman mittareita on hyödynnetty, koska toimintoihin paremmin soveltuvia menetelmiä ei ole vielä määritelty.

Yuriko Saito kuvasi ajan merkitystä siihen liitettävien arvostelmien kautta. Perusteiltaan aika on neutraali ilmiö mutta siihen liittyvät kuvailevat määreet osoittavat, miten siihen suhtaudumme. Aika voi olla kehittyvää ja kasvavaa ja heti seuraavassa hetkessä taantuvaa ja kuluttavaa. Toimintoja käytännössä mitattaessa ajan arvoa ei kuitenkaan määritellä kuvailevasti ja näin ollen sen mittaamisen perustetta ei kyseenalaisteta. Jos arvokas toiminta koostuu esteettisen kokemuksen mukaisesti säröistä ja vuorovaikutuksesta saavutetun tasapainon kautta, voidaan ajan arvo sinänsä jopa kiistää. Tehokkuuden näkökulmasta aika voidaan kyllä arvottaa nopeutensa vuoksi. Jos arvokkaaksi tavoitteeksi valitaan vuorovaikutuksen määrä, olisi luonnollisempaa arvottaa ajan kesto tärkeäksi elementiksi, sillä se voisi taata lähtökohtaisesti suuremman vuorovaikutuksen määrän.

Mittaamisen merkitys on arvon määrittämisessä siis ymmärrettävä oikein, jotta mittaamisen työkaluja voisi hyödyntää oikein toiminnan yhteydessä. Oleellista on mitata valituista arvoista käsin. Mittaamisessa kaupallisten toimintojen yhteydessä on kyseessä Martin Heideggerin määrittelemä ajattelun opettelu. Deweyn ajattelun mukaan mittayksiköt ovat puolestaan kaupallisen maailman tapa pyrkiä varmuuteen. Helposti unohdetaan, että lopullista totuutta matematiikan keinoin saavutuilla yksiköillä ei kuitenkaan voida saavuttaa, joten tällainen tavoite tulisi unohtaa. Ajattelutavan muutos kaupallisuuden piirissä tulisi tehdä siinä, että mittaamisen merkitys nähdään yhtenä taitona kehittää ajattelua haluttuun suuntaan. Kyseessä on

taito, jonka kautta muutamme maailmaa. Opettelemme mittaamisen keinoin ymmärtämään toimintakeskeistä ja vuorovaikutteista maailmaa, jonka sisällä elämme. Mittaamisessa ei siis ole kyse totuuden etsimisestä eikä sen löytämisestä.

Esteettisen kokemuksen valinta arvoksi tuo eteen muitakin toimivia ja tärkeitä elementtejä toiminnan parantamisen avuksi. Mitään toimintaprosessia ei olisi olemassa ilman jatkuvuutta ja toistoja. Yksitoikkoisessa toistossa piilee riski menettää kokemuksen esteettisyys. Deweyn määritelmän mukaan esteettisen kokemuksen tulee suunnata kohti täyttymystä. Toimimattomuus ja mahdollisuudet parantaa maailmaa ovat oleellisia elementtejä Deweyn särön käsitteessä. Ihmiset voivat kokea toimimattomuutta osallistuessaan itse prosesseihin ja vuorovaikutustilanteisiin. He huomaavat osallistumalla, että asiat voitaisiin tehdä paremmin ja tuovat epäilyksilään esille näitä säröjä. Muutoksia voidaan tehdä elämän prosesseissa isoille toimintakokonaisuuksille sekä pienille yksittäisille toiminnoille. Valittu arvo ohjaa muutoksia toiminnassa haluttuun suuntaan ja taitojen avulla voimme työstää näitä muutoksia.

Estetisoitumisen ja pragmatistisen estetiikan teorian sovittaminen kaupallisiin toimintoihin ja päinvastoin on ollut kantava teema työssäni. Valittujen ajattelijoiden, John Deweyn, Wolfgang Welschin ja Yuriko Saiton teorioiden vuoropuhelu kaupallisuuden käytäntöjen kanssa on toiminut hyvin. Näkisin, että valitut teoriat ja käytäntö ovat olleet työssäni aidossa vuorovaikutuksessa keskenään. Ajattelijoiden valitsemissa esimerkeissä on mahdollisesti ilmennyt puutteita, mutta olen löytänyt uusia esimerkkejä tämän päivän kaupallisista toiminnoista analysoimalla niitä Deweyn teorioiden mukaisesti. Kaupallisen maailman haasteet ovat näin löytäneet nimiä ja selityksiä. Työssäni vallitsee aito vuorovaikutus kahden ensi näkemältä hyvin erilaisen maailman välillä. Kaupallinen käytäntö ja teoreettinen pragmatismi täydentävät toisiaan rakentavasti.

Muotoilin vuoropuhelun täydentämiseksi taulukon, jossa kaupallisen toiminnan arvottamisen ja mittaamisen kohteet on listattuina pragmatistisen estetiikan näkemyk-

sen mukaisesti. Työkalua voisi käyttää erilaisten toimintojen ja prosessien analysoinnissa. Sen sijaan, että mitattaisiin yksioikoisesti esimerkiksi ajan kestoja ja erilaisten materiaalien määriä, tulisi pohtia esteettisen kokemuksen kannalta tärkeitä elementtejä tavoitellun arvon näkökulmasta. Mittayksiköt etsitään vasta löydettyjen ja määriteltyjen arvojen perusteella. Käytännössä jokainen esteettisen kokemuksen kannalta merkittävä ilmiö tulisi arvottaa sanallisesti sekä sille tulisi löytää toimiva mittayksikkö. Käytännössä arvotettava toiminta nimetään ja siitä etsitään esteettisen kokemuksen mukaiset tekijät. Kun ne löytyvät, niiden tutkimista jatketaan ni-
meämällä niiden tuottamat arvokkaat toiminnan tulokset. Lopulta pohditaan, mil-
laisilla mittayksiköillä ja miten arvokas tulos ja sen määrä, kesto tai jokin muu ih-
misaistein havaittava määre voitaisiin mitata.

Esteettinen kokemus				
Havaittava toiminto	Arvo	Arvon peruste	Mittayksikkö	Tulos
Särö				
Vuorovaikutus				
Muutos				
Energia				
Ruumiillisuus				
Ratkaisu				
Ratkaisusta aiheutuvat uudet ongelmat				

Taulukko: Toiminnan arvottamisen ja mittaamisen lähtökohtien selvitys.

Työni löydöksiin ja päätelmiin olen päässyt ristiinoppimalla taiteen tutkimusmenetelmistä. Taiteen työkaluilla voimme tarkastella menestyksekkäästi erilaisia elämän alueita kuten tässä työssä arjen estetiikkaa. Kyse on estetisoitumisesta, joka työstää ihmisen taidekentän ulkopuolista maailmaa estetiikan työkaluilla. Alkuun päästyämme taiteen kenttä on kuitenkin jätettävä taakse, koska taiteen erityispiirteet sellaisenaan eivät joka suhteessa toimi jokapäiväisen elämän tarkastelussa. Yuriko Saito totesi, että pelkkä taidekeskeinen tutkiminen voi antaa arkielämästä liian ka-
pean näkökulman. Itse näen lisäksi, että taidekeskeisyys voi viedä tutkimusta ko-

konaan väärille urille eli tavoittelemaan tuloksiksi vääränlaista totuutta. Käytännössä taiteen ehdoilla tapahtuva arjen tutkiminen voi johtaa vääriin päätelmiin. Yhtenä esimerkkinä tällaisista vääristä päätelmistä on näkemys taiteen köyhtymisestä kaupallisen massatuotannon vuoksi, vaikka juuri pragmatistisen näkökulman kautta katsottuna tämä osoittautuu epäoleelliseksi syytökseksi. Näillä kahdella asialla ei loppujen lopuksi pitäisi olla mitään tekemistä keskenään.

Tutkimuksen mahdollistajana jokapäiväisen elämän estetisoituminen on paljon velkaa taiteen tutkimukselle, koska jostakin on pitänyt aloittaa. Tämän työn perusteella totean, että arjen estetisoitumista tulisi tutkia ristiinoppimalla enemmän toiminnasta kuin taideteoksista. Toiminnallisen maailman tutkiminen antaa hedelmällisen suunnan monille jatkotutkimuksille kuten työni on osoittanut.

Työni on soveltavan estetiikan tutkimus, joka muodostaa vuoropuhelun pragmatistisen estetiikan ja kaupallisen maailman välille. Perustutkimuksen vuoksi kaupallista maailmaa ja sen toimintoja tulisi tarkastella myös muista lähtökohdista. Laajentamalla tutkimusta pääsisimme lähemmäksi totuutta ja kartuttaisimme käsityksiämme. Tämä työ ei siis avannut eteemme lopullista totuutta toimintojen arvoista ja miten arvottaminen tulisi käytännössä tehdä. Työni jatkaa jo tehtyä tutkimusta arjen estetiikasta sekä toimintakeskeisestä maailmasta. Näkisin tämän työn suurimpana saavutuksena olevan toimintakeskeisen ajattelun opettelemisen, joka tuo esille uudenlaisen perustan pragmatistisen estetiikan mahdollisuuksille ja tutkimuskysymyksille. Estetiikan työkaluin voimme tutkia ihmisen toiminnallista elämää, jotta saisimme käyttöömme arvokkaista arjen kokemuksista enemmän tietoa ja lopulta ehkä joitakin totuuden hippusiakin.

Lähteet

Kirjallisuus:

Dewey, John 1939. *Theory of Valuation*. International Encyclopedia of Unified Science Volume II. Number 4. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.

Dewey, John 1999 (1929). *Pyrkimys varmuuteen. Tutkimus tiedon ja toiminnan suhteesta*. Suom. Pentti Määttänen. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Dewey, John 2005 (1934). *Art as Experience*. New York: Perigee.

Heidegger, Martin 1993 (1962). *Modern Science, Metaphysics, and Mathematics*. Translated by W.B.Barton Jr. & Vera Deutsch. Teoksessa *Basic Writings*. 187–212. London, New York: Routledge Classics.

Heidegger, Martin 1998 (1935/36). *Taideteoksen alkuperä*. (3.p). Suom. Hannu Sivenius. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taide.

Heidegger, Martin 2004 (1954). *What is called thinking?* Translated by J. Glenn Gray. New York: Harper Perennial.

Martin, James W. 2014. *Lean six sigma for supply chain management: a 10-step solution process*. New York: McGraw-Hill Education.

Määttänen, Pentti 2009. *Toiminta ja kokemus. Pragmatistista terveen järjen filosofiaa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Määttänen, Pentti 2012. *Taide maailmassa. Pragmatistisen estetiikan lähtökohtia*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Peirce, Charles 1992 (1887-1888). *A Guess at the Riddle*. Teoksessa Nathan Houser & Christian Kloesel (toim.), *The essential Peirce. Selected Philosophical Writings*, 245–279. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.

Peirce, Charles 1992 (1891). *The Architecture of Theories*. Teoksessa Nathan Houser & Christian Kloesel (toim.), *The essential Peirce. Selected Philosophical Writings*, 285–297. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.

Saito, Yuriko 2013 (2007). *Everyday Aesthetics*. Oxford: Oxford University Press.

Shusterman, Richard 2000. *Performing live. aesthetic alternatives for the ends of art*. Ithaca, London: Cornell University Press.

- Shusterman, Richard 2004 (1997). *Taide, elämä ja estetiikka. Pragmatistisen filosofian näkökulma estetiikkaan*. Suom. Vesa Mujunen. Tampere: Gaudeamus Kirja.
- Shusterman, Richard 2008. *Body Consciousness. A Philosophy of Mindfulness and Somaesthetics*. New York: Cambridge University Press.
- Shusterman, Richard 2012. *Thinking through the Body. Essays in Somaesthetics*. New York: Cambridge University Press.
- Spinosa, Charles & Flores, Fernando & Dreyfus, Hubert L. 1997. *Disclosing New Worlds. Entrepreneurship, Democratic Action, and the Cultivation of Solidarity*. Cambridge, Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.
- Tuulaniemi, Juha 2011. *Palvelumuotoilu*. e-kirja. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Welsch, Wolfgang 1997. *Undoing aesthetics*. Translated by Andrew Inkpin. London: Sage Publications Ltd.
- Verkkojulkaisut:
- Kotimaisten kielten keskus 2015. "Kielikello 2/2003, Tarjooma." *Kielikello.fi*. <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1435>. Viitattu 21.7.2015.
- Pihlström, Sami 2014. "Pragmatismi." *Filosofia.fi*. <http://filosofia.fi/node/2409>. Viitattu 11.2.2015.
- Suomisanakirja 2015. "Kaupallisuus." *Suomisanakirja.fi*. <http://www.suomisanakirja.fi/kaupallisuus>. Viitattu 21.2.2015.
- Wikipedia 2015. "Tuotteistaminen." *Wikipedia.fi*. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Tuotanto#Tuotteistaminen> . Viitattu 9.5.2015.
- Zimmerman, Michael, J. 2014. "Intrinsic vs. Extrinsic Value." *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <http://plato.stanford.edu/entries/value-intrinsic-extrinsic/>. Viitattu 21.7.2015.